ØKONOMI

og

POLITIK

Kvartalsskrift udgivet af Institutet for Historie og Samfundsøkonomi . 34. Årgang . Nummer 2-3 . 1960

København 1960

ØKONOMI OG POLITIK

34. ÅRGANG . NR. 2–3 . 1960

INDHOLD

ERIK RESKE-NIELSEN: Cyperns vej til selvstændigheden . 107
PER KONGSTAD: Rhodesia og Nyasaland 124
OLE KARUP PEDERSEN: Portugisisk Afrika..... 145
HERBERT PUNDIK: Somali 161
Selskabet for Historie og Samfundsøkonomi 178
Den internationale økonomiske situation..... 180
Den danske økonomiske situation..... 190
Politisk kronik..... 202

KVARTALSSKRIFT UDGIVET AF
SELSKABET FOR HISTORIE OG SAMFUNDSØKONOMI
KØBENHAVN 1960

FORFATTERNE

ERIK RESKE-NIELSEN: Lektor i den nyeste tids historie ved Aarhus Universitet. Forstander for Journalistkursus ved Aarhus Universitet og Nordisk Journalistkursus. Leder af Institut for Presseforskning og Samtidshistorie. Har bl.a. skrevet »Spanien. Republik og Franco-styre« (1949), »Det mellemste Østen« (1956), »Atlantpagten og Danmark« (1957), »Kampen om Algier« (1958) og en række artikler i »Økonomi og Politik«.

PER KONGSTAD: Mag. scient. H. D. Undervisningsassistent ved Handelshøjskolen i København og vikarierende lektor i økonomisk geografi ved Københavns Universitet. Medforfatter til: Thorkil Kristensen, *World Economic Balance,* Kbh. 1960.

OLE KARUP PEDERSEN: Cand. mag., arkivar i rigsarkivet.

HERBERT PUNDIK: Har studeret statsvidenskab ved Københavns Universitet. Udvandret til Israel i 1954. Redaktør ved Histadruths i Tel Aviv.

Eftertryk uden kildeangivelse ikke tilladt.

ØKONOMI OG POLITIK udkommer med et hæfte i hvert kvartal. Årsabonnement 15 kr. Enkelte hæfter 4 kr. Ansvarshavende redaktør: Sekretær, cand. polit. HANS BOSERUP. Redaktionsudvalg: Professor, dr. phil. SVEN HENNINGSEN, professor, dr. polit. ERIK HOFFMEYER, rektor, professor, dr. polit. POUL WINDING, generalsekretær for Nordisk Råd, F. W. WENDT og lektor, cand. polit. THORKILD HJORTKJÆR. Redaktion, ekspedition og abonnement: Selskabet for Historie og Samfundsøkonomi, Sankt Peders Stræde 5, København K., telefon Palæ 5182. Abonnement kan endvidere tegnes i alle boglader og hos postvæsenet samt for boghandlernes vedkommende også gennem Danske Boghandleres Kommissionsanstalt.

Udsendt i boghandelen 15. november 1960.

Printed in Denmark. Aarhuus Stiftsbogtrykkerie.

CYPERNS VEJ TIL SELVSTÆNDIGHEDEN

Af ERIK RESKE-NIELSEN

Den 16. august 1960 blev Cypern proklameret som en selvstændig stat. Dermed bragte man 82 års britisk styre til ophør, og effektuerede de beslutninger, de implicerede parter var enedes om gennem overenskomsterne i Zürich og London i begyndelsen af 1959. En blodig strid mellem de britiske styrker på øen og en del af dennes befolkning og mellem cyprioterne indbyrdes var afsluttet. En ny stat var blevet født – og var kommet til verden på det ejendommelige grundlag, at den ikke var produkt af et folks drømme og vilje. Republikken Cypern fremtræder som resultat af et kompromis mellem stridende interesser og bringer af den grund andre moderne kunstige statsdannelser i erindring, men med den forskel, at Cypern som et ørige udgør en naturlig geografisk enhed.

Cypern er Middelhavets trediestørste ø og er beliggende 60 km fra den tyrkiske kyst. Til Syrien er afstanden 90 km og til Ægypten 360 km. Den nærmeste græske besiddelse, Rhodos, ligger 400 km fra Cypern. Øen er vanskeligt tilgængelig og har kun få havne, hvoraf de vigtigste er Famagusta og Limassol. Befolkningen er opgjort til 550.000 (1958), hvoraf 78,8 % græske cyprioter, 17,5 tyrkere og 3,7 % forskellige andre nationaliteter, hovedsagelig armeniere. Religiøst tilhører-græsk-cyprioterne den ortodokse kirke og tyrkerne Islam.

Cyperns økonomi er især baseret på landbrug og minedrift, idet 42 % af befolkningen er beskæftiget i det førstnævnte erhverv, som også står for 34 % af eksportindtægten, mens udførslen af mineraler indbragte 53 %. Af råstofferne er svovlkis og kobber vigtigst, mens appelsiner rangerer øverst på listen over udførte landbrugsprodukter. Der findes kun lidt industri, og et af den nye stats hovedproblemer er, hvordan den skal kunne brødføde sig selv. Underskuddet på handelsbalancen er betragteligt; værdien af udførslen andrager normalt kun halvdelen af importen.

DET BRITISKE STYRE

Cypern blev oprindelig koloniseret af fønikerne og senere af grækerne. Øen hørte længe under det byzantinske rige. I en del af middelalderen var Cypern stort set samlet under eet dynasti, men i dens slutning gjorde venezianerne sig til herrer på øen. 1571 blev den erobret af tyrkerne, der

beholdt den, indtil Disraeli i 1878 umiddelbart før Berlinkongressen gennemtrumfede, at den blev underlagt britisk administration mod, at Storbritannien bistod sultanen i forsvaret af tyrkisk territorium mod Rusland. Formelt beholdt Tyrkiet suveræniteten over Cypern. Først efter at det osmanniske rige i 1914 havde sluttet sig til centralmagterne i 1. verdenskrig annekterede Storbritannien øen, som derefter i 1925 fik status som en britisk kronkoloni.

Storbritanniens interesse i Cypern skyldtes ene og alene dens strategiske beliggenhed. Den blev et led i den lange kæde af britiske støttepunkter fra England til Indien gennem Suezkanalen, selv om øen i betydning ikke kunne måle sig med baser som Gibraltar, Malta og Suez. Hensynet til sikringen af imperiets »livslinie« bevirkede, at Storbritannien holdt fast på Cypern til trods for, at den ellers var uden værdi. Herved skuffede englænderne også græske forhåbninger om, at den britiske regering ville overdrage Cypern til Grækenland på samme måde som englænderne i 1863 havde skænket grækerne de joniske øer. I 1915 havde englænderne ganske vist tilbudt Grækenland øen, men på betingelser, som den daværende græske regering ikke kunne acceptere.

Da Cypern i 1925 blev britisk kronkoloni, fik det friere forhold end under tyrkervældet. Der blev gennemført en ny forfatning og et tidligere indstiftet lovgivende råd blev udvidet til 24 personer, hvoraf ni skulle udpeges af øens britiske guvernør, mens græsk-cyprioterne valgte tolv og de tyrkiske cyprioter tre. Al virkelig magt beroede dog hos de britiske myndigheder.

Ordningen tilfredsstillede ikke befolkningen, som krævede fuld autonomi. Bag dette krav lå hos græsk-cyprioterne ønsket om at få øen sluttet sammen med Grækenland – eller med andre ord at gennemføre »enosis«. I 1931 kom det til de første sammenstød mellem enosistilhængere og englænderne, som slog hårdt ned på urostifterne. Mange græsk-cyprioter måtte gå i fængsel, mens andre flygtede til Grækenland. 1925-forfatningen blev suspenderet, og den folkevalgte cypriotiske forsamling sat til side, ligesom presse-, ytrings- og forsamlingsfriheden blev indskrænket.

Tvangsforanstaltningerne affødte øget misstemning mod britterne, og samtidig tiltog den sociale spænding på Cypern. En hovedårsag hertil var den kraftige befolkningstilvækst, der resulterede i, at folketallet i tiden 1881–1947 blev tredoblet – og det til trods for, at 90.000 cyprioter udvandrede fra øen og bosatte sig i det britiske statssamfund. Landbruget kunne ikke beskæftige flere personer end tidligere, og resultatet blev, at der fandt en indvandring sted til byerne, som imidlertid heller ikke bød på tilstrækkelige erhvervsmuligheder. Følgelig opstod der i byer som Nicosia, Famagusta og Limassol et proletariat, hvor både den chauvinistiske enosis-agitation og kommunistisk propaganda fandt grobund.

I 1946 syntes en ny tid at bryde frem for Cypern såvel som for andre

britiske besiddelser. Arbejderpartiet havde sejret ved underhusvalget i 1945, og Clement Attlee havde dannet en labour-regering, som på sit reformprogram havde en ændring i koloniernes forhold. I 1946 fremlagde koloniminister Creech Jones regeringens Cypernplan. Den omfattede amnesti for politiske fanger og landflygtige og en forfatning, ligesom Cyperns bisper fik tilladelse til at vælge en ny indehaver af ærkebispesædet, som ellers havde stet vakant i nogen tid. Desuden iværksatte englænderne en 10-årig udviklingsplan for Cypern. Til gengæld forlangte den britiske regering, at cyprioterne skulle frafalde kravene om enosis og om fuldt selvstyre.

Det var den britiske regerings hensigt, at den nye forfatning skulle udarbejdes i forståelse med cyprioterne, men ærkebiskop Leontinos gik imod det påtænkte samarbejde. Også græsk-cyprioternes venstrefløj vægrede sig og krævede ensidigt »enosis« som eneste løsning på Cypernproblemet. Derpå afbrød de britiske myndigheder forhandlingerne, men satte alligevel amnestien i kraft, ligesom man udpegede råd, der skulle virke for den økonomiske udviklingsplan. Men heller ikke på det punkt ønskede græsk-cyprioterne samarbejde og boycottede derfor de nye institutioner. Makarios III, der nu var blevet Cyperns ærkebiskop, erklærede rent ud, at man ikke ville gå på kompromis. Enosis var den eneste acceptable ordning, og reformer betød intet sammenlignet hermed. Denne opfattelse fandt han underbygget af en illegal afstemning, som han i 1950 havde arrangeret blandt græsk-cyprioterne og som havde vist næsten fuldstændig enighed om, at man ønskede tilslutning til Grækenland. Makarios' holdning var af afgørende betydning. Ærkebiskoppen havde under det tyrkiske overherredømme hævdet sig ikke blot som de kristnes åndelige leder, men også som græsk-cyprioternes nationale fører. Derfor havde hans ord særlig vægt, og det gjaldt ikke mindst efter, at man havde valgt Makarios III til embedet, idet cyprioterne med ham havde fået en mand med udpræget politiske evner i ærkebispesædet. Kunne nogen være i tvivl herom, fremgik det af, at han hurtigt fik skabt enighed og samarbejde mellem de mange græsk-cypriotiske organisationer og partier, der tidligere havde modarbejdet eller direkte bekæmpet hinanden. Herigennem fik Makarios blandt andet mulighed for at benytte fagforeningerne som redskab i kampen mod englænderne.

ÅBEN KONFLIKT FRA 1954

Den i forvejen spændte situation blev yderligere tilspidset i 1954. Det skyldtes hovedsagelig to forhold, nemlig en ændring i Storbritanniens strategiske position i det østlige Middelhavsområde og et nyt britisk tilbud om en forfatningsændring. Den 28. juli 1954 fremsatte Anthony Eden en erklæring om, at den britiske regering var naaet til enighed med den ægyp-

tiske om, at Storbritannien på nærmere angivne betingelser skulle rømme Suez-basen i løbet af 20 maaneder, og samme dag offentliggjorde den britiske minister for kolonianliggender, Henry Hopkinson et tilbud om en ny Cypernforfatning med øget selvstyre hovedprincip. Af erklæringen fremgik det imidlertid, at den britiske regering anså Cyperns strategiske betydning for alt for stor til, at man kunne acceptere nogen ændring i suveræniteten over øen, og med god grund formodede cyprioterne, at Cypern tværtimod at blive af mindre interesse ville blive af større, når englænderne rømmede Suez. Det naturlige britiske hovedkvarter for det østlige Middelhavsområde og Mellemøsten ville blive Cypern, når Union Jack ikke længere vajede over Suez. Svaret herpå måtte fra enosis-folkenes side blive en skærpelse af kampen mod englænderne i erkendelse af, at Cyperns tilslutning til Grækenland næppe foreløbig ville kunne realiseres, hvis øen fik større strategisk betydning for Storbritannien, og de britiske militære anlæg blev udvidet med henblik på at erstatte den tabte Suez-position. Derfor afviste Makarios Hopkinsons forfatningsreform og appellerede til græsk-cyprioterne om ikke at samarbejde med englænderne. De, der gjorde det, ville blive stemplet som forrædere. Kort tid i forvejen havde desuden feltmarskal Papagos' regering i Athen besluttet at forelægge Cypern-problemet for FNs generalforsamling. Det skete i efteråret 1954, men sagen blev afvist som uvedkommende af forsamlingens flertal.

I stedet tog græsk-cyprioterne nye midler i anvendelse, idet der blandt dem blev dannet en hemmelig organisation ved navn EOKA, der planlagde terror- og guerillaaktioner mod englænderne. EOKAs første mere bemærkelsesværdige handling var sprængningen af den britiske militære radiosender den 1. april 1955. Dermed var signalet givet til en lang række sabotager og attentater, som sammen med britiske modaktioner kom til at medføre, at Cypern og dens beboere i de næste fire år levede i en atmosfære af terror og frygt, og at omkring 600 menneskeliv gik tabt. EOKAs militære leder var den græske oberst Grievas, der tidligere havde gjort sig gældende indenfor den højreorienterede modstandsbevægelse mod tyskerne i Grækenland,men der kan efterhånden ikke herske tvivl om, at Grievas arbejdede snævert sammen med Makarios, og at denne må betragtes som EOKAs politiske leder. Dette blev hævdet af britterne i et hvidbogsmateriale i 1956, men nok så væsentligt er det, at man i 1959 så EOKA-folkene følge Makarios' bud og nedlægge våbnene efter Londonoverenskomsten, selv om denne ikke bragte den »enosis«, man havde krævet og kæmpet for.

EOKA-oprøret kunne ikke komme helt bag på englænderne. I januar 1955 havde de beslaglagt et græsk motorskib, som forsøgte at landsætte en ammunitionslast på Cypern, og da man stillede besætningen for retten, kom det til de alvorligste optøjer, man havde oplevet på øen siden 1931.

Det stod dog hele tiden klart, at EOKA-folkene ikke havde tilstrækkelig militær styrke til at kunne fordrive englænderne fra Cypern, og selv om guerilla-krigerne tydeligt nok nød de fleste græsk-cyprioters sympati, var det britiske greb om øen så stærkt, at civilbefolkningen som sådan ikke kunne tænkes at ville rejse åbent oprør. Med 30.000 britiske soldater på øen og med denne isoleret fra omverdenen var der ingen udsigt til at en regulær opstand kunne lykkes.

Hensigten med EOKAs krigsførelse var derfor hovedsagelig at gøre Cypernproblemet til et internationalt anliggende, hvorved man håbede at kunne påtvinge Storbritannien en løsning gennem De forenede Nationer eller på anden måde. FN-generalforsamlingens afvisning af sagen i 1954 var et hårdt slag for enosis-tilhængerne, men det var indlysende, at Storbritannien ikke ville lade Cypernproblemet afgøre af dette forum, hvor Sovjetunionen og andre magter havde mulighed for at øve indflydelse. Derimod måtte det anses for mindre usandsynligt, at den britiske regering vedvarende ville kunne afvise Grækenland, der var Storbritanniens forbundsfælle i atlantpagten, og som ville kunne spille på fælles NATO-interesse i det østlige Middelhav.

FORHANDLINGER OG SKÆRPET KONFLIKT

Derfor tog englænderne konflikten op til behandling, idet den britiske regering indbød Grækenland og Tyrkiet til forhandlinger i London i august 1955. Her forelagde englænderne nye forslag om en forfatningsændring, som indebar ret væsentlige indrømmelser i forhold til den foregaaende britiske plan, idet det cypriotiske parlament nu skulle have et folkevalgt flertal, mens den tyrkiske minoritet tilsikredes et bestemt antal mandater. Desuden skulle den udøvende magt i nogen grad overgå til cyprioterne, for så vidt som alle ministerier skulle besættes med øens egne indbyggere med undtagelse af udenrigs-, forsvars- og sikkerhedsanliggender. Harold Macmillan, der forelagde det britiske forslag, ønskede, at de tre lande skulle påtage sig et fælles ansvar for, at aftalen blev ført igennem, og at en britisk-græsk-tyrkisk komité skulle øve kontrol med forholdene på øen. Men den græske regering stod fast på, at kun fuld selvbestemmelsesret – heri indbefattet retten til enosis – var en tilfredsstillende løsning. Overfor dette påberåbte Tyrkiet sig Lausannetraktaten 1923 og krævede garantier for, at enosis ikke blev gennemført. Modsætningerne var uforenelige, og for Storbritanniens vedkommende erklærede Macmillan, at det »ikke accepterer selvbestemmelsesprincippet som en ret, der kan bringes i anvendelse overalt . . . Undtagelser må findes under hensyntagen til geografiske, traditionelle, historiske, strategiske og andre hensyn.«

Den 7. september 1955 brød Londonkonferencen sammen, og allerede dagen i forvejen blev det tydeligt tilkendegivet, at Cypernproblemet var

trådt ind i en ny og farlig fase. I tyrkiske byer – navnlig Istanbul og Smyrna – udbrød der anti-græske optøjer, og samtidig appellerede Makarios til græsk-cyprioterne om at gaa over til passiv modstand mod englænderne. Adskillige gik dog videre. Britiske soldater blev angrebet, det britiske institut i Nicosia blev brændt og en generalstrejke proklameret. Kort efter afviste FNs generalforsamling igen et græsk forslag om at sætte Cypern på dagsordenen, men tværtimod at kølne gemytterne, blev afslaget signal til nye uroligheder, som Storbritannien besvarede med at sende troppeforstærkninger til øen og med at overdrage guvernørposten til feltmarskal Sir John Harding.

Den nye britiske guvernør tog hårdere fat end forgængeren og var øjensynligt indstillet på at slå den cypriotiske modstand ned. Den 26. november 1955 indførte han undtagelsestilstand på Cypern, men uden andet resultat foreløbig, end at græsk-cyprioterne yderligere øgede deres anti-britiske aktivitet med henblik på at få den selvbestemmelsesret anerkendt, som skulle føre frem til enosis. Det kom dog til forhandlinger mellem Makarios og Harding, ligesom den britiske koloniminister Lennox-Boyd kom til Cypern for at deltage i overvejelserne med græsk-cyprioterne og med det tyrkiske mindretal. Fra britisk side tilbød man nu udstrakt selvstyre for Cypern og en endelig løsning, når det tyrkiske mindretals stilling var blevet sikret. Til gengæld skulle Makarios gøre sin indflydelse gældende for at sætte en stopper for EOKAs aktivitet. I begyndelsen af marts 1956 brød forhandlingerne imidlertid sammen, bl. a. fordi Makarios afviste at anbefale indstilling af voldshandlingerne, før der var sluttet en bindende aftale om Cyperns fremtid og forfatning.

Få dage efter forhandlingernes sammenbrud foretog de britiske myndigheder på Cypern et drastisk skridt. Den 9. marts 1956 arresterede englænderne ærkebiskop Makarios, biskoppen af Kyrenia og to andre græsk-cypriotiske gejstlige og deporterede dem til Seychellerne. Aktionen blev motiveret med, at man i de dagbøger, man havde erobret fra EOKA-lederen, oberst Grievas, havde stærke beviser for, at de arresterede var dybt implicerede i terrorist-kampagnen mod englænderne og mod de græsk-cyprioter, der samarbejdede med de britiske myndigheder.

Deportationerne gav anledning til en intensivering af konflikten. Guvernør Harding beordrede således, at støjsendere skulle sættes ind mod udsendelserne fra Athen radio, uanset at Grækenland var allieret med Storbritannien i NATO. EOKA forsøgte på sin side at rydde Harding af vejen, men attentatet mislykkedes. En ny skærpelse fulgte, hvorunder englænderne tog både kollektiv afstraffelse, konfiskation af ejendom og dødsstraf i anvendelse, samtidig med at det begyndte at komme til alvorlige gnidninger mellem det græsk-cypriotiske befolkningsflertal og Cyperns tyrkiske minoritet.

En kort våbenhvile i august 1956 blev afløst af en ny bølge af terror og modterror, som kulminerede i november samme år, samtidig med at Storbritannien var kastet ud i Suezeventyret. Ikke desto mindre blev det for begge parter stedse mere indlysende, at en afgørelse ikke kunne træffes gennem den militære styrkeprøve. Det var helt i overensstemmelse hermed, at den britiske regering i sommeren 1956 overdrog lord Radcliffe at forsøge at finde frem til et forfatningsforslag, hvormed man kunne bilægge konflikten.

RADCLIFFE-PLANEN OG MACMILLAN-PLANEN

Radcliffe-planen blev offentliggjort den 19. december 1956. Den var mere vidtgående i sine indrømmelser af selvstyre til cyprioterne end noget tidligere forslag. Ganske vist skulle udenrigske anliggender, forsvar og sikkerhedsspørgsmål stadig bero hos guvernøren, men alle andre sager ville efter planen blive overdraget til en førsteminister og et kabinet, der skulle bestå af medlemmer af den lovgivende forsamling. Denne skulle have 36 medlemmer, hvoraf 24 ville blive valgt af græsk-cyprioterne, 6 af de tyrkiske cyprioter og 6 udpeget af guvernøren.

Planen blev omgående afvist af regeringen i Athen med motivering, at den ikke gav den ønskede selvbestemmelsesret. Tyrkiet stillede sig mere positivt – måske fordi koloniminister Lennox-Boyd i Underhusdebatten om Radcliffeplanen erklærede, at ordningen kunne føre frem til gennemførelse af selvbestemmelsesprincippet, men at prisen herfor meget vel kunne tænkes at blive, at øen blev delt i en græsk og en tyrkisk del. Hermed var der lagt op til en appel til Tyrkiet, som ganske omgående blev besvaret positivt. Den britiske regerings hensigt har formentlig været at vriste noget af initiativet i Cypernspørgsmålet ud af Grækenlands og græsk-cyprioternes hænder, at spille det tyrkiske mindretal på øen ud mod det græske flertal og at hidføre en situation, hvor forholdet mellem to atlantpagtlande blev så spændt, at det måtte markeres, at ikke blot Storbritannien, men også NATO havde interesse i, at konflikten blev bragt til ende, og at de strategiske hensyn ved en løsning trådte i første række.

Taktikken blev ikke resultatløs. Mellem tyrkiske og græske cyprioter kom det til mere alvorlige sammenstød end hidtil, Tyrkiet gik nu officielt ind for deling som en udvej, og i tyrkiske byer kom det til demonstrationer og overfald på grækere. Også det militære samarbejde mellem Grækenland og Tyrkiet i atlantpagten blev påvirket, hvorfor Paul-Henri Spaak som NATOs generalsekretær tilbød mægling, og USA i højere grad end tidligere gav sin mening i sagen til kende. Følgelig blev grækerne mere interesseret i at give indrømmelser. Det begyndte i marts 1957, da EOKA tilbød at indstille sin terrorvirksomhed, så snart Makarios var blevet løsladt. Da ærkebiskoppen kort efter gik ind på de britiske myndigheders

krav om, at han skulle godkende, at EOKA stillede sin aktivitet i bero, blev han sat på fri fod, men fik dog ikke tilladelse til at vende tilbage til Cypern. Makarios slog sig foreløbig ned i Athen, hvorfra han i april 1957 erklærede, at han alene stod som valgt repræsentant for Cyperns befolkning, og at ingen andre end han var kompetent til at forhandle med englænderne.

Senere på året blussede ny uro op på øen, og navnlig i Nicosia fandt der optøjer og strejker sted. Desuden indtraf der politiske mord og en række tilfælde af sabotage. I særdeleshed virkede det ophidsende på græsk-cyprioterne, at det heller ikke denne gang lykkedes at føre en resolution om selvbestemmelsesret for Cypern gennem FNs generalforsamling. Lige så lidt faldt befolkningen til ro ved, at den hårdhændede feltmarskal Harding blev afløst af den tidligere britiske Jamaica-guvernør, sir Hugh Foot, der blev betragtet som en mand, der hellere så diplomatiske end militære løsninger på konflikter.

Bestræbelserne for at nå frem til en kompromisløsning trådte ind i en ny fase den 19. juni 1958, da den britiske regering offentliggjorde den såkaldte Macmillan-plan vedrørende Cyperns forfatning, hvori man tilsigtede en fremadskridende udvikling over en 7-årig periode, og hvor den bærende idé var karakteriseret af ordet »partnership«. Herigennem mente englænderne at kunne tilgodese både græsk-cypriotiske, tyrkiske og britiske interesser, men nu som tidligere vægrede både regeringen i Athen og ærkebiskop Makarios sig ved at gå ind på noget, der ikke førte den lige vej til selvbestemmelsesret og enosis.

Forgæves forsøgte premierminister Macmillan gennem forhandlinger i Athen og Ankara at finde en formulering, der kunne vise sig anvendelig. I stedet kom et initiativ, der på længere sigt skulle blive afgørende, fra Makarios, som fremsatte den tanke, at Cypern efter en begrænset periode med selvstyre kunne omdannes til en selvstændig stat, der ikke var forbundet hverken med Grækenland eller med Tyrkiet.

Den britiske regering tog imidlertid ikke straks standpunkt til Makarios' forslag, men gik videre med iværksættelse af Macmillan-planen med det formål for øje at få øen pacificeret og at få repræsentative institutioner oprettet, men vilkårene var vanskelige, fordi både den græske regering og de fleste af græsk-cyprioterne afslog at samarbejde.

Imens blev det mere og mere iøjnefaldende, at en snarlig løsning var tvingende nødvendig, hvis man ikke skulle risikere borgerkrigslignende tilstande og en ny voldsom opblussen af terror og guerillakrig. Forholdet mellem de græske og de tyrkiske elementer på øen var blevet yderst spændt, og i sommeren 1958 kom det til adskillige alvorlige sammenstød, ligesom også de britiske tropper og tyrkisk-cyprioterne gentagne gange tørnede sammen. Desuden fortsatte skærmydslerne mellem englænderne og græsk-cy-

prioterne, og navnlig vidnede de britiske styrkers hårdhændede optræden mod befolkningen i Famagusta den 3. oktober 1958 om, at der ikke skulle meget til, at situationen kunne glide ud af kontrol. Også nye henrettelser af EOKA-folk tydede på, at den langtrukne konflikt rummede en betydelig risiko, som ikke blev mindre af, at de venstre-elementer, der ellers siden Makarios' tiltræden havde fulgt hans mindste vink, nu viste tegn til at ville gå egne veje. Højst sandsynligt har erkendelsen heraf været af stor betydning for ærkebiskoppens beslutning om at fremsætte det kompromisforslag, som kunne komme til at betyde, at man i stedet for enosis fik et selvstændigt Cypern.

I denne situation spillede det en væsentlig rolle, at både USA og NATO udfoldede bestræbelser for at få Cypernkonflikten bragt ud af verden. Den var efterhånden blevet en meget alvorlig belastning for forholdet mellem Grækenland og Tyrkiet, og heri lå der en trusel mod vestens sikkerhed, som var så meget større som den mellemøstlige situation efter kuppet i Bagdad den 14. juli 1958 var yderst uklar og farlig. Man måtte se i øjnene, at fortsat strid på Cypern rummede muligheder for farlige komplikationer, og ikke mindst noterede man i Washington og i Palais Chaillot med nogen bekymring, at den græske regering flirtede åbenlyst og næsten demonstrativt med neutralister som Nasser og Tito.

ZÜRICH- OG LONDON-AFTALERNE 1959

Den afgørende kontakt i sagen blev optaget mellem repræsentanter for den græske og den tyrkiske regering i forbindelse med NATO-ministerrådsmødet i december 1958. En måned senere blev Cypernkonflikten drøftet mellem den græske udenrigsminister Averoff og hans tyrkiske kollega Zorlu, og med udgangspunkt heri forhandlede de to udenrigsministre og deres respektive regeringschefer Karamanlis og Menderes videre i Zürich i begyndelsen af februar. Den 11. 2. 1959 nåede man frem til et resultat, og fra mødet i Zürich udsendtes et communiqué, hvori princippet for det kompromis, man var nået frem til, blev skitseret.

Straks efter forhandlede Karamanlis i Athen med ærkebiskop Makarios, som erklærede sig tilfreds med resultatet af Zürich-mødet. Det gik ud på, at der skulle oprettes en fri og selvstændig republik Cypern, hvis politiske struktur man var nået til enighed om, og at den nye stats suverænitet skulle garanteres i en særskilt traktat, ligesom den skulle indgå en allianceaftale med Grækenland og Tyrkiet.

Zürich-overenskomsten blev derefter behandlet på en rundbordskonference i London den 17.–19. februar 1959, hvori deltog repræsentanter på højeste plan fra Storbritannien, Tyrkiet og Grækenland foruden delegationer fra græsk-cyprioter og tyrkisk-cyprioter med henholdsvis ærkebiskop

Makarios og dr. Kutchuk i spidsen. Den endelige aftale blev sluttet den 19. februar, hvorefter overenskomsten blev offentliggjort den 23. februar.

Londonaftalerne bestod af en række dokumenter, hvoraf det indledende rummede et memorandum, som var underskrevet af de tre premierministre, Macmillan, Menderes og Karamanlis. Heri opstillede man de forudsætninger, man var blevet enige om til løsning af Cypernproblemet, ligesom der hertil føjedes en erklæring om, at de to cypriotiske ledere godkendte traktatkomplekset. De øvrige aktstykker angik fortrinsvis republikken Cyperns grundlæggende struktur, en garantitraktat, en alliancetraktat og en erklæring fra Storbritanniens regering om opretholdelse af britiske baser på øen og om andre betingelser for, at England ville opgive sin suverænitet over Cypern. Hele overenskomsten skulle træde i kraft hurtigst muligt og senest den 19. februar 1960.

Republikken Cyperns struktur blev bestemt i 27 punkter, der bl. a. gik ud på, at Cypern skulle være en republik, i hvilken præsidenten tilhørte den græsk-cypriotiske befolkning og vicepræsidenten det tyrkiske mindretal, begge valgte ved almindelig stemmeret indenfor hver af de to befolkningsgrupper. Præsidenten og vicepræsidenten blev hver for sig og i fællesskab udstyret med vetoret overfor love, der var blevet vedtaget i Cypernparlamentet, kaldet repræsentanternes hus, og overfor beslutninger i ministerrådet vedrørende udenrigsanliggender, forsvar og sikkerhedsspørgsmål. Formålet hermed var først og fremmest at sikre de to nationaliteter overfor hinanden. Det samme sigtede man til med bestemmelsen om, at både græsk og tyrkisk skulle være officielle sprog. Desuden fastsatte man omhyggeligt talforholdet mellem græsk-cyprioter og tyrkisk-cyprioter i de forskellige statsorganer. Ministerrådet skulle således bestå af 7 græsktalende og 3 tyrkisktalende, mens de førstnævnte i repræsentanternes hus skulle besætte 70 % af pladserne og tyrkerne resten. I Cyperns hær, der blev fastsat til 2.000 mand, skulle dog 40 % hentes fra det tyrkiske og 60 % fra det græske befolkningselement, mens fordelingen i de ligeledes 2.000 mand store politi- og sikkerhedsstyrker blev sat til 30 og 70, hvilket var de samme tal, som skulle gælde i den civile administration. Der blev med andre ord tale om en noget stærkere tyrkisk repræsentation, end man ville have fået, hvis man havde lagt det talmæssige styrkeforhold mellem de to befolkningsgrupper til grund for fordelingen. Desuden blev en hel del anliggender overdraget til hvert af de to samfund til løsning gennem kommunale kamre, der repræsenterede dels græsk-cyprioterne, dels tyrkerne på øen. Navnlig i kulturelle og religiøse anliggender havde disse folkevalgte kamre vidtrækkende kompetance. Endelig hed det i denne del af aftalen, at det var forbudt Cypern at forene sig med nogen anden stat, ligesom øen ikke kunne deles.

En tilsvarende forpligtelse indgik i den garantitraktat, som blev slut-

tet mellem Storbritannien, Tyrkiet, Grækenland og republikken Cypern. Desuden tiltrådte den nye stat en militæralliance med Grækenland og Tyrkiet. I henhold til denne blev der oprettet et tremagtshovedkvarter på Cypern, og græske og tyrkiske officerer fik til opgave at uddanne cypriotiske befalingsmænd, ligesom der på øen blev stationeret en græsk styrke på 950 mand og en tyrkisk på 650. Endelig gik Storbritannien i en særskilt deklaration ind på at afstå sin suverænitet over Cypern med undtagelse af et par områder, der skulle fortsætte som britiske militærbaser og om hvilke nærmere afgørelse skulle træffes.

MAKARIOS OG GRIEVAS

Dermed var Cypernproblemet om ikke løst, så dog i hvert fald nået et afgørende skridt nærmere mod sin løsning, men London-traktatkomplekset var ikke i alle henseender fyldestgørende. Den forfatning, man var enedes om, måtte gennemføres på Cypern og en række andre spørgsmål løses, bl. a. vedrørende de britiske baser på øen. Det forudsatte, at cyprioterne stillede sig bag de to ledere, ærkebiskop Makarios og dr. Kutchuk, der som deres repræsentanter havde underskrevet Londonoverenskomsten.

På forhånd havde biskop Kyprianos af Kyrenia undsagt forliget, fordi det ikke havde ført frem til »enosis«, men da Makarios den 1. marts 1959 vendte tilbage til øen, blev han modtaget med en stormende hyldest af befolkningen, der således gav tilslutning til ærkebiskoppens politik. Af overordentlig stor betydning måtte det desuden være, hvilken holdning EOKA-lederen, oberst Grievas, valgte at indtage. Svaret på dette spørgsmål kom den 9. marts, da Grievas i et flyveblad beordrede sine tilhængere til at indstille kampen mod englænderne. Han vedgik ganske vist, at Londonoverenskomsten ikke betød, at man havde nået det mål, EOKA havde kæmpet for, nemlig Cyperns tilslutning til Grækenland, men alligevel fandt Grievas, at det var nødvendigt at give efter. Han motiverede sin beslutning med, at fortsat kamp ville betyde, at ikke blot græsk-cyprioterne, men også grækerne i moderlandet blev splittet. Londonoverenskomsten var, erklærede han, at foretrække fremfor national splittelse. Desuden har det formodentlig gjort stærkt indtryk på ham, at Makarios blev så voldsomt hyldet på Cypern, og EOKA-chefen kan heri have set et tegn på, at cyprioterne ikke ville omfatte yderligere krigshandlinger med sympati. I overensstemmelse med oberst Grievas erklæring og en overenskomst mellem Makarios og guvernør Foot begyndte EOKA-folkene herefter at aflevere deres våben. Resultatet kom til at lyde på godt 600 håndskydevåben, et par tusinde bomber, 17.000 patroner og 1.000 kg sprængstoffer. Grievas selv forlod Cypern og bosatte sig igen i Grækenland.

Dermed var hans indflydelse på Cyperns anliggender imidlertid ikke

til ende, og det varede kun kort, inden EOKA-lederen kom i konflikt med Makarios, der den 5. april 1959 havde dannet en provisorisk regering med både græsk-cypriotisk og tyrkisk-cypriotisk deltagelse i det talforhold, som Londonstatutten havde fastlagt. Makarios-regeringens vanskeligste opgave måtte være at nå frem til en endelig aftale med Storbritannien om de britiske baser på øen, om hvilke man i princippet var enige på mødet i London. Enkelthederne i denne overenskomst, der nødvendigvis skulle opnås, inden Cyperns selvstændighed kunne realiseres, viste sig at være højst besværlige, og forhandlingerne om dem førte til, at Grievas igen lod høre fra sig. Det blev åbenbart, at der var opstået en konflikt mellem ham og Makarios, da ærkebiskoppen i slutningen af juli 1959 i en tale fremkom med ytringer, der kun kunne fortolkes som et maskeret angreb mod Grievas. Denne svarede øjeblikkelig med en anklage mod »skumle kræfter« på Cypern, som planlagde at overdrage store dele af øen til englænderne, og et par dage senere gik Grievas så vidt, at han offentligt tog afstand fra Zürich- og Londonaftalerne, som han erklærede at ville bekæmpe med al magt, og som han karakteriserede som et forsøg på at slavebinde det cypriotiske folk og som et forræderi mod cyprioternes sag. Det var stærke ord, og adskillige var af den opfattelse, at de mindre havde til formål at genoplive uroen på øen end at give Grievas en plads i rampelyset, hvorfra han kunne springe ind i græsk politik i rollen som Grækenlands genrejser. Både Makarios og Athen-regeringens leder, ministerpræsident Karamanlis tog skarpt til genmæle mod Grievas, men nogle af EOKA-folkene viste sig lydhøre overfor den tidligere chefs udtalelser. I august 1959 fremgik det af illegale flyveblade i Nicosia, at der var dannet en ny hemmelig organisation, KEM, hvilket betegnede den græske forkortelse for »Enosis-fronten på Cypern«. Andre EOKA-mænd, der havde dannet partiet EDMA, støttede derimod Makarios i at holde fast ved Londonaftalerne.

I oktober 1959 kom der en afspænding i stand mellem den cypriotiske modstandskamps to ledere: Makarios accepterede en indbydelse fra Grievas til forhandlinger på øen Rhodos. Mødet fandt sted den 7. oktober og varede i seks timer. Ved dets slutning udsendte de to deltagere en erklæring, hvori det hed, at misforståelserne mellem dem nu var bilagt, og at de skyldtes udenforstående personer. Af udtalelsen fremgik det, at Makarios havde givet tilsagn om at holde sig i stadig kontakt med Grievas om alle væsentlige spørgsmål angående Cypern, og at Grievas frit skulle kunne opholde sig på øen, så snart dens selvstændighed var blevet proklameret. Desuden hed det, at de to forhandlere var fuldstændig enige med hensyn til de britiske baser. Makarios erklærede endvidere, at spørgsmålet om Cyperns eventuelle medlemsskab af det britiske statssamfund ville blive afgjort af cyprioterne selv – enten i form af en parlamentsbeslutning eller ved folkeafstemning.

Næppe var den åbne konflikt mellem Makarios og Grievas blevet bragt til afslutning, før det kom til en krise mellem græsk-cyprioter og tyrkisk-cyprioter. Sandsynligvis under indtryk af dannelsen af KEM og Grievas indblanding i Cyperns forhold og af frygt for, at en sammenslutning med Grækenland kunne gennemtrumfes ved et kup, havde elementer indenfor det tyrkiske mindretal indledt en indsmugling af våben til øen. Som protest herimod afbrød Makarios forhandlingerne om Cyperns forfatning, mens dr. Kutchuk for sit vedkommende fordømte våbensmuglerierne, hvorpå han og Makarios i fællesskab appellerede til cyprioterne – de græske såvel som de tyrkiske – om at aflevere alle illegale våben. Da opfordringen i hvert fald i nogen grad bar frugt, blev forfatningsforhandlingerne genoptaget, og samarbejdet mellem de to befolkningsgrupper videreført efter den kortvarige episode.

Den 13. december 1959 tog Cypern det første store skridt på vejen mod selvstændighed siden Londonaftalerne og regeringsdannelsen i foråret, idet der blev afholdt valg til præsidentposten, som ifølge forfatningsbestemmelserne skulle besættes med en græsk-cypriot. Her sejrede ærkebiskop Makarios med to trediedele af stemmerne foran modkandidaten, John Clerides, der var gået imod Zürich- og Londonoverenskomsterne. Den følgende dag blev Makarios udråbt som Cyperns præsident. I sin tiltrædelseserklæring udtalte Makarios sin glæde over, at regeringsmagten på øen for første gang i 800 år var kommet på græske hænder, men iøvrigt fremhævede han, at der ikke fandtes sejrherrer eller besejrede i den lange frihedskamp. Tiden er inde, sagde han, til at gøre ende på fanatismen og til at finde frem til et frugtbart samarbejde mellem de to befolkningsgrupper og mellem cyprioter af forskellig opfattelse.

DET BRITISKE BASEPROBLEM

Efter præsidentvalget var tiden inde til at afholde, hvad man håbede ville blive den afsluttende konference om Cypern-spørgsmålet, således at øens selvstændighed kunne proklameres inden den 19. februar 1960 som fastsat i Londonaftalerne. Også denne konference fandt sted i den britiske hovedstad med deltagelse af udenrigsministrene Selwyn Lloyd, Averoff og Zorlu fra henholdsvis Storbritannien, Grækenland og Tyrkiet samt Makarios og Kutchuk. I sidste øjeblik gav også Grievas sit besyv med, idet han fra Athen erklærede, at de britiske basekrav var urimelige, og at det ville være ødelæggende for Cypern at træde ind i det britiske statssamfund. Konferencen endte med negativt resultat. Det var problemet om de britiske basers størrelse, der udgjorde anstødsstenen, hvorimod man var enige angående fremgangsmåden ved Cyperns eventuelle indtræden i Commonwealth. Afgørelsen på anmodning om at blive optaget skulle træffes af det

cypriotiske repræsentanternes hus, efter at øen var blevet selvstændig. Det fremgik af Selwyn Lloyds redegørelse i underhuset efter konferencens sammenbrud, at den britiske regering ønskede et område på 300 km² og med 1.000 indbyggere stillet til rådighed for baserne, mens Makarios' tilbud kun lød på 90 km², hvilket Lloyd mente var utilstrækkeligt, hvis Storbritannien skulle være i stand til i givet tilfælde at placere 20.000 mand på øen, hvilket den britiske forsvarsminister anså for nødvendigt.

Som følge af Londonforhandlingernes sammenbrud blev tidspunktet for proklameringen af Cyperns selvstændighed udsat først en måned og dernæst på ubestemt tid, ligesom man udskød de valg, der skulle have fundet sted til de græsk-cypriotiske og tyrkisk-cypriotiske råd i februar måned. Men det varede ikke længe, før drøftelserne mellem statssekretær i det britiske koloniministerium, Julian Amery, Makarios og Kutchuk blev genoptaget, denne gang i Nicosia. Heller ikke nu lykkedes det at opnå enighed i første omgang, men efter mange vanskeligheder fandt parterne omsider hinanden i en aftale, der blev undertegnet den 6. juli og som skulle træde i kraft den 16. august 1960 samtidig med, at Cypern blev en selvstændig republik.

Ligesom Zürich- og Londonoverenskomsterne 1959 betegnede baseaftalen i Nicosia et kompromis. Det areal, der forblev under britisk suverænitet, blev fastsat til 250 km², idet Cypern fik overdraget et par landsbyer og et kraftværk, som lå inde i det ene af de to baseområder. Disse var beliggende på øens sydkyst – det mindste på halvøen vest for byen Limassol, det andet sydvest for Famagusta. Herved havde Makarios opnået, hvad der af indrepolitiske og prestigemæssige grunde var hans vigtigste mål i denne sag, nemlig at der praktisk talt ikke levede cyprioter under fortsat britisk herredømme. Af noteudvekslingen omkring Nicosia-overenskomsten fremgik det tillige, at suveræniteten over baseområderne skulle tilfalde republikken Cypern i det tilfælde, at Storbritannien ønskede at give afkald på dem. Desuden rummede traktatkomplekset bestemmelser vedrørende brugen af baserne og om de cyprioters statsborgerskab, som var bosat i Storbritannien eller dets kolonier. Disse skulle vedblivende være britiske borgere, hvorimod englændere i republikken Cypern ikke kunne blive cypriotiske borgere. Endelig gav den britiske regering som en art vederlag for indrømmelserne tilsagn om at yde Cypern 12 millioner pund i økonomisk hjælp om året i de næste fem år, hvor man tidligere kun havde tilbudt 10 millioner.

DET SELVSTÆNDIGE CYPERN

Med Nicosia-overenskomsten i havn og følgelig med Cyperns uafhængighed som nært forestående var tiden inde til, at det første valg til Cyperns parlament kunne finde sted. Det blev afholdt den 31. juli 1960 og

gav det ventede resultat, at de partier, der støttede Makarios og Kutchuk i henholdsvis den græske og den tyrkiske del af befolkningen vandt klare sejre, således at republikken kunne proklameres den 16. august under indtryk af stabilitet og sammenhold.

Det er dog temmelig tvivlsomt, om dette billede kan holde ret længe. Valgdeltagelsen – 64 % – var ikke imponerende, og desuden havde den græsk-cypriotiske opposition mod Makarios, nemlig den demokratiske union under ledelse af ærkebiskoppens rival fra præsidentvalget, Nicosias tidligere borgmester, John Clerides, boycottet valget som protest mod valglovens bestemmelser. Derved blev EDMA – hvilket er en forkortelse for den forenede demokratiske genopbygningsfront – og det stærkt venstreorienterede AKEL, der begge støttede Makarios, nogenlunde ene om at appellere til vælgernes gunst. Af disse trak igen EDMA det længste strå, idet partiet kom til at besætte 30 af græsk-cyprioternes 35 pladser, mens de sidste fem tilfaldt AKEL. Denne fordeling var aftalt forud mellem Makarios og de to partiers ledere, således at styrkeforholdet i repræsentanternes hus intet som helst siger om deres tilslutning blandt græsk-cyprioterne. Når det kommunistisk-ledede AKEL lod sig nøje med 5 mandater, skyldes det utvivlsomt, at partiet har fundet det uklogt at lægge sig ud med Makarios, så længe hans position som nationalhelt er så stærk, som tilfældet nødvendigvis måtte være omkring selve befrielsesøjeblikket.

De cypriotiske partier udgør en ganske broget flok. EDMA blev dannet i april 1959 med en stamme af EOKA-folk, der var svorne tilhængere af ærkebiskop Makarios. Det var tænkt som et nationalt samlingsparti, men anlagde hurtigt højre-tendenser, der godt kan have en vis fascistisk afsmag. EDMA står fortsat Makarios nær, og han øver en fuldstændig kontrol med partiet, selv om han ikke beklæder nogen formel post i det. I sit program går EDMA ind for at bevare den cypriotiske stats hellenske karakter, men under fuld hensyntagen til tyrkerne. I det hele taget står partiet på Londontraktatens grund, og dets samfundsopfattelse karakteriseres af, at det går ind for bevarelse af den private ejendomsret. EDMA nyder betydningsfuld støtte fra den ortodokse kirke, og størsteparten af den græsk-cypriotiske landbefolkning har sluttet op om det.

AKEL – det arbejdende folks fremskridtsparti – går tilbage til 1942 og kontrolleres af kommunisterne. Dets stærke mand er generalsekretæren Ezekias Papaioannu. AKELs politiske program er adskilligt mere udførligt og klart end EDMAs og sigter til et socialistisk samfund som det endelige mål, men partiet hævder at ville nå det ad demokratisk vej. Som øjeblikkelige foranstaltninger kræves en jordreform, som bl. a. vil komme til at ramme kirkegodset. I udenrigspolitiske spørgsmål er partiet neutralistisk og vender sig mod planerne om at knytte Cypern til NATO. AKEL har sin styrke i en næsten enig tilslutning fra fagforeningerne, der tæller 40.000

medlemmer. Desuden menes enkelte landsbyer at være »venstreorienterede«, ligesom partiet har fundet tilslutning fra små tyrkiske kredse.

Den demokratiske union står som tidligere omtalt i åben opposition til Makarios og kan bedst karakteriseres som opsamlingssted for alle, der er fjendtligt sindet mod Makarios, men som ikke tiltrækkes af AKEL. Personlige sympatier og antipatier gør sig herved stærkt gældende; partiet må siges som sin kerne at have de græsk-cyprioter, som tidligere spillede en fremtrædende rolle, men som blev skudt til side af EOKA. Af stor betydning er det også, at partiet er blevet talerør for biskoppen af Kyrenia, som tidligt vendte sig imod Zürich- og Londonaftalerne og som fortsat kræver enosis.

Blandt tyrkisk-cyprioterne er der kun tale om en enkelt politisk organisation af virkelig vægt, nemlig det tyrkiske nationalparti med dr. Kutchuk som formand. Det er stærkt antikommunistisk og stræber efter at opnå de bedst mulige kulturelle, sociale og økonomiske vilkår for den tyrkiske minoritet. Der er dog adskillige tegn på, at tyrkerne strides lige så bravt inden for partiets rammer, som græsk-cyprioterne gør gennem deres tre partier, og at personlige modsætninger her er endnu mere fremtrædende end hos grækerne.

Selv om Makarios og EDMA sejrede stort ved valgene den 31. juli, forekommer det ikke at være sikkert, at ærkebiskoppens magt på længere sigte er vel konsolideret. Sejren blev utvivlsomt uforholdsmæssig stor, fordi den demokratiske union boycottede valgene som protest mod, at valgordningen var blevet således tilrettelagt, at de af kirken beherskede landdistrikter blev favoriseret i mandatfordelingen, men alligevel synes den største fare at lure fra AKELs side. Splidagtigheden og de personlige modsætningers store rolle i cypriotisk politik vil nok vise sig at give det bedst organiserede og mest målbevidste parti gode kort på hånden, men afgørende bliver det utvivlsomt, om Makarios er i stand til at mestre de store problemer, Cyperns vanskelige økonomiske forhold frembyder.

Cypern er – til trods for det udviklingsprogram, Storbritannien har finansieret og realiseret i tiden siden 1946 – et tilbagestående land i økonomisk henseende. Landbruget er fortsat primitivt, og der er kun ringe industri til udnyttelse af råstofforekomsterne. Cyperns import androg i 1959 42 millioner pund, mens eksporten beløb sig til 18 millioner pund. Den økonomiske hjælp på 12 millioner, Storbritannien har bevilget i Nicosiaaftalerne, er således ikke tilstrækkelig til at opveje underskuddet på handelsbalancen, og den cypriotiske regering har derfor opstillet planer for en forbedring af landets valutasituation, fortrinsvis ved en udvikling af turismen, som man stiller store forventninger til.

Sandsynligheden taler for, at der må mere effektive midler til, og at Cypern må vende sig til vestmagterne for at opnå den støtte, som er nød-

vendig, hvis øens erhvervsliv skal udbygges. De seneste begivenheder –bl. a. det besøg den russiske ambassadør i Athen, Sergeyev har aflagt på Cypern – kunne tyde på, at også Sovjetunionen kan tænkes at yde bistand til Makarios' regering for herved at søge at forhindre, at Cypern binder sig ensidigt til vesten. Foreløbig synes præsidenten selv at hælde til den anskuelse, at i hvert fald et medlemsskab af det britiske statssamfund vil være fordelagtigt, mens vurderingen af muligheder og risiko i forbindelse med Cyperns eventuelle optagelse i NATO aftegner sig såre uklart, og andre kræfter – vist nok bl. a. udenrigsministeren Kyprianou – menes at trække i neutralistisk retning.

LITERATUR OG KILDER:

Keesing's Contemporary Archives 1954 ff.
Utrikespolitiska Institutets Kalendarium 1955 ff.
The Annual Register 1955 ff.
Økonomi og Politik 1955, nr. 2–4.
Utrikespolitik 1959, nr. 5.
The Economist 15/8, 17/10, 24/10, 31/10, 21/12 1959 og 16/1, 23/1, 6/2, 20/2, 16/4, 4/6, 2/7, 16/7, 13/8 og 24/9 1960.
Artikler i New York Times, Times, New Statesman, Manchester Guardian og Neue Zürcher Zeitung (alle beroende i »Institut for Presseforskning og Samtidshistorie«s kliparkiv).
»Cyprus«. Udg. af Central Office of Information, London. R. 4426, July 1960.
Dudley Barker: Grievas. (Cresset Press, London, 1960).
Doros Alastos: Cyprus Guerrilla. (Heinemann, London, 1960).
Stanley Mayes: Cyprus and Makarios. (Putnam, London, 1960).
W. Byford-Jones: Grievas and the Story of EOKA (Hale, London 1960).
Sylvia Foot: Emergensy Exit. (Chatto & Windus, London 1960).

RHODESIA OG NYASALAND
DEN CENTRALAFRIKANSKE FØDERATION

Af PER KONGSTAD

DEN YDRE RAMME, POLITISK STATUS OG GEOGRAFI

Med øjeblikkets politiske tildragelser i Afrika som baggrund, kan der være grund til at frmhæve den forskel, hvormed frigørelsesprocessen forløber i den del af Afrika, der har været genstand for massiv europæisk indvandring, og den del af kontinentet, hvor europæisk herredømme hovedsageligt har manifesteret sig gennem administrativ og økonomisk kontrol. Dette kulturelt-økonomiske skel synes at være af større betydning end den ofte fremhævede fysisk-geografiske skillelinje mellem de tropiske og de subtropiske områder. De førstnævnte har overfladisk set ofte megen lighed med de europæiske samfund; de er nået temmelig langt i økonomisk udvikling og har hyppigt parlamentarisk styre, men afgørende i denne forbindelse er det tillige, at den økonomiske og politiske magt er koncentreret hos den indvandrede men nu bofaste »europæiske« befolkning. Det »afrikanske« befolkningselement, der udgør majoriteten af befolkningen i disse områder, har i regelen ikke haft nogen videre indflydelse på eller andel i områdets økonomiske og politiske udvikling.

I sådanne lande har den vågnende »afrikanske« selvstændighedstrang ført til alvorlige og bitre stridigheder, ikke så meget mellem den oprindelige europæiske kolonimagt og den afrikanske befolkning, som mellem denne og de indvandrede europæere. Der er således ret beset ikke tale om en national frigørelsesproces men om en indre, racebestemt strid om magten i samfundet.

Set udefra fører disse bitre stridigheder ikke blot til menneskelige tragedier, men måske til økonomisk stagnation i et kritisk tidsrum, da verdensdelen som sådan har hårdt brug for »baser« til nye fremstød på den økonomiske front.

I den del af Afrika, hvor det europæiske herredømme har været mere indirekte, har den afrikanske selvstændighedstrang i langt højere grad fundet udløsning gennem en national frigørelsesproces, som i adskillige tilfælde er forløbet temmelig glat, det gælder jo til eks. betydelige dele af Vestafrika. Naturligvis er der opstået mange komplicerede problemer undervejs, men de har tilsyneladende ikke haft den bitre og fastlåsede karakter, der er så karakteristisk for udviklingen i Nord-, Øst- og Sydafrika.

Føderationen Rhodesia–Nyasaland i den britiske del af Centralafrika hører stort set til den førstnævnte gruppe af afrikanske samfund. Men det gælder ikke ubetinget, for de to af føderationens tre medlemmer er britiske protektorater, nemlig Nord Rhodesia og Nyasaland. De har begge siden århundredets begyndelse været under et mere indirekte europæisk styre end det tredie og vel i mange henseender dominerende medlem, Syd Rhodesia, en selvstyrende britisk koloni med et talrigt og bofast europæisk befolkningselement.

Føderationen blev dannet i 1953 ved en sammenslutning af de tre førnævnte områder. Ved sammenslutningen indgik de i et snævert politisk og økonomisk samarbejde og fik et fælles føderalt parlament og en føderal regering, men bevarede iøvrigt deres hidtidige formelle status som henholdsvis protektorater under britisk kontrol og selvstyrende koloni. Føderationen har altså ikke Dominion-status som nabostaten Den Sydafrikanske Union, men dens dannelse betegner formentlig det første skridt henimod etableringen af en fuldt selvstændig centralafrikansk stat, der så kan tilslutte sig The Commonwealth på samme vilkår, som Den Sydafrikanske Union og andre Dominions har gjort det.

Føderationen omfatter et areal på godt 1 mill. kvadratkilometer, og dens placering fremgår af kortet side 126. Areal og folkemængde ses af nedenstående tabel.

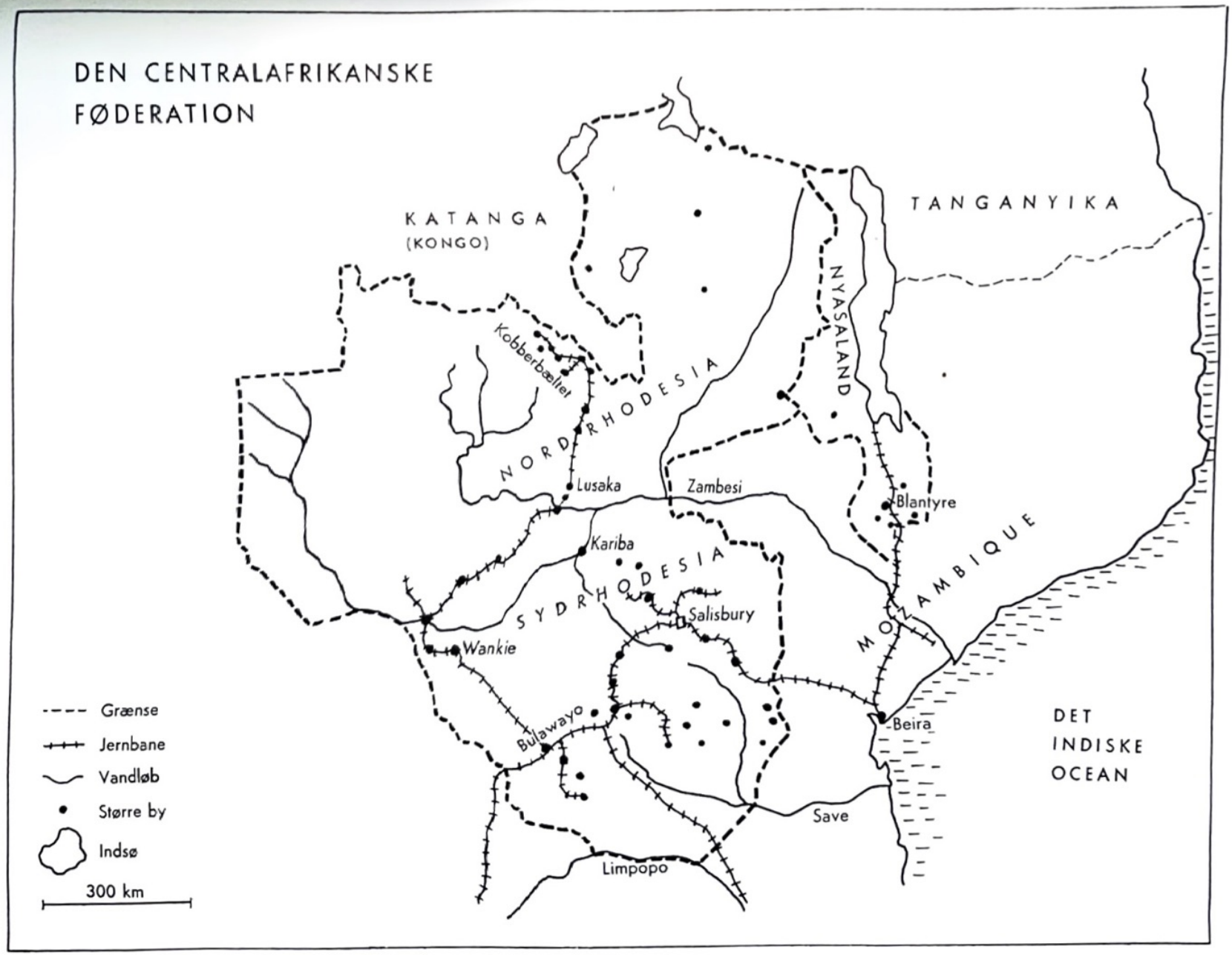
Rhodesia og Nyasalands befolkning

	Føderationen	Sydrhodesia	Nordrhodesia	Nyasaland
Areal i 1000 km²	1262	389	746	127
Befolkning i mill. (anslået 1958)	7.89	2.82	2.33	2.74
Gnsnl. indb. pr. km²	6,3	7,2	3,1	21,6
Afrikanere i 1000	7560	2590	2250	2720
Europæere i 1000	292	211	72	9
Andre i 1000	35	15	8	12
Afrikanere pr. europæer	26	12	31	303

Kilde: Central Office of Information, The Federation of Rhodesia and Nyasaland, London 1959, p. 32.
Stat. årbog 1958, tabel 358.

Af tallene fremgår det, at Føderationen med et areal svarende til Skandinaviens og en befolkning på ca. 8 mill. er særdeles tyndt befolket. Nyasaland, det mindste af de tre områder, har den største gennemsnitlige befolkningstæthed med ca. 20 mennesker pr. km², mens Nord Rhodesia med det største areal har den mindste befolkningstæthed med kun 3 mennesker pr. km².

Det afrikanske befolkningselement udgør mere end 95 % af den sam-

DEN CENTRALAFRIKANSKE FØDERATION
KATANGA (KONGO)
TANGANYIKA
NYASALAND
NORDRHODESIA
SYDRHODESIA
MOZAMBIQUE
Kobberbæltet
Lusaka
Zambesi
Kariba
Salisbury
Wankie
Bulawayo
Blantyre
Beira
Save
Limpopo
DET INDISKE OCEAN
Grænse
Jernbane
Vandløb
Større by
Indsø
300 km

lede befolkning og rummer forskellige folkeslag, der dog alle i sproglig henseende tilhører Bantu-ætten og som kulturelt står den østafrikanske kultur nær[1]).

Det europæiske befolkningselement tæller ca. 300,000 »settlers«, hovedsageligt englændere indvandrede fra U. K. og Den Sydafrikanske Union. Af tabellen vil det videre ses, at langt størsteparten af europæerne lever i Syd Rhodesia, og at der omvendt kun er ganske få tusinde af dem i Nyasaland, hvor de udgør mindre end 1 % af befolkningen.

Føderationen ligger i det tropiske Afrika og har ingen adgang til havet, omgivet af Britisk Østafrika, Portugisisk Afrika og Sydafrika. Det afgørende landskabselement er et plateau, som med afbrydelser strækker sig fra Sydafrika igennem Føderationen og videre mod nord ind i Østafrika. Højden varierer mellem 800 og 1200 m. o. h. og selve plateaulandet er relativt farbart. Langs østgrænsen hæver terrænet sig imidlertid stedvist, så det får karakter af bjerglandskab, for derefter at falde ned mod kystlandet i Mozambique (Portugisisk Østafrika), hvorfor adgangen til Føderationen fra kysten er vanskeligere, end den er fra landsiderne.

Et lavlandsbælte deler plateauet i den centrale del af Føderationen, nemlig Zambeziflodens dalsystem med selve hovedfloden som grænse mellem Nord- og Syd-Rhodesia. Et andet lavlandsområde findes mod nordøst, hvor Nyasasøen ligger i et sænkningsområde (Rift Valley), der strækker sig mod nord igennem Østafrika. Mod syd, på grænsen til Sydafrika finder man endelig et tredie lavlandsområde, der strækker sig fra vest mod øst og afvandes af Limpopofloden.

Klimaet er defineret ved Føderationens beliggenhed i den tropiske klimazone, men kun længst imod nord, nærmest Ækvator, og i lavlandet er det udpræget tropisk; i plateaulandet virker højden som en modererende faktor på temperaturgangen, og der kan således forekomme nattefrost i vinterperioden (juni–august).

Nedbøren falder hovedsageligt i sommerperioden (november–marts) og kommer som korte, heftige byger. Iøvrigt varierer årsnedbøren således, at den nordøstlige del af landet får mere nedbør end den sydvestlige, men her virker højden som en forstærkende faktor, idet østvendte bjergskråninger og plateaulandet får mere nedbør end lavlandet, hvor årsnedbøren ofte er ca. 40 cm eller mindre[2]). Som et resultat af temperaturgang og nedbørsforhold finder man skov og spredt skovbevoksning (savanne) som naturlig vegetation i plateaulandet, men betydeligt mere tørkeprægede vegetationstyper i det meste af lavlandet.

[1] Martin Vahl, Gudmund Hatt: Jorden og menneskelivet, Bd. 3, København 1925.
[2]) G. Melvyn Howe: Climates of The Rhodesias and Nyasaland According to the Thornthwaite Classification. Geographical Review, Oct. 1953, N. Y.

De bedste vilkår for agerbrug findes på »The Veld«, den centrale del af plateaulandet mellem floderne Zambezi og Limpopo. Her avles hovedparten af den tobak, der fremdeles er Syd Rhodesias vigtigste eksportindtægtskilde, men på The Veld trives også andre varmekrævende afgrøder, og de europæiske landbrug, som omfatter det meste af områdets gode landbrugsjord, producerer således størsteparten af Føderationens majs og bomuld.

I de lavereliggende og mere tropisk prægede egne er der mulighed for at avle tropiske afgrøder, forudsat at vandingsmulighederne er tilstrækkeligt gode. På sådanne begunstigede lokaliteter findes det europæiske plantagebrug, men iøvrigt er faren for sygdomme hos mennesker og kvæg her en væsentlig hindring for den videre udvikling af landbruget.

Som konklusion på sin opfattelse af landbrugsmulighederne i Føderationen anfører William A. Hance[3]), at størsteparten af Føderationen, måske $^2/_3$ af arealet, måske mere, lader sig udnytte til ekstensiv græsning, hvis faren for kvægsygdomme kan elimineres, mens den resterende del egner sig til en mere intensiv landbrugsmæssig udnyttelse. Denne begrænsning må naturligvis vurderes på baggrund af den herskende landbrugsteknik, og da flertallet af Føderationens indbyggere lever i teknisk set primitive agerbrugssamfund, hvis erhvervskultur forudsætter adgang til rigelig jord, kan man næppe hævde, at Føderationens landbrugsressourcer er rigelige, og i visse mere tæt befolkede egne, til eks. omkring Nyasasøen, hersker der allerede et betænkeligt forhold mellem befolkningstal og ressourcemængde.

Føderationen har derimod overordentlig rige mineralressourcer og er i den henseende begunstiget fra naturens hånd fremfor mange andre afrikanske udviklingslande. Det gælder specielt Nord Rhodesia, som omfatter en væsentlig del af det såkaldte »Kobberbælte«, en rig mineralforekomst, der strækker sig fra Nord Rhodesia ind i Kongo (Katanga). William A. Hance[4]) hævder, at kobberreserverne i bæltet andrager 700 mill. t eller mere alene i Rhodesia, som for tiden har verdens trediestørste kobbermalmproduktion. Der er tillige betydelige forekomster af jernlegeringsmetaller, af bly og af zink i Nord Rhodesia. Ligesom kobberet udnyttes disse metaller i eksportøjemed.

Syd Rhodesias mineralressourcer omfatter asbest og guld, der brydes til eksport, samt kul og jern.

På grund af de sidstnævnte mineralers tilstedeværelse i rigelig mængde har Føderationen den nødvendige råstofbasis for udviklingen af en lokal jern- og stålindustri, og også derved er den begunstiget fremfor største-

[3]) William A. Hance: African Economic Development, Oxford Univ. Press, London 1958, p. 156.

[4]) Op. cit. p. 166.

parten af det øvrige Afrika, hvor kulforekomster af god kvalitet stort set savnes[5]).

Som basis for energiproduktionen findes der foruden kul megen potentiel vandkraft. Ved sit fald gennem Rhodesia byder Zambezifloden således på gode muligheder for anlæg af vandkraftværker nær centrene for minedrift og industri i den centrale del af Føderationen.

Det naturlige grundlag for udviklingen af industri synes således at være solidt.

PROBLEMER BAG FØDERATIONENS TILBLIVELSE

Det britiske herredømme i Rhodesia og Nyasaland etableredes i slutningen af forrige århundrede, da britiske kolonister trængte op i landet fra Sydafrika i kølvandet på opdagelsesrejsende og missionærer. Det kendte »British South Africa Company« med Cecil Rhodes i spidsen spillede en afgørende rolle som formidler af denne kolonisationsproces.

I begyndelsen opnåede selskabet koncessioner hos de herskende stammefolk med ret til at udnytte områdets mineralforekomster (guld). Med Zulukongen Lobengula, hersker over Matabelefolket i det nuværende Syd Rhodesia, sluttedes således en sådan koncessionsaftale. Senere trængte egentlige »pionerkolonner« op i landet og bemægtigede sig jord fra folkene i Matabeleland og Mashonaland under forhold, der må siges at have haft karakter af direkte erobring. Stammefolkene blev undertvunget og det indvandrersamfund, der senere fik navnet Syd Rhodesia, var grundlagt.

Erobrernes mål var især »The Veld«, det frugtbare plateauland mellem Limpopo og Zambezi, og her grundlagdes Salisbury, Føderationens nuværende hovedstad.

Med de indfødte herskere i det nuværende Nord Rhodesia og Nyasaland sluttede »The British South Africa Co.« ligeledes koncessionsaftaler, og selskabet fik ligesom i Syd Rhodesia udstrakte administrative beføjelser af den engelske regering, men i disse aftaler om udnyttelsesret og administration indgik klausuler til sikring af de lokale, afrikanske herskeres position som overhoveder for deres stammer[6]), ligesom der i aftalerne blev givet afrikanerne garanti mod, at europæiske kolonister kunne tilegne sig jord uden deres samtykke.

Nord Rhodesia og Nyasaland blev således ikke som Syd Rhodesia genstand for en massiv europæisk kolonisation, men var vel, jfr. det foranstående om de naturlige betingelser for landbrug, heller ikke et lokkende mål på samme måde som »The Veld«.

---

[5]) Den Sydafrikanske Union og Nordafrika undtaget.

[6]) The Federation of Rhodesia and Nyasaland, Central Office of Information, London, 1959.

De tre områders nuværende status, Syd Rhodesia som en selvstyrende britisk koloni og Nord Rhodesia-Nyasaland som britiske protektorater, viser, at der fortsat er en principiel forskel i de ydre rammer omkring de tre områders politiske og sociale tilværelse. Denne politiske forskel manifesterer sig også i de daglige vilkår, hvorunder den enkelte afrikaner og europæer lever i henholdsvis Syd Rhodesia og Nord Rhodesia-Nyasaland. Såvel politisk og socialt som økonomisk har udviklingen siden århundredets begyndelse fulgt andre veje i Syd Rhodesia end i de to øvrige områder, og i denne historisk og geografisk betingede omstændighed finder man vel nok hovedårsagen til de politiske, racebestemte konflikter, der kom for dagen ved Føderationens dannelse, og som stadigvæk truer dens eksistens.

I Syd Rhodesia fik de indvandrede europæere allerede tidligt en afgørende indflydelse på koloniens indrepolitiske udvikling, og i 1923, da den britiske krone endeligt overtog de administrative beføjelser, der tidligere var blevet tillagt The British South Africa Co., blev disse stort set lagt i hænderne på en lokal regering, dannet af repræsentanter for den europæiske befolkningsgruppe. Desuden fik dette styre en parlamentarisk basis ved at The Legislative Council, en folkevalgt rådgivende forsamling af repræsentanter for den samme befolkningsgruppe, fik lovgivende myndighed. Den britiske krone, repræsenteret ved en guvernør, bevarede for sin part en vis kontrol med lovgivningen i »indfødte anliggender«, men tilstod iøvrigt kolonisterne et udstrakt selvstyre.

Inden for disse rammer har den europæiske befolkningsgruppe sidenhen opbygget et samfund, der i mangt og meget har ydre lighed med Boersamfundet i Sydafrika. Ligesom i Sydafrika betragter kolonisterne sig som permanente borgere i et samfund, som de og kun de har ret til at kontrollere. Den afrikanske befolkning er i praksis blevet frataget enhver politisk indflydelse, selvom den i princippet har den samme adkomst til at lade sig repræsentere på tinge som den europæiske befolkning. Valgret har nemlig alle, der opfylder visse betingelser m. h. t. indkomst, formue og uddannelse, betingelser som kun et par tusinde af koloniens afrikanske befolkning kan opfylde[7]). Men den ydre lighed med Sydafrika viser sig desuden i en gennemført raceadskillelse og i love og bestemmelser, der er stærkt race-diskriminatoriske, således at den afrikanske befolkning lever i reservater som landbrugere eller i særlige kvarterer i byerne som lavtlønnet arbejdskraft[8]).

På den anden side vil man næppe hævde, at det europæiske styre i Syd Rhodesia har eller har haft »Apartheid« som mål. Man har ganske vist lånt mange af de racepolitiske foranstaltninger, der kendes fra Boer-

[7]) The Federation of Rhodesia and Nyasaland, The Central Office of Information, London 1959, p. 12.

[8]) Lord Haily, An African Survey, London 1956, p. 703, 440 ff.

samfundet, ligesom det må erindres, at en betydelig del af den europæiske befolkning er indvandret fra Unionen. Men til forskel fra Boerpolitikken synes den europæiske politik i Syd Rhodesia at åbne en vej for afrikanerens delvise optagelse i det »civiliserede samfund«, i den udstrækning han tilegner sig europæisk levemåde og tankesæt[9]).

Samtidig betones det dog ofte, at den afgørende politiske indflydelse må forblive hos den europæiske befolkning, der må bære ansvaret for landets bestående som et »civiliseret« samfund.

Dette syn på forholdet mellem landets afrikanske befolkningsmajoritet og dets privilegerede, europæiske mindretal har formentlig ligget til grund for mindretalsstyrets faktiske politik gennem de senere år.

Der er, i takt med Syd Rhodesias økonomiske udvikling, anvendt betydelige midler til en generel forbedring af den afrikanske befolknings materielle og uddannelsesmæssige vilkår, og der er således skabt en vis basis for afrikansk tilpasning til og deltagelse i den europæiske økonomis udvikling; men samtidig er det blevet klart demonstreret, at denne politik har haft et begrænset, materielt sigte, nemlig at tilvejebringe et udvidet grundlag for en moderne økonomis udvikling blandt den afrikanske befolkning, mens man ikke har stilet mod en ændring af de nuværende politiske forhold. Derom skriver Philip Mason[10]), at »the Southern Rhodesians have pictured their Africans developing as a prosperous peasantry who are not particularly interested in politics«.

Flertallet af Syd Rhodesias europæiske kolonister har måske også haft denne politik i tankerne, da de gik ind for Føderationen med Nord Rhodesia og Nyasaland. For såvel i økonomisk som i politisk henseende ville en sammenslutning af de tre områder kunne befordre dens gennemførelse.

På den ene side var Syd Rhodesia i økonomisk udvikling nået længere end de to øvrige områder, og der var skabt basis for etableringen af en flersidet markedsøkonomi gennem udviklingen af eksportlandbruget og minedriften og gennem den begyndende industrialisering, (jfr. afsnittet om ressourcerne). Den europæiske kolonistbefolkning var drivkraften i denne udvikling, der imidlertid også havde nået det afrikanske landsbysamfund, således at afrikanernes traditionelle erhvervskultur, baseret på en lukket selvforsyningsøkonomi, var i opløsning.

Gennem særlovgivning og påbud understøttede man denne udvikling; og det kan til eks. nævnes, at The Land Husbandry Act af 1951 var et forsøg på at fremme opløsningen af det traditionelle landsbyfællesskab ved at introducere en ny jordfordeling, der kunne begunstige den kvalificerede og virkelystne farmer, til fremme af markedsproduktionen på selvforsyningsproduktionens bekostning. Øget produktivitet, produktionsstigning,

[9]) Lord Haily: An African Survey, London 1956, p. 186.
[10]) Ph. Mason: Masters or Partners, Foreign Affairs, Vol. 35 no. 3, 1957.

øget realindkomst og dermed et stigende forbrug – også i den afrikanske del af samfundet – viste da også, at Syd Rhodesia i årene inden sammenslutningen var et samfund i økonomisk udvikling[11]).

På den anden side var de opnåede resultater og det videre fremskridt fremdeles betinget af en gunstig udvikling på verdensmarkedet for landets få eksportprodukter, og af mulighederne for at engagere udenlandsk kapital i dets udvikling. Indtægterne fra eksporten af tobak, avlet på de europæiske farme, og af mineraler (krom, guld og asbest) spillede en afgørende rolle for landets økonomi, og tilførsler af udenlandsk kapital var nødvendig for udbygningen af jernbaner, veje, elforsyning o. s. v.

Ved en økonomisk sammenslutning med Nord Rhodesia og Nyasaland kunne man i al fald delvist få de potentielle svagheder i den økonomiske struktur elimineret, idet Nord Rhodesia med de lokkende forekomster af efterspurgte mineraler, i særdeleshed kobber, havde relativ let adgang til udlandets kapitalmarkeder[12]), og samtidig ville de tre lande i forening være bedre rustet til at modstå følgerne af svingninger i eksportindtægterne, end de ville være det enkeltvis, fordi der med en mere varieret produktionsstruktur ville være større chancer for at udligne tab i en eksportgren med gevinst i en anden.

Endvidere ville der ved sammenslutningen være en bredere markedsmæssig basis for en fortsat økonomisk udvikling af de tre lande, der hver for sig kun tæller ca. 2 mill. mennesker.

Politisk set kunne Føderationen imidlertid også være til gavn for Syd Rhodesias europæere. Som de stærkeste partnere i et politisk fællesskab ville de måske kunne sikre sig en vis ensartethed i de tre landes racepolitik for at bevare det europæiske herredømme i hele området. En sammenslutning ville desuden give dem nye muligheder for at arbejde for fuld uafhængighed af U. K. I forening ville de tre lande nemlig have bedre chancer for at opnå dominionstatus med den deraf følgende politiske handlefrihed for Føderationens europæiske mindretal til at søge dets mål virkeliggjort uden indblanding fra det britiske koloniministerium[13]).

Disse synspunkter vandt vel stort set tilslutning blandt kolonister i de to protektorater, men førte samtidig til massiv modstand mod Føderationen fra den afrikanske befolkning i de to områder, som frygtede, at vejen til politisk frigørelse og ligeberettigelse ville blive spærret gennem sammenslutningen med Syd Rhodesia og et deraf flydende bortfald af den kontrol, der øvedes fra Storbritannien[14]).

At modstanden mod sammenslutningen hovedsageligt kom fra Nord

[11]) Lord Haily, op. cit. p. 1292 ff.
[12]) Lord Haily, op. cit. p. 278.
[13]) Lord Haily, op. cit. p. 277.
[14]) Philip Mason, op. cit. p. 500.

Rhodesias og Nyasalands afrikanere var naturligt; i de to områder var der som et resultat af den britiske kolonipolitik skabt forventninger om et kommende afrikansk selvstyre med afrikanerne selv som den afgørende politiske faktor, og netop derved har der været en væsentlig forskel på udviklingen i de to protektorater, der forblev under det britiske koloniministeriums kontrol, og Syd Rhodesia, hvis politiske struktur blev bestemt af kolonisternes ønske om at sikre sig et varigt herredømme.

Det britiske styre har m. a. o. taget et vist hensyn til opinionen blandt den afrikanske befolkning, i modsætning til styret i Syd Rhodesia[15]). Men på den anden side bør det nok understreges, at udviklingen ikke i 1953, da Føderationen dannedes, var nået så langt, at afrikanerne havde erhvervet sig en afgørende indflydelse på afgørelsen af protektoraternes fremtidige politiske tilhørsforhold[16]).

Sammenslutningen blev gennemført af den britiske regering og af flertallet af de to protektoraters europæiske befolkning mod den afrikanske befolkningsmajoritets vilje.

Når den britiske regering akcepterede føderationstanken og medvirkede til Føderationens dannelse, har det formentlig flere forskellige årsager. Ønsket om at sikre det numerisk svage, men økonomisk betydningsfulde europæiske mindretals position har måske været kædet sammen med ønsket om at forhindre Syd Rhodesias kolonister i at søge nærmere tilknytning til Den Sydafrikanske Union. Men desuden blev helhedshensynet til de tre områders økonomiske udviklingsmuligheder fremdraget som en væsentlig motivering for regeringens endelige standpunkt.

Såvel Nord Rhodesia som Nyasaland var og er som nævnt i økonomisk udvikling længere tilbage end Syd Rhodesia. Nord Rhodesia er overmåde tyndt befolket, og størsteparten af dets 2 millioner indbyggere lever som spredte stammefolk, hvis materielle eksistensgrundlag er et primitivt selvforsyningslandbrug. Landets pengeøkonomi har derfor næsten udelukkende hvilet på kobberbrydningen og kobbereksporten og på nogle få tusinde europæere og afrikanere i »the Copperbelt«s minebyer.

Den stærke efterspørgsel efter kobber på verdensmarkedet i efterkrigsårene og de deraf følgende høje kobberpriser førte nok til økonomisk ekspansion i minedistrikterne – men den økonomiske udnyttelse af de gunstige eksportforhold hæmmedes som følge af knaphed på billig energi og på grund af utilstrækkelige transportmuligheder.

Et snævert samarbejde med Syd Rhodesia om løsningen af disse flaske-

[15]) M. G. Billing: Tribal Rule and Modern Politics in Northern Rhodesia, African Affairs, Vol. 58 no. 231, April 1959. London.

[16]) Med kun få repræsentanter i de territoriale Legislative og Executive Councils – protektoraternes lokalstyrelser – var det derfor ikke muligt for den afrikanske opinion at hindre sammenslutningen.

halse er vel derfor indgået som et positivt element i den britiske regerings overvejelser for sammenslutningen.

Nyasaland har lignende problemer; dets pengeøkonomi hviler især på produktion og eksport af nogle få råvarer: te, bomuld og tobak[17]). Men dertil kommer et alvorligt økonomisk og socialt problem: den tætboende befolkning (jfr. tabellen p. 125), der kun med besvær har kunnet ernære sig under de herskende økonomiske vilkår. Nyasalænderc søger derfor væk og vandrer til Syd Rhodesia og Unionen som sæsonarbejdskraft. I et tal af ca. 150.000 arbejder denne »migrant labour« i et eller to år på farme, i miner og fabrikker og vender derefter tilbage til landsbyen i hjemstavnen.

Den pengeindkomst, der flyder af det lejlighedsvise arbejde uden for landet er med tiden blevet vigtig for Nyasalands økonomi, og det har formentlig været medvirkende til den britiske regerings beslutning om at lade protektoratet indgå i sammenslutningen på trods af modstand fra landets afrikanske National Congress[18]).

Bag føderationstanken skjulte der sig altså flere sæt motiver hos dens tilhængere, som imidlertid fandt et akceptabelt kompromis i resultatet af London-konferencen i 1951.

Føderationen blev etableret med skyldig hensyntagen til de europæiske kolonisters krav om dannelse af et føderalt styre, stærkt nok til at løfte de forestående økonomiske opgaver, og kontrolleret af dem[19]). Men samtidigt måtte den britiske regering, som en konsekvens af sin egen politik i de to protektorater, søge at imødegå afrikanernes frygt for de racepolitiske konsekvenser.

Det skete ved en deling af den politiske magt, således at de føderale myndigheders kompetence blev begrænset i anliggender vedrørende den afrikanske befolkning i de to protektorater. Denne forblev altså stort set under de territoriale myndigheders kontrol, som »British Protected Persons«, og i Føderationens forfatning blev det fastslået, at de to protektoraters status skulle forblive uændret, sålænge den afrikanske befolkning måtte ønske det. Dermed var det også foreløbig udelukket, at Føderationen kunne opnå fuld uafhængighed som Dominion; kolonisterne gik modstræbende med til denne indrømmelse, men har siden protesteret mod dens fortolkning. Som en yderligere, men dog vag indrømmelse til Føderationens afrikanske befolkning, indeholder forfatningens præambel en passus, der siger, at Føderationen skal udvikle sig til at være et blandet samfund, hvori alle racegrupper samarbejder i et »partnership«[20]).

Denne passus er siden blevet udlagt som en programerklæring for

17) U.N. Structure and Growth of Selected African Economies, N. Y. 1958, p. 8.
18) Haily op. cit. p. 278.
19) Haily op. cit. p. 279.
20) Haily op. cit. p. 182 og følgende sider.

det nye afrikanske samfunds racepolitik, som den tredie vej mellem sydafrikansk apartheid og østafrikansk nationalisme[21]).

Men hvorledes denne programerklæring skal fortolkes rent konkret, er der dyb uenighed om, og diskussionen omkring »partnership«princippet har siden Føderationens dannelse været med til at trække standpunkterne skarpt op.

Som en tilføjelse til det foregående bør det nok anføres, at de her refererede synspunkter på Føderationen ikke tilnærmelsesvis dækker de nuancer i meninger og standpunkter, der har udkrystalliseret sig blandt kolonister, afrikanere og briter, men det har her kun været hensigten at trække hovedsynspunkterne og deres formodede årsagsforhold frem; en nøjere udredning ville sprænge denne artikels rammer. Men også i U. K. var meningerne delte m. h. t. føderationstanken. Den konservative regering var som anført for Føderationen, hvis den kunne gennemføres med skyldigt hensyn til de afrikanske synspunkter, mens Labour var imod, bl. a. ud fra den betragtning, at en nærmere sammenslutning af de to protektorater med Syd Rhodesia måtte vente, indtil afrikanerne var nået så vidt i politisk skoling, at de selv kunne tage et afgørende ansvar for landenes fremtidige tilhørsforhold; det ville være imod ånden i de britiske garantier til de to protektorater at tvinge dem ind i et afhængighedsforhold til Syd Rhodesia, før de var nået så vidt.

Nu i 1960 har Føderationen bestået i syv år, og dens forfatningsmæssige status skal ifølge aftale tages op til en eventuel revision i løbet af efteråret. Det kunne derfor være rimeligt at lade denne orientering munde ud i nogle betragtninger over den økonomiske og politiske udvikling i den forløbne periode. Man kunne dels spørge om de økonomiske overvejelser, der førte til sammenslutning, er blevet retfærdiggjorte, og man kunne videre spørge, om der i politisk og social henseende er sket sådanne ændringer, at Føderationen kan siges at være et afrikansk samfund på vej mod »partnership« mellem racerne.

ØKONOMISK VÆKST I TIDEN FRA 1953

Af det foranstående turde det allerede være fremgået, at der i hvert af de tre lande havde udviklet sig et åbent økonomisk samfund uden for det traditionelle lukkede, afrikanske stammesamfund. Det første omfattede de henved 200.000 europæere i det føderative område, og en mindre del af den afrikanske befolkning på ca. 6 mill. mennesker. I det andet levede resten af den afrikanske befolkning hovedsageligt som primitive landbru-

[21]) Philip Mason op. cit. p. 496 og følgende sider.

gere med liden og sporadisk – eller helt uden – økonomisk tilknytning til den pengeøkonomi, på hvilken det første var bygget op.

Et omend usikkert grundlag for vurderingen af de to samfunds produktive indsats har man i skønnene over deres bidrag til nettonationalproduktet. Ifølge den før citerede F. N. publikation[22]) var Føderationens net domestic product 265 mill. £ i 1953. Til dette resultat bidrog det »europæiske« samfund med godt 93 %, det »afrikanske« med de resterende 7 %, og selvom der uden tvivl bør herske skepsis m. h. t. skønnet over det afrikanske samfunds produktion, som jo ikke lader sig måle i penge[23]), er tallene dog udtryk for den realitet, at den væsentligste del af befolkningens økonomisk aktive medlemmer var ude af stand til at nå et produktionsresultat, der kunne sikre dem et overskud til salg på markedet og dermed opsparingsevne og købekraft.

Det europæiske samfund havde på den anden side den potentielle svaghed, at dets produktion var koncentreret på råvarer, hvis omsætning på verdensmarkedet var aldeles afgørende for samfundets hele eksistens. Cirka halvdelen af nationalproduktet blev eksporteret, og råvarer udgjorde over 90 % af denne eksport, der igen bestod af ganske få emner med kobber fra Nord Rhodesia (omkring 60 %) og tobak fra Syd Rhodesia (15 %) som de vigtigste[24]).

Tilrettelæggelsen og gennemførelsen af en politik, der skulle kunne sikre den nye sammenslutning et bredere eksistensgrundlag og dermed større muligheder for økonomisk udvikling på lidt længere sigt, indebar imidlertid, at man i første omgang fik elimineret de flaskehalse som i form af utilstrækkelige kommunikationsmidler, for lille energiproduktion o. s. v., gjorde det vanskeligt at udnytte de forhåndenværende markedsmæssige muligheder.

Hvor langt er man da nået ad denne vej i de syv år, Føderationen har eksisteret?

De høje verdensmarkedspriser, specielt på kobber, igennem en væsentlig del af perioden[25]) »har fremmet den økonomiske aktivitet i det europæiske« samfund, og stigende beskæftigelse samt et højt investeringsniveau[26]) har således medført, at nationalindkomsten (regnet i faste priser) er vokset med 10–12 % om året i tiden indtil 1958[27]).

---

[22]) U.N. op. cit. tabel 4.

[23]) Det afrikanske samfund er her defineret som et samfund, der overvejende ernærer sig ved selvforsyningslandbrug med lav og konstant produktivitet og med ringe økonomisk kontakt mellem husholdningerne eller omverdenen iøvrigt. Produktionen i et sådant samfund lader sig naturligvis ikke opgive eksakt, og skøn herover må blive yderst problematiske, når de udtrykkes i penge.

[24]) U.N. op. cit. tabel 4 og 6.

[25]) frem til 1957.

[26]) U.N. op. cit. p. 29.

[27]) De offentlige investeringer udgjorde ca. 40 % af de totale investeringer i perioden 1953–56, mens de store mineselskaber, industri- og byggerierhvervene, samt land-

Som følge af den stigende aktivitet i eksporterhvervene og den førte beskæftigelsespolitik[28]), har der været en betydelig indvandring af europæere – men dog ikke større end at »pr. capita indkomsten blandt samtlige europæere« har været voksende.

Nettoinvesteringerne har således varieret mellem 24 og 31 % af nettonationalproduktet igennem hele perioden frem til 1959[29]) og ikke mindst gennem det offentliges investeringspolitik, såvel på føderalt som på territorialt plan, er det lykkedes at eliminere en væsentlig del af de førnævnte flaskehalse. Jernbanenettet er blevet udbygget og moderniseret, så det nu tilfredsstiller kravet om gode forbindelser fra Syd Rhodesias kulfelt til minedistrikterne i Nord Rhodesia og herfra til eksporthavnene i Portugisisk Østafrika (Beira og Lourenco Marques)[30]). Energiforsyningen er blevet samordnet og er endvidere blevet udvidet med et stort vandkraftværk ved Zambezi (Karibaværket), som med en installeret kapacitet på 1 mill. kw bliver et af verdens største. Derudover er der på territorialt plan gennem de tre områders lokalregeringer blevet foretaget betydelige investeringer i irrigationsanlæg og grundforbedring, i boligbyggeri og sundhedsvæsen samt i uddannelsesvæsenet. I disse sidste tilfælde har der været lagt speciel vægt på at udbygge den afrikanske befolknings sociale institutioner.

De private investeringer har i hovedsagen været foretaget i eksporterhvervene og i byggeriet. De gunstige eksportvilkår for kobber i perioden indtil 1957 fik de store mineselskaber (Rhodesian Select Trust og Rhodesian Anglo-American Corporation) til at udbygge minerne, og i tilslutning dertil forøgedes produktionskapaciteten i smelteværkerne. Den stigende velstand i byerne og indvandringer fra Europa førte samtidig til en voldsom »bygge-boom«[31]). Det høje investeringsniveau er således udtryk for en øget aktivitet i de konjunkturfølsomme og ensidige, råvareproducerende erhverv og spørgsmålet er så, om der tillige er sket en spredning henimod en forøget aktivitet i industri og serviceerhverv.

Betragtes nationalproduktets fordeling på primære, sekundære og ter-

---

bruget tegnede sig for resten (U.N. op. cit. p. 33 og tabel 25). Det er i forbindelse hermed ganske bemærkelsesværdigt, at en voksende andel af investeringerne har været baseret på indenlandske kapitalressourcer; den indenlandske opsparing formåede således at dække ca. 2/3 af kapitalbehovet mod ca. halvdelen i årene før sammenslutningen, et forhold der dog sikkert hænger sammen med, at de fleste mineselskaber har ladet sig indregistrere som rhodesiske firmaer efter 1953.

[28]) Europæere er blevet foretrukket i de fleste stillinger – jfr. det følgende om »the colour bar« – og man har direkte støttet indvandringen af europæere til Føderationen.

[29]) U.N. op. cit. tabel 24 og C.O.I. op. cit. p. 20.

[30]) Ud af 195 mill. £ investeret af det offentlige i perioden indtil 3/6 1957 anvendtes de 73 mill. således til jernbanerne. U.N. op. cit. p. 33.

[31]) Ud af bruttoinvesteringerne i 1956 udgjorde de private investeringer ca. 80 mill. £ eller omkring 60 %; af disse 80 mill. gik ca. 20 mill. £ til mineralproduktionen, mens 45 investeredes i forretnings- og boligbyggeri. Resten eller ca. 15 mill. investeredes i import af landbrugs- og industriudstyr og maskineri. U.N. op. cit. tabel 25.

tiære erhverv, synes der ikke umiddelbart at være sket nogen videre forskydning i de tre gruppers relative andele af den totale produktion[32]).

Alligevel synes der at være holdepunkter for at antage, at der i realiteten er sket en vis spredning af den økonomiske aktivitet, således at sekundære og tertiære erhverv i dag spiller en relativt større rolle end for 7 år siden. De voldsomme prisstigninger på mineralprodukter – især kobber – i årene frem til 1957 førte til stærkt stigende eksportindtægter (og til en væsentlig forbedring af »terms of trade«), der ikke var resultatet af tilsvarende stigninger i de eksporterede mængder. Ser man på udviklingen ud fra de producerede mængder, synes den indenlandske industriproduktion imidlertid at være steget kraftigere end produktionen i eksporterhvervene[33]), og nationalregnskabet regnet efter værdi kan altså have tilsløret en begyndende spredningstendens.

Betragtes importen af varer i det samme tidsrum, støttes denne antagelse, idet der har været en relativ kraftig stigning i importen af produktionsmidler, men stagnation i importen af forbrugsgoder[34]).

Udviklingen i forholdet mellem antallet af beskæftigede i de forskellige erhverv synes ligeledes at tyde på, at der er sket en vis forskydning fra de primære henimod de sekundære og tertiære erhverv[35]); i 1956 var fordelingen således, at ca. 18 % af alle beskæftigede europæere samt 44 % af alle beskæftigede afrikanere arbejdede i de primære erhverv mod henholdsvis 22 % og 50 % i 1951.

Opgørelser over industriproduktionens og forbrugets udvikling viser også, at Føderationen har været i stand til at dække en stigende andel af efterspurgte produkter gennem forøgelser i den indenlandske produktion; det gælder således for visse produktionsgoder f. eks. cement, hvormed man nu er praktisk talt selvforsynende, og det gælder for visse forbrugsgoder, til eks. tekstiler[36]).

Den industrielle udvikling er blevet støttet af såvel føderale som territoriale myndigheder. Ved långivning eller ved direkte investeringer i industrielle anlæg har det offentlige søgt at fremme den industrielle udnyttelse af landets ressourcer. Risco stålværkerne i Syd-Rhodesia ved Que-Que med en planlagt kapacitet på 1/4 mill. t råstål og 160.000 t råjern, Gatooma bomuldsspinderierne og en superfosfatfabrik i Salisbury er således blevet til med offentlig støtte; men også udenlandske private investeringer

[32]) I årene 1953–56 udgjorde landbrugets produktion således ca. 12 % af N. P., minernes ca. 36 %, mens sekundær og tertiær produktion tegnede sig for resten, ca. 52 %. U.N. op. cit. tabel 41.

[33]) U.N. op. cit. p. 35 og 54.

[34]) U.N. op. cit. p. 28.

[35]) U.N. op. cit. p. 67.

[36]) U.N. op. cit. tabellerne 31–40.

og lån har bidraget til fremme af den industrielle udvikling. Til eks. har Dunlop og British Motor Corporation anlagt fabrikker i Føderationen[37]).

Den omstændighed, at væsentlige mangler i »public utilities« er blevet afhjulpet, således at en udbygning af landets økonomiske basis har kunnet tage sin begyndelse, rokker dog ikke ved det faktum, at eksporten af et lille antal råvarer fremdeles er af afgørende betydning for den økonomiske stilling. Da kobberpriserne faldt brat i 1957[38]), faldt eksportindtægterne så stærkt, at landets nationalindkomst endog viste et lille fald fra 1957 til 58. Selvom priserne igen har rettet sig noget, har de ringere eksportvilkår dog medført en betydelig afdæmpning af den økonomiske aktivitet, og de føderale myndigheder har som en følge heraf måttet strække planlagte investeringer over en længere årrække end oprindelig forudset, ligesom en række private investeringer i f. eks. minerne er blevet opgivet.

Trods disse tilbageslag tør man vel hævde, at de forløbne år har været en periode med relativ stærk økonomisk vækst, men denne konklusion har jo, jfr. det foranstående, alene gyldighed for den europæiske del af landets økonomi. Det næste spørgsmål må derfor være, hvorvidt det er lykkedes at inddrage en voksende del af den afrikanske majoritetsbefolkning i den europæiske økonomi, som løntagere eller som landbrugere, der producerer for markedet.

Antallet af afrikanere med lønnet beskæftigelse synes at være stigende – ifølge C. O. I.[39]) steg det med ca. 1/5 i perioden 1951–56 og omfattede i 1956 godt 1 mill. eller ca. 15 % af alle afrikanere i Føderationen. Der er således sket en lille stigning på de 5 år, idet ca. 14 % af alle afrikanere havde lønnet arbejde i 1951.

På samme måde har en stigende del af de afrikanske landbrugere erhvervet sig permanente indkomster ved salg til markedet.

Ifølge U. N.[40]) er afrikanernes andel i de personlige indkomster samtidig vokset med 1 % mellem 1953 og 1956 og udgjorde i 1956 godt 32 % af de samlede personlige indkomster, og nyere oplysninger synes at vise, at der også i årene 1956–58 har været en relativ stærk vækst i afrikanernes indkomster, der ifølge C. O. I.[41]) voksede med ialt 20 % i de to år.

Man kan vel ikke drage bestemte konklusioner af disse tal, men de synes dog at vise en svagt stigende tendens i retning af forøget afrikansk deltagelse i den »europæiske« økonomi.

---

37) C. O. I. op. cit. p. 22–23.

38) I 1956 var kobberprisen ca. 430 £ pr. ton, i dec. 57 180 £, og i maj 59 235 £.

39) Central Office of Information op. cit. p. 27.

40) U.N. op. cit. tabel 48, de samlede personlige indkomster var 185 mill. £ i 1953 men 253 mill. £ i 1956.

41) C. O. I. op. cit. p. 27.

Undersøger man de afrikanske pengeindkomster, vil man se, at de i det væsentlige har deres udspring i lønnet arbejde.

Det fremgår bl. a. af nedenstående tal hentet fra C. O. I. og U. N. publikationerne[42]).

Afrikanske pengeindkomster i mill. £

	1954	1956	1958
1. Ved lønnet arbejde.....	54,5	70,8	83,9
2. Ved salg af produkter...	8,0	10,4	13,6

Som anført i det foregående har kun ca. 15 % af alle afrikanere lønnet beskæftigelse under en eller anden form, til gengæld har denne gruppe tegnet sig for størstedelen af pengeindkomsterne i den omhandlede periode. Salg af produkter avlet i det afrikanske landbrug spiller ikke nogen afgørende rolle i sammenligning med lønindkomsterne, selvom dette salg er i vækst og utvivlsomt berører et stigende antal afrikanske landbrug.

Af ovenstående indkomstgruppering bør imidlertid næppe udledes, at der udelukkende eksisterer skarpt adskilte befolkningsgrupper med hver sin hovednæring. Overgangen mellem grupperne er flydende, og det er vel endda karakteristisk, at en afrikaner snart har tidsbegrænset lønarbejde, snart lever som subsistence farmer, der måske af og til får produkter til overs, der så afsættes mod bytte eller betaling.

Denne manglende stabilitet i erhvervsudøvelsen og den lejlighedsvise kontakt med pengeøkonomien hos mange af de 7 mill. afrikanere har skabt en lang række alvorlige økonomiske og sociale problemer, som ikke tilnærmelsesvis har fundet deres løsning i de forløbne 7 år; men som måske mere end noget andet viser, hvor vanskeligt det er at fuldføre omdannelsen af et teknisk set primitivt samfund til et moderne samfund med gennemført arbejdsdeling.

I mængden af den såkaldte vandrende arbejdskraft har vi et ganske godt udtryk for disse forhold. Det anslås således, at 60–70 % af den mandlige afrikanske befolkning vandrer bort fra hjemstavnen hvert år for i nogle måneder at tage lønarbejde på europæiske farme, i miner m. v.[43]). Dette gælder specielt for Nyasaland, hvor presset på ressourcerne tvinger mange til at supplere indkomsten ved at tage lønnet arbejde i Syd-Rhodesia (eller i Den Sydafrikanske Union). Set fra et snævert »europæisk« synspunkt er denne arbejdskraft en billig produktionsfaktor, der tilmed lader sig anvende i varierende omfang alt efter produktions- og afsætningsvilkårene. Men set i et lidt videre perspektiv synes det dog at være noget

[42]) C. O. I. op. cit. p. 29 og U.N. op. cit. p. 12.
[43]) U.N. op. cit. p. 73.

af en hindring for landets fortsatte økonomiske udvikling, at denne arbejdskraft ikke er bosat i de »europæiske områder«, varigt afhængig af en pengeindkomst, men er forblevet halvvejs i stammefællesskabet og landsbyen, hvor familien bor og følgelig er rodløs og socialt afsondret i det europæiske samfund. Dette indebærer yderligere, at den afrikanske arbejder savner ethvert incitament til at yde mere end højest nødvendigt.

På den anden side synes dette problem at være yderst vanskeligt at løse, fordi der specielt i Syd-Rhodesia, hvor mulighederne for arbejde er størst, eksisterede og eksisterer gennemført raceadskillelse og racediskrimination. Denne »colour-bar« hindrer afrikaneren i med sin familie at bosætte sig i de europæiske områder, i at erhverve sig andet end lavtlønnet arbejde, og i at danne faglige eller politiske organisationer, der kan kæmpe for bedre vilkår.

Disse hindringer, der er en følge af mange års europæisk »kolonist«-herredømme, lader sig ikke nedbryde på få år, selvom den fornødne vilje hertil skulle være tilstede.

Det bør dog ikke forties, at der specielt i de senere år er taget skridt til at stabilisere og bedre afrikanerens materielle vilkår. Den føromtalte landbrugslovgivning har bl. a. til formål at hæve produktiviteten i det afrikanske landbrug[44]), og en uddannelsesreform og offentlig støtte til bygning af særlige afrikanske kvarterer i byerne har til formål at sikre afrikaneren en bedre, omend stadigvæk underordnet plads i bysamfundene[45]).

Problemet er vel så, om disse reformer er akceptable for afrikaneren; thi af hans akcept eller manglende akcept afhænger reformernes faktiske økonomiske rækkevidde. Men netop den politiske side af sagen synes at være så vanskelig, at den fuldstændig overskygger det faktum, at Føderationen har haft megen økonomisk fremgang i de forløbne syv år.

POLITISK SPLITTELSE TRUER FREMTIDEN

Som anført i det forrige afsnit var størsteparten af de tre områders afrikanske befolkning modstandere af Føderationen. Denne modstand kom især til udtryk i Nord Rhodesia og Nyasaland, hvor der var skabt basis for en organiseret meningsdannelse gennem det engelske kolonistyres »opdragelsesproces«.

Modstanden byggede på den antagelse, at en sammenslutning af de

[44]) Det afrikanske selvforsyningslandbrug har mange steder været i direkte forfald som følge af arbejdskraftsvandringerne. I mændenes fravær har man ofte måttet opgive sekundære, men vigtige afgrøders avl, og mange steder har landbruget været præget af faldende produktivitet.

[45]) U. N. op. cit. p. 69–79.

tre områder ville føre til forøget syd-rhodesisk indflydelse på afrikanernes vilkår i de to øvrige lande, således at forskelsbehandling og raceadskillelse ville afløse det britiske forsøg på langsomt at udligne forskellene mellem racegruppernes sociale og økonomiske status. Ved sammenslutningen ville man måske nok hente sig bedre økonomiske vilkår, men man måtte samtidig afskrive tanken om at opnå indre uafhængighed for den afrikanske flertalsbefolkning[46]).

De forbedrede økonomiske vilkår og de moderate forsøg på at få den afrikanske befolkning inkorporeret i den europæiske økonomi er heller ikke resulteret i en neutralisering af denne modstand; den er tværtimod vokset og kommer nu åbent for dagen gennem en klart formuleret »kolonist«-fjendtlig politik hos de afrikanske politiske organisationer, the African National Congresses i Nord Rhodesia og Nyasaland. Man henviser til, at Føderationens forfatning, hvori der tales om et »partnership« mellem racegrupperne, er blevet tilsidesat gennem kolonisternes faktiske styre i de syv år[47]). Dette benægtes af Føderationens europæiske ledere, der tværtimod fremhæver det fremskridt, der er sket henimod »partnership« såvel økonomisk, politisk som socialt[48]).

Det kan være nok så vanskeligt at tage stilling til de fremsatte standpunkter i denne strid om den politiske og økonomiske magtfordeling i Føderationen. På den ene side er det uomtvisteligt, at afrikanerne endnu er afskårne fra at øve nogen afgørende indflydelse på Føderationens styre[49]), men på den anden side er det vel også rigtigt at flertallet af de 7 mill. afrikanere ikke ville kunne udøve de politiske handlinger, der må forudsættes udøvet, hvis samfundet skal bestå i den form, det har fået gennem »europæisk« kolonisation og virke.

---

[46]) Modstanden hos den afrikanske befolkning i de to protektorater kan dog ses som et overfladisk interessefællesskab mellem to helt forskellige grupper; det gamle høvdingestyre, der står fjendtligt over for moderne afrikanske frigørelsesideer, er imod en afvikling af det britiske styre, på hvilket dets magt bygger, og indtager samme holdning til sammenslutningen som de nye afrikanske ledere, der er imod den, fordi det antages, at den vil bremse udviklingen henimod afrikansk selvstyre.

[47]) Se til eks. T. D. T. Banda i Africa South, Vol. 2 no. 2, 1958 p. 75–81. I artiklen, redegør Banda for sit syn på den europæiske politik og Føderationen, som han undsiger for Nyasalands vedkommende, idet han kræver løsrivelse og øjeblikkelig indførelse af afrikansk flertalsstyre.

Talrige andre artikler i Africa South eller i African Affairs afspejler lignende synspunkter.

[48]) Se til eks. referater af Sir Roy Welenskys taler i African Affairs og MacMillans redegørelser i Underhuset, African Affairs, Vol. 58 no. 233.

[49]) I ingen af de tre lande har afrikanerne majoritet i de lovgivende forsamlinger, og i det føderale parlament er afrikanerne stort set repræsenteret af 9 ud af 53 delegerede. Valget af de øvrige 44 delegerede er i praksis forbeholdt europæerne, idet man for at udøve indflydelse på disse valg må have en årsindtægt på 3000 kr. eller have 2400 kr. i årsindtægt + 2 års secondary education (gennemsnitslønnen for afrikanere i lønnet beskæftigelse var 1400 kr. i 1957, men langt størsteparten af de 7 mill. afrikanere er ikke i lønnet arbejde og har langt ringere indkomster). C. O. I. op. cit. p. 12 og p. 27.

For en vurdering af den øjeblikkelige situation er det imidlertid også vigtigere at konstatere, at striden mellem racegrupperne er blevet mere udtalt, og at den har tilspidset sig med periodiske uroligheder til følge[50]). Det har vist sig, at den førte politik ikke har formået at tilfredsstille det afrikanske krav om hurtigere og hurtigere afvikling af de traditionelle barrierer mellem sort og hvids tilværelse. Forholdene har derfor udviklet sig »like a slipping clutch in which one set of wheels is trying to go faster than the other and both heat and smoke are generated«, således som Ph. Mason udtrykker sig i sit forsøg på at vurdere partnership klausulens betydning[51]).

Til striden om magtfordelingen i Føderationen kommer dernæst uenighed om, hvorvidt Føderationen fortsat skal bestå, og om den status den skal have i forhold til U. K., men denne uenighed er naturligvis også et produkt af kampen mellem racegrupperne om politisk og økonomisk indflydelse.

En del af de mere yderligtgående afrikanske ledere, bl. a. Dr. Banda, kræver nu løsrivelse for Nyasaland og Nord Rhodesia, således at disse to områder eventuelt i forening med Uganda og Tanganyika kan danne en ny »afrikansk« føderation i Centralafrika. Radikale kolonistgrupper kræver modsat udstødelse af Nyasaland og den mere værdiløse del af Nord Rhodesia, således at man med Syd Rhodesia og kobberbæltet i Nord Rhodesia som grundlag kan få dannet en renere »europæisk« stat i Centralafrika[52]). Men mellem disse ydergrupper står vel endnu et flertal, der ønsker Føderationen bevaret eller som er neutrale i spørgsmålet. Blandt denne del af befolkningen hersker der imidlertid uenighed om Føderationens status.

Kolonisterne i Syd Rhodesia (og Nord Rhodesia) kræver stort set Dominion status med større magt til de føderative (europæisk dominerede) myndigheder og mindre afhængighed af det kontrollerende britiske koloniministerium.

Afrikanerne kræver som tidligere fortsat britisk beskyttelse og ønsker Nord Rhodesias og Nyasalands protektoratsstatus opretholdt, indtil befolkningen selv får adgang til at bestemme områdernes fremtidige tilhørsforhold.

Denne strid kompliceres yderligere ved, at U. K. selv er part i den,

---

[50]) Jfr. urolighederne i Nyasaland i vinteren 1959 med påfølgende arrestation af Dr. Banda og andre politiske ledere, indførelse af undtagelsestilstand og forbud mod The African National Congresses' mødevirksomhed. Smlg. iøvrigt Devlin-kommissionens rapport herom, African Affairs, Oct. 1959.

[51]) Philip Mason: Masters or Partners, Foreign Affairs, April 1957 p. 496–507.

[52]) Se til eks. Aftenposten (Oslo) 27/1-60, hvori der redegøres for Dominionpartiets krav om en sådan deling. Dominionpartiet står som eksponent for højreorienterede europæiske kredses politiske standpunkter, og er et oppositionsparti i det føderale parlament, hvor Sir Roy Welenskys »United Federal Party« har flertallet og dermed regeringsmagten.

ovenikøbet således at regeringen stort set støtter europæerne, oppositionen fortsat afrikanerne[53]).

Der synes således alt i alt at være grundlag for at konstatere, at det samfund som i økonomisk henseende vel er nået længere end noget andet tropisk afrikansk samfund, trues af en splittelse, der måske ikke direkte er en følge af det økonomiske fremskridt, men som er et resultat af en grundlæggende uoverensstemmelse mellem den europæiske kolonibefolkning, der har iværksat og videreført den økonomiske udvikling, og den afrikanske befolkningsmajoritet, som nu kræver frugterne heraf.

Dette skisma, der truer Føderationens fortsatte eksistens og dermed den britiske politik i Centralafrika vil formentlig blive tilspidset under den omtalte konference i London i efteråret 1960. Som forberedelse til denne konference nedsatte man i efteråret 1959 en kommission under forsæde af Lord Monckton for at skaffe sig en bredere orientering om de forskellige gruppers syn på Føderationens fremtid. Resultatet af kommissionens undersøgelser kendes endnu ikke, men det må formodes, at rapporten vil bringe vidnesbyrd om det hastigt voksende spændingsforhold mellem sort og hvid. MacMillans goodwill rejse til Afrika i 1960 har næppe medført nogen afspænding heri, og intet tyder på, at de stridende parter vil kunne formås til at ændre deres syn på »partnership« politiken så meget, at Føderationens fortsatte eksistens er sikker.

EFTERSKRIFT

I begyndelsen af oktober d. å. fik man offentligt kendskab til Monckton-kommissionens rapport. Som ventet fremhæver den, at Føderalismens fremtid er truet og anbefaler derfor politiske reformer til fordel for Afrikanerne. Men kommissionen går desuden ind for tanken om at give protektoraterne mulighed for at udtræde af Føderationen efter en vis periode, hvis den afrikanske befolkning fortsat ønsker denne løsrivelse.

LITTERATUR OM FØDERATIONEN

Central Office of Information: The Federation of Rhodesia and Nyasaland, London 1959.

Lord Hailey: An African Survey, London 1956. (Lidt vanskeligere tilgængelig oversigt over Afrika i det hele taget.)

William A. Hance: African Economic Development, Oxford University Press, London 1957. (Omhandler ligeledes flere afrikanske stater.)

Ph. Mason: Years of Decision, Rhodesia and Nyasaland. Oxford Univ. Press, London 1960.

United Nations: Structure and Growth of selected African Economies. N. Y. 1958.

Tidsskrifterne: *African Affairs* og *Africa South* indeholder desuden løbende orienteringer om den økonomisk-politiske udvikling i Føderationen. (Det Udenrigspolitiske Selskabs Bibliotek.)

[53]) Se til eks. John Stonehouse i African South Vol. 4 no. 1, Oct.-Dec. 1959, p. 81–87.

PORTUGISISK AFRIKA
ANGOLA OG MOZAMBIK[1])

Af OLE KARUP PEDERSEN

Af de områder i Afrika, der endnu er i europæisk besiddelse, er det portugisiske det mest uudviklede både økonomisk, socialt og politisk. Det er samtidig det mest ukendte.

Portugiserne fremhæver ofte med stolthed og fuld ret, at de er de første europæere, der har taget afrikansk jord syd for Sahara i besiddelse. Deres herredømme i Angola og Mozambik går helt tilbage til de store opdagelsers tid omkring år 1500, da de oprettede anløbs- og handelsstationer på Afrikas vest- og østkyst for deres sejlads til Indien. Men deres interesse for de afrikanske besiddelser strakte sig ikke længere end til kystområderne og de negerslaver, der kunne fremskaffes fra det indre, og som var af så stor betydning for portugisernes kolonisering af det langt mere dragende Brasilien i Sydamerika.

Først med det almindelige europæiske kapløb mod Afrika i slutningen af forrige århundrede – og vel også som en erstatning for den tabte sydamerikanske koloni – begyndte portugiserne for alvor at interessere sig for landet bag kystbyerne og forbindelsen fra kyst til kyst. Men da var det for sent. Det naturlige bælte af portugisisk koloniområde, som portugiserne drømte om at skabe fra Afrikas vestkyst til østkysten, blev aldrig til virkelighed. Her krydsedes deres interesser nemlig af de samtidige engelske planer om en Cap-Cairobane, og ved Afrikas endelige opdeling i årene efter Berlin-konferencen i 1884–85 måtte Portugal se ethvert håb om at få anerkendt dets transafrikanske besiddelse briste. Århundreders manglende interesse for området lod sig ikke oprette i løbet af få årtier. Inden århundredets udgang var dannelsen af Syd- og Nordrhodesia en kendsgerning, der for stedse adskilte de to portugisiske besiddelser.

GEOGRAFI OG BEFOLKNINGSFORHOLD

Ialt besidder Portugal 2,1 millioner km² i Afrika. Portugisisk *Guinea* udgør 36.000 km², atlanterhavsøerne *Kap Verde, S. Tomé* og *Principe* tilsammen 64.000 km², mens *Angola* og *Mozambik* i fællesskab dækker de resterende 2 millioner km².

[1]) Se kort nr. 1, 1960, s. 3.

Det er dem, der betinger Portugals stilling som verdens 3. største kolonimagt. Deres areal er 20 gange større end moderlandets.

Angola

Med sine 1.246.700 km² strækker Angola sig fra 6° til 17 ° sydlig bredde. Mod nord grænser det til Belgisk Congo, mod øst til Rhodesia og mod syd til det engelske protektorat Bechuanaland og det sydafrikanske formynderområde, tidligere tysk Sydvestafrika.

Størstedelen af landet ligger i det sydafrikanske højland og gennemgående ca. 2000 m over havets overflade. Ud mod kysten falder bjergene brat – flere steder i terrasser – og den forholdsvis smalle kyststribe udgør mod syd den nordlige del af den sydvestafrikanske ørken. Hele kystlandet er temmelig regnfattigt, således at jorddyrkning her kun er mulig ved hjælp af kunstig vanding. Landets største flod, *Cuanza,* udgår fra bjergene omkring Bihé og har sit udløb i Atlanterhavet lidt syd for den tidligere hovedstad, *Luanda.* I provinserne *Benguela* og *Bihé* i det vestlige højland findes et stort skovområde, hvor oliepalmer er ret udbredt. I provinsen *Lunda* i det nordøstlige hjørne forekommer en hel del diamantminer. Højlandets udstrakte sletteland er kun lidt opdyrket, men egner sig fortrinligt til husdyrbrug, og har tilsyneladende undgået tsetse-fluens plage.

Ved folketællingen i 1950, den sidst offentliggjorte, udgjorde Angolas befolkning ialt 4.145.161 mennesker. Af disse var kun 78.826 europæere, hvilket i hovedsagen vil sige portugisere, 29.648 var efterkommere af blandede forbindelser, som portugiserne aldrig har haft betænkeligheder ved at indlade sig på. Hele den øvrige befolkning, 4.036.687, bestod af indfødte afrikanere.

Det har siden århundredeskiftet og især efter Salazars magtovertagelse været Portugal magtpåliggende at få flere portugisere til at udvandre til Angola og Mozambik. Portugiserne har imidlertid vist påfaldende ringe spontan interesse for at bosætte sig i disse lande. For dem har Brasilien og andre sydamerikanske lande virket langt mere tiltrækkende end de store og delvis ukendte områder i det sorte Afrika. Følgende tal viser, hvor lidt regeringens bestræbelser har båret frugt op til 1930:

	Samlet udvandring	Til Brasilien	Til Afrika
1908.....	40.145	36.262	15
1912.....	88.298	74.860	90
1916.....	24.897	10.002	952
1920.....	64.783	33.651	1.153
1925.....	–	13.280	329
1928.....	–	27.705	189
1930.....	23.196	11.834	372

For udviklingen efter 1930 vil der blive gjort rede under omtalen af den portugisiske assimilationspolitik, men tallene viser klart, i hvor ringe udstrækning den jævne portugiser har delt regeringernes opfattelse af de afrikanske besiddelser som tiltrækkende for hvid bosættelse.

De portugisere, der findes i landet, er hovedsagelig bosat i byerne. Igennem mange hundrede år var *Luanda* landets hovedstad, hvor administrationen havde sæde, og hvor også den katolske kirke oprettede et ærkebiskopat. I løbet af 1920erne opdagede man, at det vestlige højland omkring Bihé rent klimatisk egnede sig bedre for europæisk bosiddelse. En ny hovedstad blev skabt omkring det tidligere *Huambo,* der fik navneforandring til *Nova Lisboa.* Samtidig fik kystbyen *Benguela* voksende betydning som udførselshavn, ikke mindst efter at der var blevet anlagt en jernbane herfra til *Elizabethville* i Belgisk Congo. Meget af Congos eksport udføres som transitgods over denne havn, der regnes for en af de bedste på Afrikas vestkyst. Også diamanterne fra Lunda-minerne udføres over denne havn, der med tiden er blevet vigtigere end Luanda. Længere mod syd har en del europæere slået sig ned omkring den tredie store havneby, *Mossamedes,* som portugiserne stiller store forventninger til som transithavn for gods fra Den sydafrikanske union og Sydvestafrika.

Mozambik

Landet udgør ialt 783.030 km² og strækker sig fra 11° til næsten 27° sydlig bredde. Det grænser mod nord til Tanganyika, mod nordvest til Nyasa søen, og som en tarm strækker Nordrhodesia sig ind i landet syd for søen. Dette er et af resultaterne fra kapløbet om Afrika i slutningen af forrige århundrede, hvor det lykkedes et engelsk handelskompagni at bevæge de derboende indfødte stammer til at anerkende engelsk overhøjhed, ikke mindst på grund af de indfødtes frygt for portugiserne, der gennem århundreder havde skabt sig dårligt ry som slavehandlere og strenge kolonisatorer. Længere sydpå har Mozambik i vest grænse fælles med Sydrhodesia og de to sydafrikanske provinser Transvaal og Natal, ligesom det grænser mod den lille engelske kronkoloni Swaziland.

Store dele af landet er opfyldt af tropisk regnskov, buskads og græsstepper. Klimaet er gennemgående meget varmt, og jorden egner sig mange steder fortrinligt til dyrkning af tropiske vækster som sukkerrør, bomuld, hamp, kokusnødder og gummi. Flere steder forudsætter dyrkningen dog et mere effektivt vandingssystem.

Ved folketællingen i 1950 havde Mozambik ialt 5.732.982 indbyggere. Af disse var kun 48.813 europæere, 39.453 var af blandet herkomst, mens 5.644.716 var indfødte negre. Misforholdet mellem europæere og indfødte er her endnu tydeligere end i Angola – og da så godt som samtlige portugisere er bosatte i byerne ved kysten, falder det mere i øjnene. De for-

trinlige havne i byerne *Beira* og *Laurenco Marques* spiller en afgørende rolle for landets økonomi. Laurenco Marques er den vigtigste udførselshavn for produktionen fra Transvaals miner og Natals landbrug. I samarbejde med Den sydafrikanske union er der skabt jernbaneforbindelser med disse områder, ligesom portugiserne har udfoldet store anstrengelser for at gøre havnene til transithavne for gods fra Rhodesia og Tanganyika bl. a. ved imponerende broanlæg over floderne, f. eks. Zambesi-broen, der blev indviet i 1935. Byerne bærer gennemgående et helt europæisk præg med brede boulevarder og imponerende, hvide bygninger. De er meget søgte af hvide turister fra det øvrige Afrika og anses for mondæne med store, dyre hoteller, casinoer og andet til at fordrive tiden med.

DEN POLITISKE STATUS

Ved gennemførelsen af Portugals nye forfatning i 1951 blev kolonierne indlemmet i den portugisiske nation og benævnes fra da af i officielt sprogbrug »oversøiske provinser«. De udgør formelt ligeberettigede dele af Portugal på linie med andre provinser i hjemlandet eller de øvrige oversøiske besiddelser.

Efter Salazars overtagelse af magten i 1926 har det officielle Portugal i stadig stigende omfang fremhævet koloniernes betydning for Portugal, og i den nationale propaganda indgår landets glorværdige fortid som stormagt og kolonisatornation som et vigtigt led. Samtidig understreges kraftigt »de oversøiske provinsers« betydning for Portugal. En af Salazars tilhængere har endda betegnet Angola og Mozambik som Portugals eneste eksistensberettigelse. Uden dem er Portugal et lille, ligegyldigt land i Europas udkant – med dem er det en stormagt af verdensformat. Denne indstilling kan have været medvirkende til bestræbelserne for at knytte kolonierne så tæt som muligt til moderlandet. Men også den uro, der efter 2. verdenskrig gærede overalt i de gamle europæiske koloniområder har sikkert spillet en rolle. Udadtil har Angola og Mozambik været påfaldende rolige i de sidste år, men frygten for, at smitten fra den voksende afrikanske selvstændighedsbevægelse i det øvrige Afrika skulle brede sig til disse lande, har utvivlsomt manet Salazar-regimet til større årvågenhed og samtidig styrket trangen til så tydeligt som muligt at tilkendegive Portugals absolutte vilje til at opretholde besiddelsen af sine oversøiske områder.

Endelig bør det anføres, at Portugal på det tidspunkt, da den nye forfatning blev udarbejdet, søgte optagelse i De forenede nationer. Som bekendt anser FNs formynderråd og generalforsamling sig for berettiget til at behandle og undersøge spørgsmål vedrørende medlemslandenes kolonier. En sådan indblanding i koloniernes forhold ønskede Portugal ikke – især ikke på grund af de mange »nye lande« og kommunistiske stater, der er medlemmer af FN i modsætning til Folkeforbundet. Ved at indlemme

kolonierne som »oversøiske provinser« opnåede Portugal, at det i FN kan afvise enhver behandling af områdernes forhold som uberettigede indgreb i dets indre forhold. Dette benyttede man sig af under urolighederne i den indiske provins *Goa* i 1955, hvor Portugal støttet af bl. a. USA afviste sagens behandling, der var ønsket indbragt for FN af Indien.

STYRET

Med den ændrede status i 1951 havde Salazar-regimet ingen hensigter om at give kolonierne mere direkte indflydelse på deres eget styre. Dette ville være i strid med hele styreformens ideologi, der netop forudsætter en stærk, central statsmagt. Som Salazar selv har udtrykt det: »Portugal er en stor krop med et lille hoved – hovedet er Lissabon og lemmerne de oversøiske provinser«.

Ifølge forfatningen er øverste myndighed nationalforsamlingen i Lissabon, blandt hvis 120 medlemmer Angola og Mozambik repræsenteres af hver 3 medlemmer. Kandidaterne opstilles af regeringen, og kun de ca. 130.000 fuldberettigede portugisiske borgere i de to områder har sammen med Portugals øvrige befolkning stemmeret. Disse har således ikke nogen særlig indflydelse på, hvem der vælges til at repræsentere dem, og i almindelighed har deres repræsentanter da heller ikke været bosiddende i Afrika. Værdien af denne repræsentation må betegnes som mere formel end reel.

Den øverste myndighed for områderne er i virkeligheden Det oversøiske ministerium i Lissabon, der foretager alle vigtigere udnævnelser, og som er forpligtet til at forelægge alle vigtige afgørelser for det samlede ministerråd. Med regelmæssige mellemrum afholdes der konferencer i Lissabon med deltagelse af de oversøiske guvernører, ligesom man sammenkalder til økonomiske konferencer for de oversøiske provinser.

Ministeriets højeste repræsentanter i de to lande er generalguvernørerne, der kun må beklæde deres stillinger i 4 år. Dette er en sikkerhed mod de selvstændighedstendenser, der tidligere var ret udprægede i begge lande netop under ledelse af koloniernes fungerende embedsmænd. Ved siden af sig har guvernørerne et regeringsråd, der er fælles for begge lande, og som foruden af guvernørerne selv består af den fælles generalsekretær, 2 særlige sekretærer, den militært øverstkommanderende, generaladvokaten, direktøren for finansstyret samt to medlemmer fra det lovgivende råd. Dette råd har dog ingen særlige beføjelser ud over budgetlægningen.

Landene er opdelt i distrikter – Angola i 12 og Mozambik i 9 – med distriktsguvernører i spidsen. Disse repræsenterer regeringen i Lissabon og udnævnes direkte af denne, men er i øvrigt underlagt generalguvernørerne. Distrikterne er igen opdelt i *circumscriaos* med hver sin *admini-*

strador, der af portugiserne selv betragtes som den allervigtigste embedsmand i de oversøiske provinser. Han er i direkte kontakt med den indfødte befolkning og skal over for den repræsentere »nationens suverænitet, republikkens autoritet, orden og værdighed og retfærdigheden i den portugisiske civilisation «. Under sig har han for de endnu mindre områder, *postos,* gennemsnitlig 4 *chefs de posto,* men de udfører kun deres funktioner under administratorens opsyn. Hans opgaver er mangesidige. Hos ham skal de indfødte melde sig for at blive optaget i folkeregisteret, han er dommer i deres indbyrdes tvister, han fører opsynet med skatteindbetalingerne og har endvidere pligt til i muligt omfang at hjælpe de indfødte med deres landbrugsproblemer.

Portugiserne benytter kun lidt de indfødte i deres administration af landene. En del indfødte fungerer som politisoldater eller tolke, men i selve administrationsapparat indgår kun de såkaldte *régulos,* det er afrikanske stammehøvdinge, der har fået pålagt ansvaret for ordenens opretholdelse og skatternes betaling i mindre områder med en rent afrikansk befolkning.

Koloniernes egen befolkning, og her tænkes udelukkende på de 130.000 fuldtberettigede borgere, har kun få muligheder for at gøre deres indflydelse gældende. Dog har der i længere tid i begge lande eksisteret lovgivende råd, men deres betydning har været af ganske formel karakter. Generalguvernørerne kan ifølge forfatningen ikke gennemføre lokal lovgivning uden rådenes samtykke. Kan der ikke opnås enighed, er han forpligtet til at indberette sagen til Lissabon, mens rådene selv ingen ret har til at henvende sig direkte til regeringen. Rådene består af både udpegede og valgte medlemmer. De sidste vælges ved direkte valg af portugisere optaget på valglisterne foruden af forskellige organisationer som den katolske kirke, arbejdsgivernes og arbejdernes foreninger og de kommunale råd. Formelt er der intet til hinder for, at en assimileret indfødt kan vælges ind i rådene. Endnu har man dog ikke oplevet noget sådant.

ASSIMILATIONSPOLITIKKEN

Da det, som nævnt, er Portugals erklærede politik at knytte de to provinser – og dermed deres samlede befolkning – til sig som fuldt ligeberettigede dele af den portugisiske nation, er det naturligvis af afgørende betydning for Lissabon-regeringen at få givet dem så tydeligt et portugisisk præg som muligt. Dette forsøges gjort ad to veje. Som omtalt prøver man med mange midler at få flere portugisere til at bosætte sig i de afrikanske provinser. Samtidig har man åbnet muligheder for, at de indfødte kan dygtiggøre sig og stige til værdigheden som fuldt berettigede portugisiske borgere. Begge veje er afgørende for Portugals fremtidige stilling i Afrika og indgår som to lige vigtige sider i den officielle såkaldte »assimilationspolitik«.

På s. 146 er anført nogle tal, der afslører i hvor ringe grad, portugiserne har følt sig tiltrukket af de afrikanske kolonier. Med Salazars magtovertagelse blev propagandaen for at udvandre til Afrika forstærket. Ikke alene bragte den officielle presse langt flere artikler om Angola og Mozambik og fremhævede fremtidsmulighederne i disse to lande, men ved grundlæggelsen af Instituttet for oversøiske studier gjorde regeringen et fremstød for at uddanne unge portugisere fra de bedre kredse til administratorer og andre embedsmænd i de afrikanske kolonier. Gennem højere lønninger, friboliger, tjenestebiler og andre ydelser prøver man at trække de unge bort fra hjemlandet eller udvandringen til Sydamerika. Ikke uden held. Det sidste årti kan opvise en stadig stigende portugisisk bosættelse i de afrikanske provinser, i 1960 anslås antallet af hvide i Angola til 120.000 og i Mozambik til 60.000. Af de to områder er Angola langt det mest foretrukne af portugisiske udvandrere. For en stor del har de udvandrede valgt administrationen som deres arbejdsfelt. Den portugisiske landbefolkning anser tilsyneladende stadig Angola og Mozambik for at være slidsomme og utaknemmelige opdyrkningsområder. Regeringen har iværksat store landvindingsplaner – blandt hvilke det mest berømte er det store Limpopo-projekt i Mozambik – netop for at tiltrække portugisiske bønder, men endnu har planen ikke kunnet fuldføres. Der er ingen tvivl om, at både Angola og Mozambik rummer store muligheder for portugisiske landbrugere, hvis regeringen økonomisk kan overkomme at støtte de nødvendige forberedende arbejder, og hvis Portugals bønder i større omfang tør ombytte deres fattige tilværelse i hjemlandet med livet i det fremmede og ukendte.

Der skulle være plads nok til mange flere i de to provinser. De hører til de tyndest befolkede områder i Afrika – Angola med kun 3 indbyggere pr. km² og Mozambik med 8 – men på den anden side er der naturligvis grænser for, hvor mange af Portugals ialt 8,5 millioner indbyggere, der er i stand til at udvandre til disse to områder, der er 20 gange større end hjemlandet, men rummer en befolkning, der kun er ca. 2 millioner større end Portugals egen.

Alene af denne grund må assimilationspolitikkens anden side betegnes som langt den vigtigste for øjeblikket. I det omfang det lykkes Portugal at gøre de indfødte til portugisere, så de går ind i det portugisiske kulturmønster, følger portugisernes skikke og er underkastet samme love som de, vil de have sikret deres styre i de afrikanske provinser. Endnu udgør den indfødte befolkning 99 % af områdernes samlede indbyggerantal, og selv en meget kraftig indvandring fra Portugal vil vanskeligt kunne forrykke dette forhold i nævneværdig grad.

Portugiserne har i deres forhold til de indfødte hidtil undgået ethvert præg af racehad eller race-adskillelse. Mange portugisere har i tidens løb

giftet sig eller i hvert fald avlet børn med indfødte, uden at hverken de selv eller børnene har måttet lide under det. De sidste års stigende portugisiske indvandring og modsætningsforholdene mellem hvide og sorte i de omkringliggende områder har ikke undgået at påvirke forholdene i Mozambik og Angola – ikke mindst i storbyerne, hvor man af hensyn til turistbesøget fra det øvrige Afrika har måttet adskille hvide og sorte i transportmidler og på offentlige restauranter – men hverken i regeringens eller den katolske kirkes politik gøres der formelt nogen som helst forskel på hvide og sorte. Skellet ligger ikke i hudfarven, men til gengæld så meget desto kraftigere i de forskellige kulturstadier, som de to befolkningsgrupper befinder sig på.

I 1926 fastlagde regeringen sin politik over for de indfødte ved den såkaldte »Statut om de indfødtes stilling i Mozambik og Angola«. Senere lovgivning har bygget videre på denne statut uden at ændre væsentligt i den.

Statutten opdeler befolkningerne i to grupper. Den største omfatter *indigenas,* d. v. s. de indfødte, der karakteriseres som »personer af negerrace, der lever under deres eget samfunds skikke og endnu ikke har nået et kulturelt – eller civilisatorisk – stade, der tillader dem at leve under samme love som portugisiske borgere«. Den anden og langt den mindste er de såkaldte *naõ-indigenas,* der omfatter alle andre – altså portugisere samt indfødte, der er bragt på så højt et kulturelt stade, at de er blevet anerkendt som portugisiske borgere. En tredie gruppe, der vel ikke nævnes i statutten, men dog optræder i f. eks. folketællingerne, er netop disse *assimilados,* indfødte der har opnået fuldt borgerskab, og som i statutten omfattes af betegnelsen naõ-indigenas.

En vurdering af Salazar-styrets assimilationspolitik må derfor i første grad afhænge af, hvor mange indigenas det i løbet af de sidste godt 30 år er lykkedes at føre over til gruppen assimilados. En indfødt, indigeno, der ønsker at opnå fulde borgerrettigheder, skal henvende sig til den lokale administrator og godtgøre, at han opfylder følgende betingelser: 1) Han skal være 18 år gammel. 2) Han skal kunne tale og helst også læse portugisisk. 3) Han skal tjene tilstrækkeligt til sit eget og sin families ophold. 4) Han skal have aftjent sin værnepligt. 5) Han skal være af god karakter og besidde de egenskaber, der er nødvendige for at kunne udøve en portugisisk borgers offentlige og private rettigheder. I særlige tilfælde kan der ses bort fra en eller flere af disse betingelser.

Betingelserne er dels ikke nemme at opfylde for de indfødte – dels lader enkelte af dem sig næppe dokumentere, men er ganske overladt til administratorens skøn. Den anden betingelse – at kunne tale og helst også læse portugisisk – forudsætter adgang til at lære dette, og det har kun de færreste indfødte. Den femte betingelse er lige så vanskelig at godtgøre,

som den kan være at benægte. Nægter administratoren at give borgerrettigheder, har den indfødte den udvej tilbage at skrive direkte til generalguvernøren – men det forudsætter altså, at han kan skrive.

I 1951 var der i Angola 30.089 assimilados og i Mozambik kun 4.353. Det vil sige, at på godt 20 år har kun ca. ½ % af den samlede indfødte befolkning kunnet bringes op på et stade, der ligestillede dem med portugiserne. Portugiserne hævdede i 1958, at antallet i Mozambik var vokset til ca. 35.000 – selv med dette tal kommer man kun op på godt 1 % assimilerede over 30 år. Dertil kommer, at man mener at kunne fastslå, at en hel del indfødte, der opfylder i hvert fald de fire første af de fem stillede betingelser, ikke engang har følt sig foranlediget til at søge om fulde borgerrettigheder. Det har åbenbart i deres øjne ikke indebåret nogen fordel.

Fortsætter assimilationen i samme tempo, må regeringens politik siges at være slået fejl. Udviklingen i Afrika går i dag så hurtigt, at Portugal næppe kan tillade sig at bruge ca. 300 år på at gøre provinserne portugisiske.

Regeringen har åbenbart også indset dette, for i 1951 slækkede den noget på de stillede krav og tillod i særlige tilfælde, at hele grupper af indfødte blev overført fra indigenas-gruppen til gruppen af assimilerede. Dette har dog endnu ikke sat sig spor i forholdet mellem antallet af indigenas og assimilados. Og trods denne erkendelse synes de grundlæggende tanker bag assimilationspolitikken at leve videre.

TVANGSARBEJDE

Portugisere har aldrig betragtet negre som mindreværdige på grund af deres hudfarve. Regeringens behandling af dem har næppe adskilt sig meget fra den, man anså sig for berettiget til og værende rimelig over for landets egne indbyggere på samme kulturtrin. Men én ting har man bestandig krævet af den indfødte: arbejde.

Det går helt tilbage til slavehandelens tid. Her var Portugal ikke alene om at betragte de indfødte som en handelsvare – portugiserne synes blot at have været noget langsommere til at opfatte den ændrede indstilling blandt de europæiske stormagter, der gjorde slavehandel og tvangsarbejde til noget forkasteligt.

For portugiserne indgår pligten til at arbejde – hvad enten det sker under tvang eller frivilligt – som et afgørende led i deres opdragelse af de indfødte. Og de føler sig virkelig som opdragere. Man er overbevist om, at Portugal i kraft af sine århundredgamle traditioner og sit indgående kendskab til den afrikanske befolkning både har særlige muligheder og en særlig pligt til at prøve at bringe de indfødte frem til samme kulturelle stade som portugiserne selv. Man betragter først og fremmest de indfødte

som børn, der er givet i ens varetægt. Som andre børn er de sikkert gode nok på bunden, de trænger blot til tugt og til at lære arbejdets velsignelse at kende.

»Det er nødvendigt at få den indfødte til at forstå arbejdets idé og få ham til at opgive sin dovenskab, hvis vi ønsker at udøve koloniserende virksomhed«. Denne noget lyrisk udformede udtalelse af en tidligere portugisisk koloniminister er i statutten om de indfødte af 1954 blevet til: »Staten vil forsøge at få den indfødte til at indse, at arbejdet er en nødvendig forudsætning for fremskridt, men staten kan kun tvinge ham til arbejde i de tilfælde, loven hjemler ret dertil«. (artikel 32).

I praksis betyder dette en arbejdspligt for de indfødte – og er de ikke selv i stand til at skaffe sig arbejde, sørger regeringen for det. På sig skal enhver indfødt bære et såkaldt *caderneta* (pas), der skal indeholde alle oplysninger om vedkommende samt om hans skattebetaling, nuværende arbejde og indtægt. Påtræffes en indfødt uden dette pas, kan han dømmes til tvangsarbejde. Endvidere idømmes tvangsarbejde som straf for adskillige lovovertrædelser ifølge statutten af 1954. Det må i denne forbindelse nævnes, at de indfødte ikke er underkastet portugisisk lovgivning – med undtagelse af de få assimilados. Som indigenas er de stadig underkastet deres eget samfunds love, og administratoren, der skal dømme de indfødte, må for at få kendskab til disse støtte sig til de oplysninger, han kan få fra de indfødte, han har under sig.

Anbringelsen og udnyttelsen af den således fremskaffede indfødte arbejdskraft er overladt til private agenter eller firmaer, der forsynes med regeringens autorisation. Fra denne udnyttelse af arbejdskraft inden for provinserne til aftaler om dens udlån til andre lande er der kun et lille skridt. Gennem aftaler med Den sydafrikanske union er denne sikret et vist antal indfødte arbejdere årligt fra Mozambik. De må kun opholde sig i et begrænset tidsrum i unionen og anbringes som regel som minearbejdere i Transvaal eller landbrugsarbejdere i Natal, og Den sydafrikanske union er forpligtet til at sørge for, at de vender tilbage til Mozambik. På tilsvarende måde har Sydrhodesia sikret sig et tilskud af den nødvendige arbejdskraft. Vanskeligheden består først og fremmest i at få de indfødte til at vende tilbage til deres hjemland. Der har gennem mange år været en livlig ulovlig udvandring af indfødte fra Mozambik, der er søgt til Rhodesia eller Tanganyika, dels under indtryk af de bedre lønninger i disse lande, men åbenbart også for at undgå at blive udskrevet til pligtarbejde af portugiserne.

Portugiserne skelner i deres arbejderlovgivning for de to provinser mellem *voluntarios* og *contratados*. Voluntarios er indfødte, der frivilligt har sluttet aftale om at arbejde med en arbejdsgiver – mens contratados er indfødte arbejdere, der er blevet udskrevet til arbejde enten hos private

arbejdsgivere eller for staten. Mens de fleste voluntarios arbejder i deres hjemegn, bliver de fleste contratados anvist til arbejde i egne, der ligger langt fra deres hjem. Om antallet af contratados fås vidt forskellige vidnesbyrd – udenlandske iagttagere har anslået det til ca. 400.000, mens den portugisiske regerings officielle tal for 1953 lød på ca. 150.000. Det er under alle omstændigheder ikke noget ringe antal afrikanere, der således er udskrevet til tvangsarbejde – og ofte synes skellet mellem voluntarios og contratados ikke at blive draget så skarpt.

Arbejdspligten i de portugisiske kolonier er et af de punkter, der kraftigst er blevet bebrejdet Portugal efter 2. verdenskrig. Udlandet har ikke i samme omfang som Portugal godtaget påstanden om, at dette arbejde var et nødvendigt led i opdragelsen af de indfødte, men i langt højere grad anset det for en brutal udnyttelse af arbejdskraften i et ganske materielt øjemed. En engelsk journalist har beskrevet tvangsarbejdet som grundlaget for begge koloniers økonomi, og i internationale forsamlinger har Portugal gang på gang måttet se dets politik karakteriseret som værende i modstrid med erklæringen om menneskerettighederne.

Mens Portugal i 1926 tiltrådte den internationale konvention mod slaveri, har det til dato nægtet at tiltræde konventionen mod tvangsarbejde af 1946.

DE INDFØDTES OPDRAGELSE

At kunne tale og helst også læse portugisisk var et af de krav, der stilles til den indfødte, før han kan komme i samme befolkningsgruppe som portugiserne. Dette krav – som i øvrigt hele grundtanken i den portugisiske assimilationspolitik – forudsætter, at der gives den indfødte muligheder for at erhverve sig disse kundskaber. Man kan næppe forestille sig, at arbejde alene kan gøre det – et undervisningssystem må også være en nødvendig forudsætning for at bringe den indfødte op på et kulturelt stade svarende til det portugisiske.

Skolevæsenet har fra gammel tid af naturlige grunde været underlagt den katolske kirke. Desuden findes der en del ikke-katolske missionsskoler, enkelte private og få statsdrevne skoler. Ved udgangen af 1956 var der ialt 270.000 skoleelever i Portugals afrikanske besiddelser. Erfaringsmæssigt gennemfører kun meget få – ca. 4 % – selv den mest elementære undervisning – og i de 7 *liceus* (svarende til danske gymnasier) findes så godt som ingen indfødte. Der findes enkelte tekniske skoler i de to lande, men ingen universiteter. For øjeblikket angives 20 indfødte fra Afrika at være indskrevet ved portugisiske universiteter.

99 % af den indfødte befolkning var ved folketællingen i 1950 analfabeter (af portugiserne i Afrika var kun 23 % analfabeter, mens procenten i hjemlandet ligger på 40). Dette vanskeliggør i sig selv en tilfredsstillende

deltagelse i undervisningen for de indfødte, idet man ikke lægger noget direkte pres på dem for at få dem ind i skolerne. For at optages i skoler ud over de mest elementære må man endvidere ikke være over 13 år, og det betyder, at et stort antal indfødte børn slet ikke kan nå at kvalificere sig til optagelse på disse skoler. Fremmende for de indfødtes undervisning virker det heller ikke, at visse skoler – det gælder især de statsdrevne skoler i Mozambik – kun står åbne for børn af assimilerede indfødte. Af ialt 7.634 elever i de statsdrevne skoler i Mozambik i 1954 var således kun 322 indfødte.

Problemet består først og fremmest deri, at der er for få skoler. Trænger man ind i landet bag kysterne er der så langt mellem skolerne, at de indfødtes muligheder for at få blot en nødtørftig undervisning er yderst ringe. Mens regeringen på en række andre felter i de sidste år har taget betydelige opgaver op, synes man slet ikke eller kun i ringe grad at interessere sig for dette problem. Og dog står og falder assimilationspolitikken på længere sigt netop med, om man kan bibringe de indfødte de nødvendige kundskaber og det lag af kultur, som de må have for at kunne indgå som fuldt berettigede medborgere i den portugisiske nation.

DE INDFØDTES HOLDNING

Portugiserne har med stort held formået at gøre deres kolonier i Afrika til de mest sorte af det sorte fastland. Oplysninger om forholdene når kun meget sparsomt ud til omverden. Udenlandske journalister og interesserede indlades ikke uden videre – og de indfødte har hidtil ikke åbent kunnet deltage i det panafrikanske arbejde. Ved de panafrikanske konferencer har unavngivne repræsentanter for den indfødte befolkning deltaget som observatører, men uden at man ved, hvem de egentlig repræsenterer.

Umiddelbart efter 2. verdenskrig hørte man om uroligheder i Angola, og i begyndelsen af 1960 trak Portugal flere tropper og især flyvemaskiner til området under indtryk af urolighederne i Congo og Den sydafrikanske union. Men ellers ved man meget lidt om, hvad der rører sig i den indfødte befolkning.

En officielt anerkendt afrikansk sammenslutning med navnet *Liga Africana,* der før 2. verdenskrig nød Lissabon-regeringens bevågenhed på grund af sin moderate og ret kritikløse holdning, er siden 1950 kommet i store vanskeligheder, fordi man har mistænkt den for at have planlagt henvendelser til FN om forholdene i de portugisiske kolonier. Men i begyndelsen af 1930erne – før Salazar-styrets censur blev effektiv i det fjerne Afrika – kunne man i en lille avis for de indfødte i Mozambik, »*O brado africano*« læse harmdirrende artikler mod portugiserne og deres styre af

landet, der ikke lader 50ernes selvstændighedsbevægelser i andre afrikanske områder noget tilbage, hvad heftighed og beskyldninger angår.

Siden er »O brado africano« blevet kvalt – og det har næppe haft større indflydelse blandt en befolkning af overvejende analfabeter. Gennem selve administrationsapparatets opbygning, der gør de lokale embedsmænd afhængige af Lissabon-regeringen, har Salazar-styret sikret sig indsigt med enhver mulig bevægelse af betydning blandt de indfødte. Sammenslutninger og organisationer tåles ikke. Det vides dog, at der i 1956 blev skabt en illegal organisation blandt de indfødte med navnet »*Den revolutionære front til befrielsen af Portugals kolonier*«, der havde tilhængere både i Angola, Mozambik og Guinea. Myndighederne slog hurtigt ned på organisationens ledere, der for størstedelen befinder sig i fængsel eller må opholde sig uden for de portugisiske kolonier.

Under de sidste års røre i Portugal har man hørt oppositionen mod Salazar-styret udtale sin velvilje over for de to områders indfødte befolkning og krav om en forbedring af deres forhold. Men tilsyneladende magter de indfødte ikke selv på nuværende tidspunkt at sætte sig effektivt til modværge mod det portugisiske styre. De tilløb til modstand mod styret, der i de sidste par år er blevet afsløret i Angola, har snarere været udløbere af den portugisiske opposition mod Salazar end en samling af de indfødte mod Portugals koloniherredømme.

Fra officiel portugisisk side betoner man ofte, at den ro, der synes at herske i Mozambik og Angola, er udtryk for de indfødtes tilfredshed med forholdene. Dette kan meget vel forenes med det indtryk, man i øvrigt får af en meget primitiv befolkning, der endnu mangler forudsætninger og evner for at kunne give udtryk for hverken tilfredshed eller det modsatte.

DEN ØKONOMISKE SITUATION

Portugisisk Afrika regnes almindeligvis som hørende til verdensdelens allerfattigste og mindst udviklede – også økonomisk. Levestandarden anses for meget lav, og produktionen synes ikke at være nået langt ud over det stade, hvor den simpelthen er tilstrækkelig til at ernære landenes egen befolkning.

I den almindelige økonomiske fremgang under og efter 2. verdenskrig har Angola og Mozambik dog også fået del. Som omtalt har transitten gennem deres fortrinlige havne en stor betydning for økonomien, og med ekspansionen både syd og nord for landene har dette naturligvis også kunnet mærkes i form af væsentligt øget trafik gennem havnebyerne. Men også produktionen af egne varer er steget betydeligt. For Angolas vedkommende er det især kaffe-produktionen, der har gjort store fremskridt, således at det i 1957 kunne udføre 74.934 tons. Men også andre varer

udføres i stigende omfang – majs, sukker, palmeolie, bomuld, tobak, hvede og hamp. Endvidere spiller diamantudførslen fra minerne mod nord en stor rolle. Disse drives ganske vist for udenlandsk – belgisk og engelsk – kapital, men de stadig større beløb, denne eksport indbringer, kommer også landet selv til gode.

For Mozambik har sukkereksporten fået stadig større betydning. Endnu er sukkerdyrkningen på kyststrækningen ringe sammenlignet med, hvad der under samme naturlige forudsætninger dyrkes sydpå i Natal, men i 1957 kunne Mozambik dog udføre 122.321 tons sukker. Også bomuld dyrkes og udføres i anseelige mængder – således var 1957-eksporten på ialt 110.855 tons. Mineralier udføres der en del af – ligesom kopra og hamp spiller nogen rolle.

De sidste års initiativ fra den portugisiske regerings side – udbygningen af transportvæsenet, anlæggelsen af nye landbrugskolonier som Limpopo-kolonien – har vist, at der i begge lande findes rige muligheder for yderligere økonomiske fremskridt. Spørgsmålet er bare, om Portugal økonomisk kan magte opgaven, der under alle omstændigheder vil kræve betydelige kapitalinvesteringer. Regeringen tillader kun meget nødigt udenlandsk kapital at foretage investeringer i landet ud fra dens almindelige tendens til at lukke landene for andre end portugisere. Diamantminerne i Angola udgør i så henseende en ret bemærkelsesværdig undtagelse sammen med den sydafrikanske kapital i Mozambik.

Portugal er ikke selv noget særlig rigt land – og de foretagender, der er blevet igangsat efter 2. verdenskrig, er udelukkende blevet bekostet ved landenes egne overskud eller internationale lån. Fra og med 1931 har begge områders budgetter balanceret – og det er det overskud, som den forhøjede økonomiske aktivitet har kastet af sig, der har muliggjort de mange store projekter. I øvrigt sluger administrationen fortsat størstedelen af landenes indtægter – mens udgifterne til f. eks. undervisning er alt for ringe, ligesom der heller ikke afses store beløb til hjælp til afrikanerne. Således var der på budgettet for 1957 afsat samme beløb til opførelse af boliger til de indfødte som til opsættelsen af offentlige monumenter.

Går verdensmarkedets konjunkturer fortsat i koloniernes favør, er der næppe tvivl om, at deres økonomiske fremgang vil fortsætte. Men en øget kapitalinvestering ville yderligere kunne fremskynde denne proces og måske fremkalde den industri og dermed mere sammensatte produktion, som ville gøre områderne mindre sårbare over for pludselige prisomslag på verdensmarkedet.

FORHOLDET TIL DET ØVRIGE AFRIKA

Begivenhederne siden 2. verdenskrig og især efter 1950 har øget sympatien for Portugals kolonipolitik blandt den hvide befolkning i det øvrige

Afrika. Både i Den sydafrikanske union og Rhodesia ser man i regeringskredse med både beundring og nogen misundelse på den portugisiske assimilationspolitik, der tilsyneladende har formået at holde den indfødte befolkning i ro.

På den anden side har det ikke kunnet undgås, at de nye selvstændighedsbevægelser blandt de indfødte i andre afrikanske lande med stor forkærlighed har udvalgt Portugal som det mest afskrækkende eksempel på hvidt kolonistyre i Afrika.

Endnu har interessen for disse områder været ringe. Portugal har med stor dygtighed formået at holde dem uden for den almindelige diskussion om Afrikas frigørelse. På intet tidspunkt har det ladet nogen i tvivl om, at det var dets agt at blive i Afrika. Når spørgsmålet er dukket op, har det – under henvisning til 1951-forfatningen og med støtte fra sine betydningsfulde allierede, England og USA – afvist dets behandling som indblanding i Portugals indre forhold. Det er dog tvivlsomt, hvor længe denne holdning lader sig opretholde – ikke mindst i England er der stadig stigende interesse for områderne og kritikken af Portugals styre er ikke mindst kommet fra dette land.

Med Congos selvstændighed i juni dette år bragtes den afrikanske frigørelsesproces tæt ind på livet af myndighederne i de portugisiske kolonier. Grænsen mellem Angola og Congo blev sat under streng bevogtning, og fra enkelte sider har man villet påstå, at portugiserne var parat til at marchere ind i det urolige Congo. Givet er det i hvert fald, at udviklingen i Congo har måttet stramme portugisernes greb om deres kolonier, ligesom Portugal uden begejstring må se den første rent afrikanske nabostat blive oprettet og muligvis vokse sig stærk. Et splittet Congo vil gøre det lettere for Portugal at holde sine afrikanske besiddelser i fortsat isolation.

Den økonomiske expansion i selve områderne, den stigende afrikanske selvbevidsthed i deres umiddelbare nærhed og Portugals til dato fejlslagne assimilationspolitik med henblik på at gøre de indfødte til portugisere kan imidlertid i længden gøre det vanskeligt for Portugal at fastholde Mozambik og Angola i den isolation, som det hidtil har vist så stor dygtighed til at gennemføre.

LITTERATUR

Litteraturen om Angola og Mozambik er for den ikke portugisisk-kyndige meget sparsom. Naturligvis indeholder *Hailey: An African Survey,* revideret udg. London 1957, en lang række oplysninger om de to lande, men beklager sig gang på gang over det mangelfulde materiale, der står til rådighed fra disse områder. *Basil Davidson: The African Awakening*, London 1955 indeholder meget stof fra de to lande hentet fra rejser i dem begge, ligesom samme forfatter i *New Statesman* med mellemrum bringer nyt derfra. Den nyeste og vistnok eneste samlede oversigt over landenes historie og tilstand i dag, der er kommet på engelsk, er skrevet af en amerikaner: *James Duffy: Portuguese Africa,* Harvard og London 1959. Den er meget fyldig i beskrivelsen og bringer mange citater fra portugisiske værker, men giver desværre meget lidt statistisk materiale. I denne kan man også hente oplysninger om løbende publikationer på portugisisk. Senest har *Chikomuami Mahala*, der er medlem af Den revolutionære front til befrielsen af Portugals kolonier: »*Africa South in Exile*«, Vol. 5, No. 1, Oct. 1960, skrevet en artikel om »The Horror of Moçambique«.

Fortsat fra side 174:

BIBLIOGRAFI OM SOMALI

Economics of the Trust Territory of Somalia. International Bank. Washington, jan. 1957.
Economic Requirements at the Expiration of the Trusteeship Mandate, Rome, june, 1958.
Rapport du Gouverment Italien a L'Assemblee Generale des Nations Unies sur L'Administration de Tutelle de la Somalie. Rome, 1958.
FAO. Economic policies for expanding agricultural production in Somalia, Rome, 1958.
Report for UN Advisory Council for the Trust Territory of Somalia, 1958–59. a/ac 33/misc. 103.
Somalia. A. A. Castagno. International Conciliation. no. 522. New York, marts 1959.
Peoples of the Horn of Africa. I. M. Lewis. International African Institute, London, 1955.
General Introduction to the basic principles of Somali political Institutions. Somaliland Protectorate. Stationary Office. Stencil. Hargeisa, 1955.
The Somalilands. The British Survey, N. S. No. 98. British Society for International Understanding. London, May 1957.
The Somalilands: Problems of the Horn of Africa. Central Bureau of Information, London, December 1958.
Ex-Italian Somaliland. Sylvia Pankhurst. Messrs. C. A. Watts. London, 1956.
A general survey of the Somaliland Protectorate. J. A. Hunt. 1944–50. London, 1951. Crown Agents.
Somaliland Protectorate Annual Reports. H. M. Stationary Office. London.
Haud and Reserved Areas. Petition to United Nations from Representatives of Inhabitants of Somaliland Protectorate, 1954.
Report into Unofficial Representation of the Legco. Hargeisa, 1958.
Report of the Committee for Representational Reform. Hargeisa, 1959.
Trouble in the Horn of Africa. Int. Affairs. Vol. 32, no. 1. 1956.
Horn of Africa. Int. Affairs. Vol. 30, no. 10. 1954.

SOMALI

Af HERBERT PUNDIK

I. INDLEDNING

Den 1. juli 1960 blev det tidligere britiske protektorat Somaliland og det italiensk administrerede formynderskabsområde Somalia sluttet sammen i en ny selvstændig stat – republikken Somali. Somali ligger i området, der kaldes Afrikas Horn, og som udgør et af de mest underudviklede, men samtidig et af de største homogene områder i Afrika syd for Sahara, med hensyn til befolkningens oprindelse, sprog, religion og traditioner.

Der findes næsten ingen skriftlige vidnesbyrd til illustration af somalisk historie, men der er næppe tvivl om, at somaliernes oprindelse skal søges i tiden nogle tusinde år før vor tidsregning, da hamitterne, som stammede fra Asien, på deres vandringer nåede til Afrika, hvor de bosatte sig i området mellem Nilen og Afrikas Horn. Ca. 1000 år før vor tidsregning kolliderede hamitterne med en indvandrerbølge, der kom over Det røde Hav fra den arabiske halvø, og en blanding af den oprindelige afrikanske bantuneger-befolkning med de hamittiske og arabiske indvandrergrupper menes at have frembragt den folkegruppe, som vi nu kalder for den hamittiske; den omfatter så vidt forskellige stammer som masaierne i Kenya og Tanganyika, buganda i Uganda, amharerne og gallaerne i Ætiopien og somalierne. I tiden omkring det 12. årh. blev somalierne omvendt til Islam. Der bor i dag ca. 2,5 mill. somalier i Østafrika. De taler somalisk, et sprog, som ikke kan skrives. Forskere har i mange år arbejdet på at konstruere et somalisk skriftsprog, men bestræbelserne har hidtil ikke ført til noget resultat, fordi somalierne ikke kan enes om, hvorvidt alfabetet skal være latinsk eller arabisk. Nu er der gået storpolitik i sagen, fordi italienerne støtter de kredse, som ønsker et latinsk skriftsprog, medens ægypterne er interesserede i, at somalisk for fremtiden skal skrives med arabiske skrifttegn. De somaliske politikere, som ønsker fred til begge sider, har foreløbig skrinlagt planerne om et somalisk skriftsprog. I Somaliland anvendes engelsk som officielt sprog, og i Somalia italiensk.

Da Afrika blev delt mellem de europæiske stormagter i slutningen af forrige århundrede, blev somalierne splittet under fem forskellige administrationer. Nu bor der 50.000 i den britiske koloni, Kenya, 1,3 mill. i Somalia, 650.000 i Somaliland, 30.000 i Fransk Somaliland, og 400.000 i det ætiopiske Ogaden.

Den pan-somaliske bevægelse kræver forening af alle de fem somaliske områder i Østafrika og nægter at anerkende berettigelsen af de grænser, som de europæiske magter trak på det afrikanske landkort i slutningen af forrige århundrede uden at spørge den lokale befolkning til råds. Den pan-somaliske tanke er således i konflikt både med ætiopiske og franske interesser i Østafrika, og den har bragt England og USA i en meget vanskelig situation, presset på den ene side af ønsket om at etablere et godt forhold til det nye selvstændige Somali og på den anden side af nødvendigheden af at bevare alliancen med Ætiopien, som har vist sig at være en af de mest pålidelige vestlige forbundsfæller i Afrika. Dertil kommer så den langtfra fristende mulighed for en konflikt mellem USA og England på den ene side og Frankrig på den anden, som vil være uundgåelig, såfremt de to førstnævnte lande vælger at støtte den pansomaliske idé. Vestens stilling indebærer således et antal konfliktmuligheder, som hverken Ægypten eller Sovjetunionen vil tøve med at udnytte.

Den foreliggende litteratur om Somali er af yderst beskedent omfang. En liste omfattende de vigtigste publikationer på engelsk og fransk er vedføjet. For Somalilands vedkommende omfatter listen næsten al tilgængelige litteratur, medens en del vigtige kilder om Somalia, som er udarbejdet på italiensk ikke er anført. Særligt interesserede kan henvises til Camera de Commercio, Industria ed Agricultura delle Somalia, Bibliografia, Somalo, Mogadiscio, 1958.

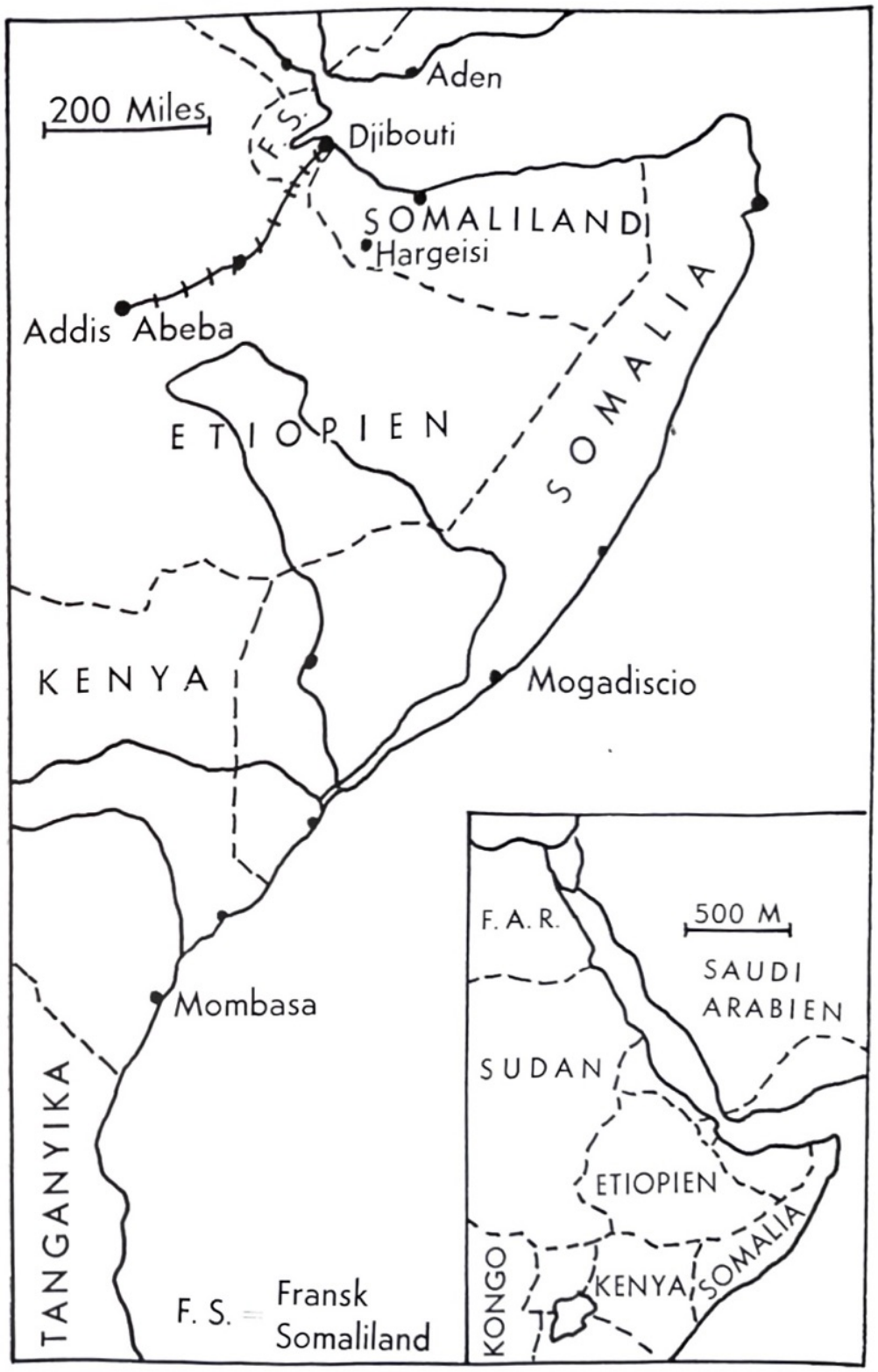
II. SOMALILAND

a) Beskrivelser af landet og dets befolkning.

Somalilands areal er på ca. 200.000 kvadratkilometer, omtrent på størrelse med England og Wales. Landet ligger i den nordlige del af Afrikas Horn og grænser mod nord til Adens Havbugt, mod nordvest til Fransk Somaliland, mod vest til det ætiopiske Ogaden og mod syd og øst til Somalia.

Somaliland kan i geografisk henseende deles i tre distrikter, *Guban,* som betyder »afbrændt« og omfatter lavlandet ved Adens Havbugt og kystbjergene, *Ogo*, som betyder »højt«, et bjergplateau, som fra kystbjergenes top og ned til den såkaldte »brønd-linie« falder i højde fra 6000 til 3000 fod, og *Haud,* som betyder »syd«, omfattende området mellem den omtalte »brøndlinie«, som løber ca. 100 km fra og parallelt med den ætiopiske grænse og frem til en anden »brøndlinie«, som løber ca. 170 km inde på ætiopisk område, også parallelt med grænsen. Disse to »brønd-linier« er af afgørende betydning for den politiske situation i Afrikas Horn. Det geografiske Haud-område blev nemlig delt midt over af den internationale grænse, som blev trukket, efter at englænderne i 1897

SOMALI

200 Miles
Aden
F.S.
Djibouti
SOMALILAND
Hargeisi
Addis Abeba
ETIOPIEN
SOMALIA
KENYA
Mogadiscio
Mombasa
TANGANYIKA
F. S. = Fransk Somaliland
F. A. R.
500 M
SAUDI ARABIEN
SUDAN
ETIOPIEN
KONGO
KENYA
SOMALIA

var nået til enighed med Ætiopien. Ca. halvdelen af Haud kom til at ligge på den ætiopiske side af grænsen.

Somaliland, som det så ud efter at englænderne havde defineret dets område, havde hverken tilstrækkeligt med brønde eller græsgange til at ernære hele landets befolkning og dets store kamel- og fårehjorde. Før Afrikas deling var dette intet problem, fordi der den gang ikke fandtes noget Somaliland og ingen grænse til Ætiopien. I regntiden drog nomaderne vestpå, hvor de rigeste græsgange findes. Traditionelt befandt ca. halvdelen af det nuværende Somalilands befolkning sig i den halvdel af Haud, som nu ligger på den ætiopiske side af grænsen. I tørketiden trak stammerne sig tilbage, østover, mod den »brøndlinie«, som danner grænsen mellem Ogo-distriktet og Haud.

Den politiske deling af Haud, som set fra nomadernes synspunkt var et udeleligt hele, skabte forstyrrelse i nomadebefolkningens traditionelle livsrytme, og efterhånden som somalierne blev mere politisk bevidste, voksede kravet om en revision af den engelsk-ætiopiske aftale. Delingen af Haud førte til sammenstød og blodsudgydelse mellem ætiopere og somalier, og forbitrede forholdet mellem England og Ætiopien. Den pan-somaliske bevægelse kræver nu, at Haud-området skal forenes under Somaliland.

Der er ingen floder i somaliland og således ingen muligheder for at dyrke jord under overrisling. Nedbøren er så ringe og uheldigt fordelt, at der kun er ringe mulighed for jordbrug. Kun 1 pct. af landet er under plov, og de engelske landbrugseksperter i *Hageisa*, Somalilands hovedstad, mener, at hermed er mulighederne for en rentabel udvikling af landbrugsområdet udtømte. Store vandmængder går ganske vist til spilde i de to regntider, men det vil være for dyrt at opsamle og bevare det, samt at transportere det til de opdyrkelige områder. Når man ser bort fra det dyrkede område, består Somaliland af 50 pct. buskland og steppe, 45 pct. skov og krat og 5 pct. wadier, dvs. flodsenge, der er tørre størstedelen af året, men som er vandførende i regntiden.

Englænderne har aldrig forsøgt at gennemføre en befolkningstælling i landet, men man anslår befolkningen til ca. 650.000. Ca. 85 pct. af befolkningen er konstant på vandring, og 15 pct. bor i Hargeisa (50.000 indbyggere) og i et par småbyer som Berbera (20.000), Burao og Burama, samt i en række ubetydelige handelssteder spredt rundt i ørkenen. Hele befolkningen, både den bosatte og den omvandrende, er økonomisk afhængig af kvægavlen, som er landets eneste erhverv af betydning; alle somalier, selv ministre og høje embedsmænd, ejer kameler og får.

Somalilands befolkning kan opdeles i fem grupper efter erhverv. Bortset fra de 85 pct. nomader og ca. 5 pct., som er beskæftiget delvis i landbruget suppleret med kvæghold, fordi landbrug under somaliske forhold er en meget usikker levevis, er der embedsstanden, som omfatter

størstedelen af alle somalier, der har haft flere end fire års skoleuddannelse. Handelsmændene udgør en fåtallig, men vigtig gruppe. Sammen med sømændene er de de eneste somalier, som har kontakt med omverdenen; de har – under rejser i andre lande i Østafrika – modtaget impulser, som fik stor betydning for Somalilands politiske udvikling. Desuden er handelsstanden den eneste befolkningsgruppe, der holder lidt liv i den somaliske pengeøkonomi ved sin eksport- og importvirksomhed. Somalilands økonomi er endnu i dag næsten udelukkende naturaløkonomi, hvor den eneste handelsform, man kender, er vareudveksling. Den femte gruppe er mærkeligt nok sømændene. De somaliske nomader har vist sig at være overordentligt duelige sømænd. Som regel vender de hjem efter nogle års omstrejfen på verdenshavene; for deres opsparede kapital køber de koner og kameler og genoptager – tilsyneladende uden større tilpasningsvanskeligheder – den traditionelle levevis, som nomader i ørkenen.

Der er meget få håndværkere i Somaliland, leveniveauet er så lavt, at ingen efterspørger håndværksydelser; nomadebefolkningen er næsten selvforsynende, bortset fra lidt the, sukker og klæde.

b) Somalilands nyere historie.

Det britiske protektorat Somaliland blev oprettet i 1886 ved aftaler mellem de fem ledende stammehøvdinge i området og den engelske regering. På dette tidspunkt var de somaliske grænser endnu flydende. Stammerne i Afrikas Horn havde hver sit traditionelle område, men stammerettigheder er ikke blot baseret på hævd, men først og fremmest på stammens evne til at forsvare denne hævd. Grænserne mellem de forskellige stammeområder var derfor i stadig bevægelse, efterhånden som snart den ene stamme snart den anden havde overtaget. I 1888 enedes englænderne og franskmændene om at definere grænsen mellem protektoratet og Fransk Somaliland. I 1894 traf englænderne en grænseoverenskomst med italienerne, som havde sat sig fast i det nuværende Somalia i 1889, og 1897 traf England endelig den oven for omtalte aftale med Ætiopien, der førte til en deling af Haud-området, hvorved englænderne i realiteten forærede Ætiopien ca. 75.000 kvadratkilometer af det område, de ved traktaterne med de somaliske stammehøvdinge havde forpligtet sig til at beskytte.

Englænderne har aldrig givet en tilfredsstillende forklaring på denne handling. Men man må ikke glemme, at Afrikas Horn dengang var en ganske ukendt størrelse, man tillagde ikke området større betydning, stammerne lå i evig strid med hinanden, og ingen stammehøvding havde så megen authoritet, at han kunne tale på alle somaliers vegne og protestere mod den ætiopisk-engelske aftale, hvis han ved et tilfælde skulle have hørt tale om den. Nærmest sandheden er vel en udtalelse af den engelske koloniminister af 25. februar, 1955, hvori han siger, at »hvis ætioperne

havde besluttet sig til at bruge magt, ville (England) ikke have haft tilstrækkeligt mange styrker i området til at gøre modstand«. England var på det tidspunkt hårdt presset i Sudan, og man var først og fremmest interesseret i at pacificere ætioperne for at forhindre, at de skulle yden den oprørske Mahdi hjælp.

Somaliland blev først administreret fra Aden, siden blev det overført til Foreign Office og i 1905 blev det endeligt overgivet til Colonial Office. I mange år var englændernes interesse begrænset til kystområdet. Landet var jo et protektorat og ingen koloni, så englænderne lod somalierne passe sig selv og greb kun ind, når stammefejderne truede trafiken på karavaneruterne. Der var kun en lille håndfuld engelske embedsmænd og soldater i landet, og indstillingen var den, at jo mindre man forsøgte at forandre tingenes tilstand desto bedre. Mennesker og dyr var afhængige af naturens luner, i gode år med rigelig nedbør blev de mætte og modstandsdygtige, i dårlige år døde de af sygdom og hunger, og således holdt naturen dem i skak og forhindrede overbefolkning og overgræsning.

I 1940 marcherede italienerne ind over grænsen fra Ætiopien, og englænderne retirerede til Aden, hvorfra de vendte tilbage syv måneder efter og tvang italienerne til overgivelse. Med den engelske generobring af Somaliland indledtes en ny epoke i protektoratets historie. Militæradministratorerne ønskede forandring i Somaliland, og de havde mulighed for at iværksætte deres planer uden først at skulle spørge London om lov. Den første underskole blev grundlagt i 1943, og man opmuntrede somalierne til at åbne politiske klubber, hvor grundlaget blev lagt til den politiske uafhængighedsbevægelse.

Da englænderne efter krigen evakuerede Ætiopien, som de havde erobret fra italienerne i 1941, blev de imidlertid i den ætiopiske del af Haud-området, og dette vakte stor bitterhed i Ætiopien. Ætioperne havde kæmpet på allieret side under den anden verdenskrig, og kong Hailie Selassie havde, som eneste statsoverhoved for et land uden for NATO, erklæret, at han var parat til at sende tropper til Korea i 1950. Ætioperne nærede imidlertid mistanke om, at englænderne pønsede på at give Haud tilbage til somalierne. Frygten for at blive berøvet Haud-området modsvaredes af somaliernes forhåbninger om, at den vedvarende engelske besættelse af Haud til sidst ville føre til annullering af 1897-aftalen. I november 1954 traf England og Ætiopien aftale om, at Haud skulle gives tilbage til Ætiopien, denne aftale bekræftede Ætiopiens herredømme over Haud, men bekræftede også de rettigheder, som somaliske stammer fra Somaliland havde til at vandre over den internationale grænse og græsse deres hjorde i Ætiopien.

1954-aftalen var et engelsk forsøg på at imødekomme både ætiopiske og somaliske krav, Ætiopien fik området tilbage, men tilbageleveringen var

behæftet med en masse detaillerede klausuler, som skulle garantere somaliernes interesser. Resultatet af aftalen blev imidlertid, at englænderne mistede somaliernes loyalitet, uden at det lykkedes dem at vinde ætiopisk venskab. Aftalen var så uheldigt formuleret, at den konstant gav anledning til politiske skærmydsler mellem England og Ætiopien og væbnede sammenstød mellem somalier fra protektoratet og ætiopiske myndigheder. Dertil kom så, at de somaliske stammer på den ætiopiske side af grænsen, skønt nært beslægtede med stammerne fra Somaliland, med uvilje så, at disse kom vandrende over grænsen og græssede deres kvæg på ætiopisk område.

Fra protektoratets oprettelse i 1886 og indtil april 1957, da den såkaldte »constitutional order« blev kundgjort, havde englænderne administreret Somaliland ved en guvernør, som var både lovgivende og udøvende myndighed i landet. Man havde ganske vist udnævnt et indfødt rådgivende råd i 1947; det var sammensat af 48 notabiliteter, som næsten alle var ukendt med det engelske sprog og analfabeter. Rådet mødtes kun sjældent og havde ingen indflydelse på landets affærer. Regeringsformen var blandt de mest primitive i Afrika, men man må tage i betragtning, at Somaliland dengang, som nu, var et af de mest underudviklede områder på kontinentet.

Den politiske udvikling, der begyndte i 1954, da de somaliske stammer for første gang i nyere tid formåede at gennemføre en samlet aktion på tværs af alle uoverensstemmelser, lod sig ikke standse, kravet om meddelagtighed i landets styrelse voksede, og i maj 1956 erklærede den engelske vice-koloniminister, Lord Lloyd, i en tale i protektoratets hovedstad, Hargeisa, at den britiske regering havde besluttet at opmuntre somalierne til at bære et stadigt voksende ansvar for deres egne anliggender.

De første lovgivende og udøvende forsamlinger blev oprettet i maj 1957. De somaliske medlemmer af parlamentet (LEGCO), var udnævnt af guvernøren, som også havde udnævnt den engelske majoritet fra protektoratets embedsmænd. Parlamentet, der bestod af 14 medlemmer, vedtog i november 1957 enstemmigt et somalisk forslag om, at der skulle nedsættes et udvalg til undersøgelse af mulighederne for at udvide den somaliske repræsentation i parlamentet. Kommissionen vedtog at anbefale en forfatningsændring, som englænderne godkendte, hvorefter der blev afholdt valg i marts 1959 – de første valg i protektoratets historie. Heller ikke den nye forfatning, som udvidede antallet af somaliske repræsentanter i parlamentet, men stadig bevarede en engelsk majoritet, tilfredsstillede nationalisterne; efter at koloniminister Alan Lennox Boyd havde stillet fuldt selvstyre i udsigt, nedsatte man endnu en forfatningskommission, som anbefalede almindelige valg til et somalisk parlament. I februar 1960 afholdt man for anden gang valg.

Valgene til det nye parlament, der bestod af 33 folkevalgte somalier, blev skæmmet af en række uregelmæssigheder. Vælgerne var ikke på forhånd registrerede, således at de teoretisk kunne køre fra valgsted til valgsted og stemme flere gange. Somalier fra nabolandene kunne gå over grænsen og stemme, og partierne kunne flytte hele stammer fra en valgkreds, hvor partiets kandidat ikke mødte alvorlig opposition, til en anden valgkreds, for at styrke en svag kandidat. Valgene demonstrerede, hvor uheldigt det kan gå, når et vesteuropæisk valgsystem, som det engelske, overføres ukritisk til et nomadesamfund, som det somaliske, hvor næsten hele befolkningen er analfabeter.

De politiske partiers programmer var skåret over en og samme læst. National uafhængighed, forening med Somalia som første skridt mod Pan-Somalia, og det noget tågede begreb: økonomisk udvikling.

Med henblik på Somalilands sammenslutning med Somalia den 1. juli 1960 afholdtes en konference i London i maj i år mellem repræsentanter for den engelske regering og protektoratet, og det vedtoges at gøre Somaliland til en uafhængig stat den 26. juni 1960. Det uafhængige Somaliland eksisterede altså kun i 4 dage.

c) Økonomiske udviklingsmuligheder.

Der findes ingen industri i Somaliland, og bortset fra regeringen er de to største arbejdsgivere: et trykkeri, der beskæftiger 20 mennesker, og en kødkonservesfabrik. Der er ingen kapital i landet og ingen lokale afsætningsmuligheder at bygge en industri på. Der er næsten intet banksystem, ingen arbejdere og ingen driftsledere. Private formuer er investeret i en del fast ejendom, men mest i kamel- og fårehjorde, og forretningsinitiativ går næsten udelukkende i retning af eksport af levende kvæg, huder og skind og røgelse. Jorden er ikke privat eje, for ifølge islamisk lov ejes al jord af Gud, og mennesket kan kun erhverve brugsretten. Hverken vand- eller jordrettigheder er således registrerede, og banker kan ikke tage jord som sikkerhed mod lån, hvilket her, som i muhammedanske lande i øvrigt ofte virker hæmmende på den økonomiske udvikling. Den eneste rigdomskilde i Somaliland er kvæget, og det er her landets udviklingsmuligheder bør søges. Der er store eksportmarkeder for somalisk kvæg både i Rødehavs-området og i landene omkring Den persiske Havbugt, men somalierne har svært ved at skille sig af med deres dyr, og de ser ingen grund til at bytte dem ud med pengesedler, de ikke kan have fornøjelse af. Kvæg er et tegn på prestige i nomadesamfundet, penge er ingen målestok for rigdom, bl. a. fordi ingen jo kan se på en nomade, hvor mange penge han har i banken; medens man derimod kan tælle kameler og får. Denne indstilling til

kvæget hæmmer eksporten, men den er også farlig for Somalilands kapacitet for kvæghold; for overproduktion af kvæg betyder rovdrift på græsgangene, som ikke regenereres og år for år falder i bonitet.

Englænderne har prøvet at udvikle en tømmerindustri, og de har oprettet et forsøgs-savværk, fordi der er ubegrænsede mængder dødt træ til rådighed oppe på bjergplateauet. Men der er ingen brug for tømmer, fordi nomaderne lever i deres traditionelle bikube-formede hytter, lavet af et rammeværk af træ-rødder, dækket med græsmåtter; de føler ingen trang til at ændre boligvaner. Der bor 50.000 mennesker i hovedstaden, Hargeisa, og man skønner, at 90 pct. bor i nomadehytter.

I underudviklede lande er det naturligt at forsøge at udvikle en lokal industri til erstatning for importvarer. Dels sparer man valuta, og dels har man et allerede udviklet marked til rådighed. Men i Somaliland er der ingen import af betydning, der kan erstattes af lokal produktion. Somalierne importerer hovedsagelig the, ris, sukker, tekstiler og petroleum.

Bortset fra, at der ikke findes et lokalt marked, som kan opmuntre økonomisk udvikling, hæmmes denne også af, at der ikke findes ordentlige transportmuligheder i landet. I hele Somaliland er der kun 20 km asfalteret vej, resten er ørkenveje, som kun er åbne i tørketiden.

III. SOMALIA

a) Beskrivelse af landet og dets befolkning.

Somalias areal er på 460.000 kvadratkilometer, det grænser mod nord til Somaliland, mod vest til Ætiopien og mod syd til Kenya. Mod øst har Somalia en 2.000 km lang kystlinie til det indiske ocean. I modsætning til Somaliland er området for det meste fladt plateau, ca. 300 m over havets overflade. Strengt taget er der ingen ørken i Somalia, og de klimatiske forhold varierer fra det, fagfolk kalder »semi-desert«, til »semi-arid«, hvilket betegner varierende former for goldhed. Gennemsnitligt varieres nedbøren pr. år fra 100 mm i nord til 700 mm mod syd, i området mellem de to floder, Giuba og Scebeli. I steppeområderne er befolkningen nomadisk, som i Somaliland, men i floddalen lever de fastboende landbrugere, ca. 1/3 af Somalias samlede befolkning, som enten er beskæftiget i de indfødte primitive landbrug eller på de store italiensk-ejede plantager. Giuba og Scebeli-floderne, der udspringer i det ætiopiske højland, indebærer store muligheder for områdets økonomiske udvikling. Op mod 25 pct. af landet er opdyrkeligt, og yderligere 50 pct. egner sig til kvægavl under nomadiske former, mens resten er aldeles uanvendeligt.

Den eneste by af betydning i Somalia er hovedstaden, *Mogadiscio,* der også er landets handelscentrum, med en befolkning på ca. 70.000.

Desuden findes to større havnebyer, Merca og Chissimaio, samt 11 mindre havneflækker langs kysten, hvorfra handelen med nabolandene i Rødehavsområdet afvikles.

Befolkningen anslås til ca. 1,3 mill. Der er 30.000 arabere i landet, mest handelsfolk og håndværkere, 4000 italienere, hvoraf halvdelen er kolonister, beskæftiget med plantagedrift, medens resten er embedsmænd, handelsfolk og folk i liberale erhverv. Desuden er der 1200 såkaldte asiater, dvs. indere og pakistanere. Resten er somalier. I modsætning til Somaliland har Somalia altså minoriteter, både europæere, arabere og asiater og bortset fra den naturlige gnidning mellem forskellige etniske grupper, der lever i så primitivt et samfund som det somaliske, er forholdet mellem somalierne og minoritetsgrupperne forbitret af en social faktor. Minoriteterne har traditionelt haft monopol på mellemhandel, håndværk, eksport og import, pengeudlån etc. Somalierne var nomader og landbrugere. I kraft af deres bedre uddannelse, erfaring og penge lykkedes det minoriteterne at holde somalierne ude af disse erhverv, som ellers ville have været naturlige mål for unge somalier med ambitioner, og resultatet var, at somaliernes sociale udvikling blev hæmmet. Bortset herfra gik araberne og asiaterne ikke af vejen for at udnytte somaliernes uforstand i pengesager. Nu, hvor somalierne imidlertid er blevet selvstændige, og planlægger landets økonomiske fremtid, er det uundgåeligt, at de tænker i retning af en »somalisering« af minoriteternes erhverv. Der har allerede været tilløb til både boykot af ikke-somaliske forretninger og demonstrationer med påfølgende ceremoniel afbrænding af arabiske og asiatiske huse.

b) Somalias nyere historie.

Italienerne fik kontrol over den somaliske kyst omtrent samtidig med, at englænderne satte sig fast i området omkring Berbera i Somaliland. I 1889 afsluttede italienerne en overenskomst med den somaliske sultan af Obbia, og i 1894 fastlagdes den italiensk-engelske grænse. Først efter 1905 begyndte italienerne at underlægge sig landets indre, og i 1908 afsluttedes en grænseaftale mellem Italien og Ætiopien. Grænsen blev afmærket på et kort, men parterne er aldrig blevet enige om, hvorledes den skal ligge i terrænet, således at der i virkeligheden nu er tre forskellige grænser, en ætiopisk og italiensk version af 1908-aftalen samt en kompromis-grænse, som englænderne afmærkede provisorisk i 1950. Den ætiopiske og italienske version af 1908-grænsen ligger fra 80 til 170 kms afstand fra hinanden. Sagen har været til debat i FNs generalforsamling ved flere lejligheder, og på et vist tidspunkt erklærede ætioperne sig villige til at anerkende den engelske de facto grænse som *de jure*, men italienerne og somalierne protesterede. I december 1957 anbefalede FNs generalforsamling, at parterne skulle enes om oprettelsen af et tribunal med en uvildig person som for-

ligsmand. Man enedes om at henstille til kong Olav af Norge, at han skulle udnævne en person til forligsmand, og kongens valg faldt på FNs fhv. generalsekretær, *Trygve Lie*. Han har gennemrejst området og ført forhandlinger med parterne, men som ventet kom han ikke løsningen nærmere. Forklaringen synes at være, at italienerne ønskede realitetsforhandlingerne udsat til efter Somalias selvstændighed, så de hverken ville blive kompromitteret i ætiopernes eller somaliernes øjne som meddelagtige i en løsning, som automatisk må gå en af parterne imod.

Somalias grænse til den engelske koloni, Kenya, blev endeligt fastlagt i 1925, da englænderne overdrog den fascistiske regering, der var kommet til magten i Italien i 1923, en del af Kenyas Northern Frontier District, NFD, således at Giuba floden kom til at ligge helt på italiensk område. Italienerne hævdede, at der eksisterede en hemmelig aftale truffet under krigen i 1915 mellem England og Italien, hvorefter englænderne havde forpligtet sig til at dele de tyske besiddelser i Afrika retfærdigt med italienerne. Italienerne følte sig snydt og fik altså gennemført en revision af Somalia-Kenya grænsen.

I november 1949 besluttede FNs generalforsamling, at Somalia skulle blive en selvstændig stat på tiårsdagen efter at formynderskabsaftalen med Italien var blevet godkendt af forsamlingen. Man besluttede også – ganske eksceptionelt – at Italien, i betragtning af dets tidligere »kontakt« med Somalia skulle bistås og rådgives af en kommission bestående af repræsentanter for Columbia, Filippinerne og Ægypten, med et permanent generalsekretariat i Mogadiscio. Det var første gang FN tidsbegrænsede en formynderskabsaftale, og ligeledes første gang man tog skridt til at etablere et kontrolråd. Ti-års fristen blev overholdt, men kontrolorganet virkede ikke efter hensigten, det blev med tiden domineret af ægypterne, som i et vist omfang brugte kontrolrådet til at formidle ægyptisk indflydelse i Somalia.

Det italienske hverv var umådelig stort – at udvikle Somalia politisk og økonomisk derhen, at det kunne klare sig selv efter 1960. Selvfølgelig lykkedes det kun delvis. Men italienerne bragte landet solidt på vej mod økonomisk uafhængighed, og de har uddannet en ledergruppe, som med lidt held og økonomisk støtte udefra vil kunne fortsætte landets udvikling.

Ifølge FNs beslutning skulle somalierne have en »stadigt voksende indflydelse i de forskellige regeringsinstitutioner«. Det første skridt i den retning var oprettelsen af Territorial Council i 1951. Den italienske administrator, hvis stilling modsvarede den engelske governor's, udnævnte medlemmerne til rådet blandt de traditionelle ledere i det somaliske samfund – stammehøvdingene. Men det viste sig hurtigt, at man ikke kunne ignorere de politiske partier, der blev organiseret af unge vestligt påvirkede somalier, og rådet fik efterhånden mere en politisk end en stamme-mæssig sam-

mensætning. Territorial Council var kun rådgivende, og administratoren havde både den lovgivende og udøvende magt i Somalia.

I 1955 besluttede italienerne – på anbefaling af FN – at omdanne rådet til en folkevalgt forsamling. Og i maj 1956 åbnedes det første folkevalgte parlament med 70 medlemmer. Administratoren bevarede en vetoret, men parlamentet havde praktisk talt fuld selvstændighed, da administratoren sjældent benyttede sin vetoret. Der var 60 somalier i parlamentet og 10 repræsentanter for minoriteterne, italienere, arabere og asiater. Abdullahi Issa blev premierminister og regeringen bestod af somaliske ministre med italienske rådgivere.

I december 1958 blev det første parlament hjemsendt, og der blev udskrevet nye valg til det parlament, der skulle træffe de afgørende skridt til erklæring af Somalias uafhængighed og bl. a. udarbejde og vedtage landets forfatning. Udenlandske iagttagere, især i FN, stillede store forventninger til de nye valg, som man ventede ville bekræfte Somalias politiske modenhed, men de blev sørgeligt skuffede. *Abdullah Issa* overlod intet til tilfældighederne. Ved anvendelse af pres og ved manipulation af forskellig slags lykkedes det hans parti at sikre sig 61 af de 90 pladser i parlamentet, allerede før valgene begyndte.

Abdullah Issa dannede regering igen, men FN greb nu ind og anbefalede, at da det nye parlament skulle diskutere og vedtage Somalias forfatning, var det uheldigt, at det var så ensidigt sammensat. Man foreslog derfor, at den parlamentariske forfatningskommission skulle udvides med yderligere to medlemmer af hvert lovformeligt registreret parti, uanset om partiet var repræsenteret i parlamentet eller ikke. FN foreslog bl. a., at forfatningsudkastet skulle forelægges befolkningen i et referendum.

Efter valgene i 1959 enedes FN, Italien og somaliske ledere om at fremskynde uafhængighedsdagen fra den oprindeligt fastsatte dato, 2. december 1960, til 1. juli samme år.

c) Økonomiske udviklingsmuligheder.

Næsten alle industrivirksomheder ejes af italienerne og ledes af italienere. De er vokset op i ly af skattelettelser og toldbeskyttelse, men har til stadighed vanskeligt ved at klare sig. Italienerne i Somalia foretrækker importerede italienske varer, og somalierne er for fattige til at udgøre et afsætningsmarked, som kan bære lokale industrier. Den italienske regering opmuntrede for nogle år siden udviklingen af en tekstilindustri, idet man gik ud fra, at en befolkning på ca. 1,5 mill. hvis hovedbehov bl. a. er ca. 5 m bomuldstøj pr. person pr. år, skulle kunne bære en tekstilindustri. Tanken var sund, men industrien slog fejl, fordi de somaliske arbejderes produktivitet var så lav, at end ikke en dagløn på 2 kr. kunne skabe udligning, og det viste sig at være 40 pct. billigere at importere bomuldstøjerne fra Indien. Den eneste industri, som klarer sig nogenlunde, er levneds-

middelindustrien, som beskæftiger ca. 200 europæere og 5000 somalier. Produktion af banankasser til eksport af bananer beskæftiger 1000 somalier. Den indenlandske afsætning er bygget på varcudveksling, det er de samme produkter, der udbydes og efterspørges her som i Somaliland. De arabiske og asiatiske handelsfolk tager huder og skind i bytte for sukker, the, klæde og petroleum.

Eksporten består for 70 pct.s vedkommende af bananer, og resten er levende kvæg, huder og en smule bomuld. Importen domineres af bomuldstøj, levnedsmidler og brændstof. I de sidste par år er der blevet importeret en mængde italienske biler til de nye somaliske embedsmænds brug, men det må formodes, at dette er et overgangsfænomen.

Den temmelig ensidige sammensætning af Somalias eksport, med bananer som altdominerende produkt, har vakt berettiget ængstelse for fremtiden. Da Verdensbanken afgav en rapport i 1957 om Somalias økonomiske fremtid, var den baseret på den meget pessimistiske formodning, at et uafhængigt Somalia ikke ville kunne bygge sin fremtid på eksport af så luksusbetonet et produkt, som tilmed kun kunne klare sig i konkurrencen på verdensmarkedet på grund af store subsidier.

Der er konstateret store udviklingsmuligheder i floddalen mellem Giuba og Scebeli, som vil kunne indlede en revolution i somalisk landbrug og føre til bosættelse af 200.000 nomader. For øjeblikket er kun 10 pct. af landet opdyrket, og selv om eksperterne er uenige om hvor store arealer, der endnu kan opdyrkes, er man enige om, at produktiviteten i de allerede opdyrkede områder lader meget tilbage at ønske. De 65.000 ha, som dyrkes af italienske kolonister, er relativt vel udnyttede, men de somaliske landbrugere kender hverken til gødning eller sygdomsbekæmpelse, og de eneste redskaber, de bruger, er den kortskaftede spade og gravestokken.

Indenfor kvægavlen er der også store muligheder for udvikling, især hvis man kunne overtale nomaderne til at reducere kvægbestanden og passe de resterende flokke bedre. Også i Somalia er der fare for overgræsning af stepperne, som medfører erosion, og her, som i Somaliland, støder man på nomadernes aversion mod at bytte kvæg mod penge. Der er store muligheder for at eksportere levende kvæg, men det har vist sig vanskeligt at producere kødkonserves til eksport til Mellemøsten, fordi muhammedanerne frygter, at kødet i dåserne ikke er blevet slagtet på rituel vis, de foretrækker at købe det levende kvæg og slagte det selv.

Somalias 2000 km lange kyst grænser til meget fiskerige farvande, men ikke desto mindre opererer kun én motorbåd fra Somalia. Der er ganske vist 12.000 familier, som lever af fiskeri, men kun til dækning af eget behov. Somalierne, der lever inde i landet, betragter fisk med væmmelse, og et af de værste skældsord, man kender på somalisk er udtrykket: »din forbandede fiskeæder«. Der er således næppe muligheder for at udvikle fiskeriet med salg på hjemmemarkedet for øje, skønt der er gode eksport-

udsigter. Men psykologisk talt står somalierne med ryggen til havet, og ansigtet vendt mod ørkenen, og det vil være vanskeligt at formå dem til at overgå fra nomadelivet til fiskeri. Derimod er det ikke vanskeligt at bosætte nomaderne. I modsætning til populære antagelser gælder det både for nomaderne i Afrikas Horn, som for beduinerne i Mellemøsten, at de med glæde griber den første den bedste lejlighed til at slå sig ned og opgive nomadelivet. Der skal ikke tvangsmetoder til for at bosætte nomaderne i dag, boring af brønde er tilstrækkeligt. En af forudsætningerne for effektiv administration i Somalia er kontrol over nomaderne, og vejen hertil er boring af brønde.

Alt taget i betragtning er Somalias økonomiske fremtidsudsigter langt lysere end Somalilands. Nationalindkomsten anslås til ca. 25 mill. dollars pr. år, d. v. s. ca. 20 dollars pr. person. Amerikanske økonomiske eksperter mener, at alene udviklingen af området mellem floderne vil øge den direkte indtægt fra landbrug så meget, at nationalindkomsten vil stige med 100 pct., og dertil kommer så alle de sekundære følger afledt af stigningen i landbrugets indtægter. Den næsten totale håbløshed, som præger situationen i Somaliland, står i modsætning til de store forventninger, man stiller til fremtiden i Somalia.

IV. DEN NYE REPUBLIK

Sammenslutningen af Somaliland og Somalia blev vedtaget på et møde mellem repræsentanter for de to områder i Somalias hovedstad Mogadiscio i dagene 16.–24. april 1960. Overenskomsten havde følgende hovedpunkter:

1. Den 1. juli 1960 sammensluttes Somaliland og Somalia i en ny selvstændig, demokratisk og parlamentarisk republik, Somali.

2. De to områders siddende parlamentariske forsamlinger vil i fællesskab udgøre den nye republiks nationalforsamling, der skal vælge republikkens præsident.

3. Mogadiscio skal være hovedstad i Somali.

4. De bestående partier i de to områder vil danne en koalitionsregering.

Den 1. juli i år proklameredes så den nye stat og nationalforsamlingen valgte den hidtidige formand for Somalias lovgivende forsamling, *Adan Abdullah,* til præsident, og få dage efter udnævnte præsidenten *Abdelrashid Ali Shermarke* fra Somalia til premierminister. Dennes regering, der i august blev godkendt af nationalforsamlingen med 97 stemmer mod 3, består af 13 medlemmer (excl. premierministeren), hvoraf 9 er fra det tidligere Somalia og 4 fra det tidligere Somaliland. *Abdullah Issa* (Somalia) er udenrigsminister.

I september 1960 blev republikken Somali optaget som medlem af FN.

Se bibliografi side 160.

OMDANNELSEN AF INSTITUTET FOR HISTORIE OG SAMFUNDSØKONOMI

Som nævnt i Institutet for Historie og Samfundsøkonomi's beretning for 1959[1]) gav oprettelsen af Københavns Universitets Historiske Institut og Københavns Universitets Økonomiske Institut samt planerne om et institut for samtidshistorie og statskundskab ved Københavns Universitet anledning til en række drøftelser om Institutet for Historie og Samfundsøkonomi's fremtidige virke. Resultatet af disse drøftelser blev, som omtalt i Institutets beretning for 1959, at der opnåedes enighed om at omdanne Institutet til en selvejende institution, Selskabet for Historie og Samfundsøkonomi, såfremt Institutet for Samtidshistorie og Statskundskab blev en realitet. I så fald skulle Selskabet videreføre tidsskriftet ØKONOMI OG POLITIK samt det mod en bredere offentlighed rettede oplysningsarbejde. Det videnskabelige arbejde, som Institutet for Historie og Samfundsøkonomi hidtil har udført, skulle derimod overdrages henholdsvis Københavns Universitets Historiske Institut, Københavns Universitets Økonomiske Institut og Københavns Universitets Institut for Samtidshistorie og Statskundskab.

Med vedtagelsen af finansloven for 1960/61 oprettedes Københavns Universitets Institut for Samtidshistorie og Statskundskab. Styrelsen for Institutet for Historie og Samfundsøkonomi vedtog herefter på et møde den 18. juni 1960 at gennemføre omdannelsen af Institutet for Historie og Samfundsøkonomi pr. 1. juli 1960.

Denne vedtagelse betød rent praktisk, at mag. art. Svend Ellehøjs undersøgelse over dansk øksneopdræt og øksneeksport definitivt overførtes til Københavns Universitets Historiske Institut, ligesom bibliotekar, cand. polit. Knud Erik Svendsens undersøgelse over de økonomiske ideers udvikling i Danmark i det 19. århundrede overførtes til Københavns Universitets Økonomiske Institut. Til Københavns Universitets Institut for Samtidshistorie og Statskundskab overførtes avisregistraturen.

Institutets lokaler, bibliotek og inventar overførtes til Københavns Universitet, som fordelte bibliotek og inventar imellem de tre nævnte universitetsinstitutter, medens Institutet for Historie og Samfundsøkonomi's lo-

[1]) Offentliggjort i ØKONOMI OG POLITIK, 34. årgang, nr. 1, 1960.

kaler anvendtes dels til det nyoprettede Københavns Universitets Institut for Samtidshistorie og Statskundskab, dels til udvidelse af Københavns Universitets Økonomiske Institut.

Institutet for Historie og Samfundsøkonomi's kontante formue – ca. 23.000 kr. – overførtes til Selskabet for Historie og Samfundsøkonomi, som påbegyndte sin virksomhed pr. 1. juli 1960. Selskabets adresse er Sankt Peders Stræde 5, København K.

Selskabets stiftende medlemmer var medlemmerne af styrelsen for Institutet for Historie og Samfundsøkonomi på tidspunktet for dettes opløsning. Ifølge Selskabets grundbestemmelser, som gengives i det følgende, kan nye medlemmer indvælges af Selskabets årsmøde blandt personer, som gennem deres arbejde med emner indenfor Selskabets område har kvalificeret sig dertil.

Selskabets medlemmer var således pr. 1. juli 1960:

Rigsarkivar, dr. phil. Svend Aakjær.
Professor, dr. phil. Povl Bagge.
Fhv. nationalbankdirektør C. V. Bramsnæs.
Professor, dr. phil. Aksel E. Christensen.
Økonomiminister Bertel Dahlgaard.
Professor, dr. phil. Astrid Friis.
Professor, dr. phil. A. Hald.
Professor, dr. phil. Sven Henningsen.
Lektor Thorkild Hjortkjær.
Professor, dr. polit. Erik Hoffmeyer.
Rektor, professor, dr. polit. Carl Iversen.
Lektor, dr. phil. Arne Jensen.
Fhv. minister Aksel Larsen, M. F.
Fhv. rigsarkivar, dr. phil. Axel Linvald.
Lektor P. E. Milhøj.
Departementschef C. Ulrich Mortensen.
Lektor Erling Olsen.
Professor H. Winding Pedersen.
Finansminister, professor, dr. oecon. Kjeld Philip.
Professor, dr. polit. Poul Nørregaard Rasmussen.
Professor K. Skovgaard.
Lektor, dr. phil. Fridlev Skrubbeltrang.
Lektor Niels Skyum-Nielsen.
Professor, dr. phil. Kaare Svalastoga.
Kontorchef, lektor P. P. Sveistrup.
Generalsekretær i Nordisk Råd, cand. mag. F. W. Wendt.
Rektor, professor, dr. polit. Poul Winding.
Lektor Anders Ølgaard.

Selskabets styrelse består af professor, dr. phil. *Sven Henningsen* (formand), professor, dr. polit. *Erik Hoffmeyer* (næstformand), lektor *Thorkild Hjortkjær* (kasserer), generalsekretær, cand. mag. *F. W. Wendt* og rektor, professor, dr. polit. *Poul Winding*. Selskabets styrelse er tillige redaktionsudvalg for ØKONOMI OG POLITIK, der videreføres med sekretær, cand. polit. *Hans Boserup* som redaktør.

GRUNDBESTEMMELSER FOR SELSKABET FOR HISTORIE OG SAMFUNDSØKONOMI

Vedtaget den 18. juni 1960

§ 1.

Selskabets navn er Selskabet for Historie og Samfundsøkonomi – Society of Economics and History.

§ 2.

Selskabets opgave er at udbrede kendskab til udenlandsk og dansk moderne historie og samfundsøkonomi.

§ 3.

Selskabet kan mod betaling lade udføre arbejder, som falder indenfor dets område.

§ 4.

Selskabets myndigheder er årsmødet og styrelsen.

§ 5.

Selskabets stiftende medlemmer er medlemmerne af styrelsen for Institutet for Historie og Samfundsøkonomi på tidspunktet for Institutets likvidation. Nye medlemmer kan indvælges af årsmødet blandt personer, som gennem deres arbejde med emner indenfor Selskabets område har kvalificeret sig dertil.

Medlemsskabet ophører ved et medlems fyldte 70. år, men kan i særlige tilfælde forlænges for indtil 3 år ad gangen ved beslutning på årsmødet.

§ 6.

Årsmødet, der er Selskabets øverste myndighed, afholdes i maj. Medlemmerne indkaldes hertil med mindst 14 dages skriftligt varsel. Der udsendes en skriftlig dagsorden.

På årsmødet forelægger styrelsen beretning og regnskab for det foregående regnskabsår. Styrelsen forelægger desuden arbejdsplan og budget for det løbende regnskabsår til vedtagelse.

På årsmødet vælges for det følgende år en styrelse på fem medlemmer. Genvalg kan finde sted.

§ 7.

Styrelsen konstituerer sig selv med en formand, en næstformand og en kasserer. Hvervet som næstformand og kasserer kan bestrides af samme medlem af styrelsen.

§ 8.

Styrelsen kan indkalde til et medlemsmøde med samme myndighed som årsmødet.

Styrelsen skal indkalde et sådant medlemsmøde, hvis mindst en tredjedel af medlemmerne skriftligt retter anmodning herom.

Reglerne i § 6, stk. 1, for årsmødets indkaldelse og dagsorden, finder tilsvarende anvendelse for disse medlemsmøder.

§ 9.

Selskabets regnskabsår er den danske stats finansår. Dets regnskab revideres af en statsautoriseret revisor.

§ 10.

Selskabets grundbestemmelser kan til enhver tid forandres af årsmødet eller et medlemsmøde indkaldt i henhold til § 8. Dog kan selskabets ophævelse kun besluttes, hvis det vedtages på to på hinanden følgende møder.

DEN INTERNATIONALE ØKONOMISKE SITUATION

U. S. A.s konjunktur.

Efter at den store stålarbejderstrejke ophørte i november 1959, steg produktion og beskæftigelse kraftigt igennem nogle få måneder. Produktionsstigningen var i meget høj grad koncentreret omkring stålværkerne, der nåede op på fuld kapacitetsudnyttelse, for at man kunne dække både de jern- og metalforarbejdende industriers og byggeriets løbende forbrug og supplere de ribbede lagerbeholdninger op. Også bilfabrikkerne, maskinindustrien og andre grene af den jern- og metalforarbejdende industri, som havde lidt af stålmangel under strejken, satte produktionen i vejret.

Allerede i løbet af vinteren indtrådte imidlertid nogen afsvækkelse af efterspørgslen efter biler, maskiner og byggematerialer, som førte til en svag produktionstilbagegang inden for den *jern- og metalforarbejdende industri,* hvis løbende stålforbrug dermed også ophørte med at vokse. Da

Tabel 1. *Produktionsudviklingen inden for U.S.A.s stålværker og stålforbrugende industrier.*

	Prod. af råstål	Prod.-indeks for jern- og metalforarb. industri[1])	Fabrikkernes leverancer af personbiler
	Mill. t.	1957 = 100	1000 stk.
Okt. 1959	1,55[2])	103	537
Nov. –	6,59[2])	95	268
Dec. –	10,88	103	475
Jan. 1960	10,93	110	677
Febr. –	10,09	108	657
Marts –	10,49	107	660
Apr. –	8,87	105	588
Maj –	8,01	108	607
Juni –	6,72	107	606
Juli –	5,76	107	421[3])
Aug. –	6,20	107	...
Sept. –	5,95	...	...

[1]) Korrigeret for normale sæsonsvingninger.
[2]) Påvirket af stålstrejken, som varede fra midten af juli til begyndelsen af november 1959.
[3]) Påvirket af overgang til produktion af 1961-bilmodeller.
Kilde: Survey of Current Business Sept. 1960.

samtidig stållagrene var blevet bragt op på et tilfredsstillende niveau, svækkedes efterspørgslen efter stålprodukter betydeligt, og fra marts til juli 1960 blev råstålproduktionen næsten halveret. I efterårsmånederne er stålproduktionen forblevet på dette lave niveau; der er i den sidste tid foretaget en reduktion af lagrene, sådan at produktionen ligger lavere end det løbende forbrug af stål. Man må antage, at der vil indtræffe nogen opgang i produktionen senere på efteråret, når lagernedbringelsen ophører.

Den forhøjelse af den lange rente og de skærpelser af den offentlige lånepolitik over for boligbyggeriet som skete i perioden fra midten af 1958 til begyndelsen af 1960, har fremkaldt en nedgang i *boligbyggeriet*. Dette har bragt den stærke produktionsfremgang, som karakteriserede bygge- og anlægsvirksomheden i slutningen af 1958 og det meste af 1959, til standsning. Ganske vist er samtidig erhvervsbyggeriets fremgang fortsat, men dette har kun lige kunnet opveje virkningen af det aftagende boligbyggeri. Også i de kommende måneder kan der ventes tilbagegang i boligbyggeriet, fordi det faldende antal påbegyndelser, jfr. tabel 2, har nedbragt det igangværende byggeri.

Efterspørgselsnedgangen for biler og en del andre varige forbrugsartikler og boligbyggeriets tilbagegang har bevirket, at tilskyndelsen til lagerforøgelse er aftaget betydeligt, hvortil kommer, at den ekstraordinære *lagerefterspørgsel,* som bestod efter stålstrejken, jo efterhånden faldt bort, som det allerede er omtalt. I 1. kvartal 1960 var lagerforøgelsen nået op på den overordentligt høje størrelse af 11½ milliard $ (korrigeret for sæson og ganget op til årsniveau), i 2. kvartal udgjorde den kun godt 5 milliarder, og i 3. kvartal synes lagrene efter de indtil nu foreliggende oplysninger at have holdt sig konstante.

Tabel 2. *Bygge- og anlægsvirksomheden i U.S.A.*

	Igangværende bygge- og anlægsarbejders produktionsværdi[1])				Antal påbegyndte boliger
	Bolig-byggeri	Erhvervs-byggeri	Offentligt byggeri	Ialt	
	Mld. $				1959=100
3. kvt. 1958.....	18,0	17,0	15,3	50,3	92
4. kvt. –	19,9	16,9	16,8	53,6	103
1. kvt. 1959.....	21,9	17,5	18,0	57,4	104
2. kvt. –	23,5	17,8	17,0	58,3	102
3. kvt. –	22,6	18,5	15,6	56,7	100
4. kvt. –	21,3	18,1	14,0	53,4	93
1. kvt. 1960.....	21,4	19,2	15,9	56,5	85
2. kvt. –	21,1	19,6	15,6	56,3	86
3. kvt. –	...	...	...	...	81[2])

[1]) Korrigeret for sæson og ganget op til årsniveau.
[2]) Juli–august.
Kilde: Survey of Current Business, sept. 1959 og sept. 1960.

Tabel 3. *U.S.A.s nationalindkomst.*

Sæsonkorrigerede tal, ganget op til årsrate	2. kvt. 1959	1. kvt. 1960	2. kvt. 1960	Forøgelse 1.–2. kvt. 1960	Forøgelse 2. kvt. 1959–1960
	Mld. $			Pct.	
1. Salg af varige forbrugsartikler....	44,4	44,2	44,5	0,7	0,2
2. Salg af andre varer og tjenesteydelser til forbrug.....	269,1	279,1	284,4	1,9	5,7
3. Ialt privat konsum.....	313,6	323,3	329,0	1,8	4,9
4. Udg. til bygge- og anlægsvirksomhed.....	58,3	56,5	56,3	÷0,4	÷3,4
5. Erhvervenes investeringer i produktionsudstyr.....	26,1	27,1	29,5	8,8	13,0
6. Ialt faste investeringer.....	84,4	83,6	85,8	2,6	1,7
7. Offentlige udgifter til varer og tjenester (excl. bygninger og anlæg).	80,7	81,8	83,0	1,5	2,9
8. Lagerforøgelse.....	11,5[1])	11,4[1])	5,3	...	...
9. Eksport af varer og tjenester.....	22,2	25,2	26,4	4,8	18,9
10. Import af varer og tjenester (÷) .	÷24,4	÷23,9	÷24,4	2,1	0,0
11. Overskud på vare- og tjenestebalancen m. udlandet.....	÷2,2	1,3	2,0	...	...
12. Samlet bruttonationalindkomst (3+6+7+8+11), i løbende priser	487,9	501,3	505,1	0,8	3,5
13. Do. i 1954-priser.....	434,2	440,5	442,2	0,4	1,8

[1]) Påvirket af hamstring af stållagre i 2. kvt. 1959 i forventning om stålstrejkens udbrud og lageopbygning i 1. kvt. 1960 efter strejken.

Kilde: Survey of Current Business aug. 1960.

På andre felter er efterspørgslen vedblevet med at stige. Det gælder f. eks. *befolkningens udgifter til ikke-varige forbrugsgoder og* til tjenesteydelser, virksomhedernes udgifter til *maskiner og andet produktionsudstyr* samt udlandets *efterspørgsel efter amerikanske eksportvarer.* Når man korrigerer for sæsonforskydninger og ganger op til årsrate, er der på disse felter sket en udgiftsforøgelse på 9 mld. $ eller 2,7 pct. fra 1. til 2. kvartal 1960. Deroverfor står en formindskelse af lagertilvæksten på 6 mld. $, stilstanden i de samlede bygge- og anlægsudgifter samt en beskeden vækst i de offentlige vare- og tjenestekøb, således at *den samlede bruttonationalindkomst* kun øgedes med 4 mld. $ fra 1. til 2. kvartal. Heraf var endda utvivlsomt en del udtryk for stigende priser og lønninger, således at fremgangen i de omsatte *mængder* var ubetydelig. Fra 4. kvartal 1959 til 1.

kvartal 1960 var nationalindkomsten vokset med 15 mld. $ eller godt 3 pct., hvilket var omtrent samme stigning som den, der foregik i de sidste kvartaler før stålstrejkens udbrud.

Et blik på befolknings- og *beskæftigelsesstatistikken* viser, at erhvervsudviklingen i U. S. A. igennem det sidste år næppe kan betegnes som tilfredsstillende. Ganske vist har det samlede antal beskæftigede (selvstændige plus lønmodtagere) i den forløbne del af 1960 har ligget 1½–2 pct. højere end på samme tid sidste år, men dette svarer ikke mere end til stigningen i befolkningen i de arbejdsdygtige aldersklasser. Følgen er, at antallet af arbejdsløse (hvortil statistikken alene medregner ledige i mere end 1 uge) ikke er gået ned, men fremdeles ligger på det temmeligt høje tal af 4 millioner, d. v. s. 5–6 pct. af den samlede arbejdsstyrke. Overført til danske forhold ville det svare til ca. 150.000 arbejdsløse over 1 uge blandt hele befolkningen.

At den opgangskonjunktur, som tog sin begyndelse i foråret 1958, allerede efter knap to års forløb er bragt til standsning, skyldes *den økonomiske politik*. Federal Reserve, centralbanksystemet, satte allerede i slutningen af 1958 ind med en skærpet kreditpolitik, som gradvis blev strammet yderligere igennem 1959. Denne kreditstramningspolitik bærer en væsentlig del af ansvaret for, at boligbyggeriet fra vækst er svinget om til nedgang, og at afbetalingssalget af varige forbrugsartikler er stagneret, hvorved ikke blot mange arbejdere er blevet ledige, men hvorved også en meget stor produktionskapacitet af fabriksbygninger, maskiner og værktøj i bilfabrikker, køleskabs-, vaskemaskin-, radio- og fjernsynsindustri står ubenyttet hen til ingen nytte.

Samtidig er den progressive indkomstskat, der i U. S. A. opkræves som kildeskat, og forbrugsafgifterne indgået med hastigt voksende beløb under de opadgående konjunkturer indtil begyndelsen af dette år; de offentlige udgifter er ikke gået i vejret i tilnærmelsesvis samme takt. Indkomststigningerne er derved i vidt omfang forhindret i at rulle videre og ekspansionens selvforstærkende virkning sat ud af kraft på et langt tidligere tidspunkt, end det ud fra et beskæftigelsessynspunkt havde været ønskeligt.

Man kan naturligvis spørge, hvordan det er muligt i et demokratisk land, hvor politikerne i høj grad er følsomme for befolkningens opfattelse, at føre en så selvplagerisk økonomisk politik. Årsagen er formentlig, at der er et udbredt ønske i befolkningen om at forhindre priserne i at stige, og at et højere beskæftigelsesniveau vil stille lønmodtagernes organisationer i en gunstigere forhandlingsposition, sådan at de da vil kunne tiltvinge sig større lønstigning, end hvis ledigheden er betydelig. Denne opfattelse synes ikke at være ganske urigtig; samtidig med den kraftige reduktion af ledigheden (fra 5,3 til 3,7 millioner) fra juli 1958 til juli 1959 steg den gennemsnitlige timefortjeneste for industriarbejdere med 5 pct., mens den

kun forøgedes med 2½ pct. i de følgende 12 måneder, da ledigheden steg til 4,0 millioner. Desuden er det en udbredt opfattelse blandt vælgerne, at et underskud på unionsbudgettet i sig selv skulle være inflationsskabende, uanset at der i udgangssituationen langtfra er fuld beskæftigelse. Den omstændighed, at begge præsidentkandidaterne under valgkampagnen meget omhyggeligt forsikrer, at de vil forene højere unionsudgifter med bevarelsen af budgetmæssig balance (uden forhøjede skattesatser), tyder på, at denne anskuelse har slået stærk rod.

Helt uden betydning for udformningen af den kontraktive økonomiske politik har det heller ikke været, at U. S. A. gennem de seneste år har haft en dalende guldbeholdning og har forøget sin kortfristede dollargæld til udlandet. Denne tilstand skyldes kun i nogen grad underskud på vare- og tjenestebalancen og gaveydelserne over for udlandet, men først og fremmest en meget betydelig langfristet kreditgivning til omverdenen samt de amerikanske erhvervsvirksomheders omfattende investeringer i udenlandske datterselskaber – d. v. s. erhvervelse af aktiver, som jo ad åre vil skaffe U. S. A. store indtægter i form af renter og udbytter. Den styrkelse af udlandets guld- og dollarreserver, som derved er sket, har desuden været en væsentlig forudsætning for, at de europæiske lande har turdet gøre deres valutaer ombyttelige med dollars, og den har dermed ført til en hastig afvikling af Europas importregulering overfor amerikanske varer – en afvikling, som igen har skabt baggrund for det sidste års stigende eksport fra U. S. A. til Vesteuropa. De amerikanske guld- og valutatab har altså i vidt omfang været medvirkende til at skabe forudsætning for den senere opretning af U. S. A.s løbende betalingsbalance.

Men i U. S. A. har man – som det ofte er sket i andre lande – været tilbøjelig til at hæfte sig ensidigt ved den kortsigtede udvikling i valutastillingen og overse de mere langsigtede udsigter for den løbende betalingsbalance. Vi havde herhjemme en parallel dertil i foråret 1957, da nogle få måneders betydelig import til lager af brændsel og andre råstoffer, indkøbt enten for at imødegå forsyningsvanskeligheder under Suez-kanalens afbrydelse eller i spekulation om stigende priser, fremkaldte en nedgang i valutastillingen på få hundrede mill. kr. Den økonomiske sagkundskab og politikerne var i det store og hele enige om, at denne udvikling måtte imødegås ved en kredit- og finanspolitisk kontraktion, som da også blev iværksat, på trods af, at den løbende betalingsbalances underskud ikke var større end svarende til den ekstraordinære lagerforøgelse for importvarer, som ikke kunne formodes at ville fortsætte. Dette nævnes blot som eksempel på, at man ikke behøver gå over åen for at hente vand.

Det store spørgsmål er, om konjunkturstagnationen i U. S. A. vil slå om i nedgang. Uden at give noget klart svar herpå kan man påpege visse sandsynlige tendenser på de forskellige felter af økonomien.

Erhvervsinvesteringerne er stadig stigende, og interviews blandt virksomhederne tyder på fortsat, men ret svag vækst i resten af 1960. Hvis firmaernes afsætning ikke forbedres, er der imidlertid grund til at forvente, at de vil skære deres investeringsplaner for 1961 en del ned.

Boligbyggeriet er faldende, men det er sandsynligt, at de i de senere måneder lettede kreditforhold om kort tid vil give anledning til fornyet opgang i påbegyndelserne lige som det skete ved indgangen til 1958, da det stigende boligbyggeri var en meget væsentlig betingelse for, at konjunkturopgangen kom i gang.

Eksportfremgangen, båret oppe af den fortsatte vesteuropæiske højkonjunktur, vil efter alt at dømme fortsætte. Nu er eksporten af relativt beskeden betydning for indkomstdannelsen i U. S. A. – som tabel 3 viser, udgør den kun 5 pct. af nationalindkomsten mod 15–30 pct. for de fleste europæiske lande – men en vis ekspansiv impuls bliver der dog tale om, især for industrien, som netop er det erhverv, der har vist den svageste udvikling i den senere tid.

Den offentlige kredit- og finanspolitik vil antagelig blive lempet betydeligt, for finanspolitikken dog måske først efter præsidentvalget, når valgkampagnens mange løfter vil blive søgt indfriet. Lempelsen vil utvivlsomt blive større, jo gunstigere betalingsbalancen og valutaforholdene arter sig.

Under disse omstændigheder forekommer der ikke at være så overhængende fare for, at nogen større nedgang i *befolkningens disponible indkomster* skulle indtræffe. Dermed er der heller ikke grund til at tro, at afsætningen af ikke-varige artikler og tjenesteydelser skulle komme ud for noget større tilbageslag, og for de varige forbrugsgoder skulle den sandsynlige lempelse af kreditpolitikken hjælpe på afsætningen.

VERDENSHANDELEN

Under den almindelige opgangskonjunktur i Vesteuropa er *handelen mellem de europæiske lande* øget overordentlig stærkt i 1. halvår 1960. For de 6 fællesmarkedslande har de iværksatte indbyrdes told- og restriktionslettelser medvirket til, at handelen mellem deltagerne er vokset med ⅓ fra 1. halvår 1959 til 1. halvår 1960. Men også handelen mellem de 6 og de 7 frihandelsområdedeltagere og den indbyrdes handel mellem de 7 (hvor toldnedsættelserne først skete 1. juli 1960) er vokset mere end i de foregående år.

Hertil kommer, at *Vesteuropas eksport til de oversøiske ikke-industrialiserede lande* i samme periode voksede med knap 20 pct., bl. a. fordi de oversøiske lande i det sidste år på grund af den europæiske højkonjunktur har indtjent øgede eksportindtægter, som har tilladt dem at lempe deres importreguleringer. Blandt de oversøiske lande har især Asien, Afrika og

Tabel 4. *Vesteuropas udenrigshandel.*

	1. halvår 1960	Ændring fra 1. halvår 1959
	Mld. kr.	Pct.
De 6's indbyrdes handel	34	34
De 6's eksport til de 7	22	25
De 7's eksport til de 6	15	15
De 7's indbyrdes handel	12	17
De 6 + 7's eksport til U.S.A.	15	4
De 6 + 7's import fra U.S.A.	22	50
De 6 + 7's eksport til den øvrige verden	66	19
De 6 + 7's import fra den øvrige verden	73	14

Kilde: De enkelte landes månedlige handelsstatistikhæfter samt 6-landekommissionens månedspublikation: Statistisches Amt der Europäischen Gemeinschaften, Allgemeines Statistisches Bulletin, 1960 – No. 9.

Australien – New Zealand oplevet en voksende udenrigshandel, hvorimod Latinamerikas og Canadas handel er stagneret, idet den voksende vesteuropæiske råvareefterspørgsel kun i ringe grad har rettet sig imod deres eksportprodukter.

Vesteuropas eksport til U. S. A., som i de nærmest foregående år voksede meget kraftigt, har i 1. halvår 1960 kun ligget ubetydeligt over samme periode sidste år og synes i 3. kvartal at være faldet. Englands udførsel til U. S. A. har i juni–august i år været næsten 30 pct. lavere end

Tabel 5. *U.S.A.s udenrigshandel.*

	Udenrigshandel 1. halvår 1960	Ændring fra 1. halvår 1959 til 1. halvår 1960
	Mld. $	Pct.
Eksport til:		
Europa	3,2	51
Canada	2,0	3
Latinamerika	1,8	1
Andre lande	2,6	28
Tilsammen	9,6	22
Import fra:		
Europa	2,3	5
Canada	1,5	3
Latinamerika	1,9	÷2
Andre lande	2,0	5
Tilsammen	7,7	3

Kilde: Survey of Current Business, sept. 1960 og jan. 1960.

sidste år på samme tid. Især har bileksporten udviklet sig svagt, efter at de store amerikanske bilfabrikker har optaget produktionen af mindre vogne; fra 2. kvartal 1959 til 2. kvartal 1960 faldt U. S. A.s bilimport med omtrent 20 pct.

Tabel 6. *Vesteuropas eksport af mineraler og industrivarer*[1]).

	1. halvår 1960	Ændringer 1957–1958	Ændringer 1958–1959	Ændringer 1. halvår 1959 1. halvår 1960
	Mld. kr.	Pct.	Pct.	Pct.
Træ, træmasse, papir	7,3	÷ 7	4	19
Malm, jern, stål og uædle metaller	20,9	÷ 7	12	29
Brændsel	7,1	÷ 3	÷ 6	6
Spindestoffer, tekstil og beklædning	15,0	÷ 10	10	23
Heraf:				
England	3,9	÷ 15	1	11
Frankrig	3,1	÷ 9	7	35
Italien	2,4	÷ 5	25	49
Danmark	0,2	12	11	27
Kemiske produkter	14,8	4	14	20
Heraf:				
Vesttyskland	4,6	4	17	20
England	3,5	÷ 2	12	13
Frankrig	2,4	16	7	39
Danmark	0,2	6	19	29
Maskiner og apparater	29,3	6	8	21
Heraf:				
Vesttyskland	9,8	7	5	13
England	9,4	0	9	14
Frankrig	2,8	16	11	46
Italien	2,0	14	13	74
Holland	1,8	14	19	25
Sverige	1,5	0	7	20
Danmark	0,7	15	1	20
Motorkøretøjer	14,6	18	21	27
Heraf:				
Vesttyskland	4,9	22	18	18
England	4,6	9	14	26
Frankrig	2,9	31	34	35
Andre industrivarer	24,1	2	5	13
Heraf:				
England	7,2	0	0	÷ 1
Vesttyskland	5,8	4	9	16
Frankrig[2])	3,4	0	÷ 2	22
Danmark	0,5	11	10	20
Tilsammen mineraler og industrivarer	133,1	0	9	20

Heraf:				
Vesttyskland	33,8	3	10	18
England	33,6	÷ 3	6	11
Frankrig[2])	20,3	6	11	33
Belgien	12,5	÷ 6	9	24
Italien	10,1	5	15	46
Holland	9,0	4	10	16
Sverige	7,4	÷ 4	7	20
Finland	2,5[3])	÷ 5	6	13[3])
Norge	2,2	÷ 3	9	17
Danmark	1,7	9	9	18

[1]) Excl. skibe, animalske og vegetabilske olier, oliekager, sukker, konserves m.v.
[2]) Incl. skibe.
[3]) Beregnet på grundlag af januar–maj-tal.

Anm. Der er korrigeret for virkningen af Saar-områdets overførsel fra fransk til vesttysk toldområde den 6. juli 1959.
Tallene omfatter eksporten fra de 10 lande, der er opregnet nederst i tabellen, for 1957–1958 og 1958–1959 tillige Schweiz.

Kilde: De enkelte landes udenrigshandelsstatistik.

U. S. A.s eksport er gået meget kraftigt i vejret efter tilbageslaget i 1957–59. Udførslen til Europa er steget med ikke mindre end 50 pct. Såvel for råvarer som for industrielle færdigvarer og halvfabrikata har eksportforøgelsen været betydelig; for færdigvarerne må de europæiske landes vidtgående afvikling af importreguleringen over for dollarområdet antages at have været en vigtig årsag til væksten.

Eksporten af mineraler og industrivarer fra Vesteuropa – varer, som udgør ca. 90 pct. af totaleksporten – er for alle hovedvaregrupper øget kraftigt fra 1. halvår 1959 til 1. halvår 1960, som det fremgår af tabel 6. Under forrige højkonjunktur 1953–57 voksede de vesteuropæiske staters industrieksport gennemsnitligt med ca. 10 pct. årligt; væksten i 1958–59 svarede dertil, mens 1959–60 hidtil har vist en dobbelt så stor stigning.

Alle lande i Vesteuropa har fået del i fremgangen, omend i forskellig grad. For Vesttyskland er stigningstempoet sagtnet lidt i de sidste måneder, og det er nu i modsætning til tidligere noget mindre end gennemsnittet for Vesteuropa. Englands udførsel er kun steget halvt så stærkt som Vesteuropas gennemsnit, hvorimod Frankrigs og Italiens industrieksport siden 1959 er vokset med henholdsvis ca. 35 og ca. 45 pct.

For de øvrige lande, deriblandt Danmark, er udførslen af industrivarer forøget omtrent svarende til det vesteuropæiske gennemsnit, såvel totalt som inden for hver hovedvaregruppe.

I år har valutamarkederne været præget af omfattende *spekulative kapitalbevægelser,* som har udvisket det billede, man ville få ved at betragte den løbende betalingsbalances udvikling. England har således i de første tre kvartaler af 1960 forøget sine guld- og valutareserver med ca. 100 mill. £ eller ca. 2 milliarder kr., skønt der er foretaget store afdrag på den offentlige udenlandske gæld og præsteret en betydelig langfristet

kapitaleksport til imperiet, mens den løbende betalingsbalance kun lige netop har været i ligevægt. Hvis ikke spekulative kortfristede kapitalbevægelser havde fundet sted, ville guld- og valutareserverne være *forringet* med omkring 3–400 mill. £. Den dag, de spekulative kapitalindtægter ophører, kan en følelig nedgang i de engelske valutareserver ventes.

De vesttyske valutareserver er i årets første 8 måneder steget med 3½ mld. DM eller knap 6 mld. kr., hvilket langt overstiger, hvad udviklingen på den løbende betalingsbalance og de langfristede kapitalbevægelser motiverer.

Samtidig er som omtalt U. S. A.s guldreserver faldet og de amerikanske bankers valutagæld til udlandet vokset på trods af, at unionens løbende betalingsbalance er svinget fra underskud til overskud.

Pris- og lønudviklingen.

Den amerikanske konjunkturafmatning har medvirket til, at *de internationale råstofpriser* trods den europæiske højkonjunktur har udviklet sig ret roligt, fra sommeren 1960 endda nærmest med en svagt faldende tendens. For oversøiske råstoffer har efterspørgslen kunne tilfredsstilles med den forhåndenværende produktionskapacitet, som i de foregående år langtfra har været fuldt udnyttet. Den voksende produktion i de industrialiserede lande af kunstgummi, syntetiske spindestoffer, plast og andre varer, der konkurrerer med naturlige råstoffer, har bidraget til at begrænse efterspørgslen efter oversøiske råvarer. For stål har bortfaldet af de ekstraordinære amerikanske strejkeprægede indkøb forhindret yderligere prisopgang i Vesteuropa, og øget produktionskapacitet som følge af de foregående års omfattende investeringer i stålværkerne har virket i samme retning.

En vækst i produktionen af landbrugsvarer, især mejeriprodukter, overalt i Vesteuropa har bidraget til at holde *detailpriserne* i ro, og gennemgående er detailprisindeksene i disse lande kun steget med 0–2 pct. fra august 1959 til august 1960. Dertil kommer, at de stabile råvarepriser i nogen grad har neutraliseret virkningerne af de ret omfattende *løn- og avanceforøgelser,* som er indtruffet.

Industriarbejdernes timefortjeneste er i de fleste vesteuropæiske lande steget med 5–8 pct. fra 1. halvår 1959 til 1. halvår 1960; det betegner for alle andre lande end Norge og Finland en stærkere opgang end i den foregående 12-måneders periode.

20.–10. 1960
T. H.

DEN DANSKE ØKONOMISKE SITUATION[1])

Stigningen i den økonomiske aktivitet, som begyndte i 1958 og forstærkedes i 1959, er fortsat i indeværende år, og højkonjunkturen har nået det stadium, hvor nogen »synlig« arbejdskraftreserve i form af arbejdsløse ikke længere kan siges at eksistere. Arbejdsløshedsprocenten har i sommermånederne i år været nede på ca. 1,5, svarende til ca. 10.000 ledige arbejdsløshedskassemedlemmer, og lader sig næppe bringe yderligere ned. (Dette gælder dog ikke den gennemsnitlige arbejdsløshedsprocent for hele året, idet der formentlig er visse muligheder for at skære toppen af den sæsonbestemte arbejdsløshed i vintermånederne).

Såvel den indenlandske som den udenlandske efterspørgsel har bidraget til den stedfundne produktionsstigning. I 1. halvår 1960 har detailomsætningen ligget ca. 8 pct. højere end i den tilsvarende periode i fjor, en kun lidt svagere stigning end den, der fandt sted fra 1958 til 1959. Gruppen »andre forbrugsvarer«, der bl. a. omfatter en række varige forbrugsgoder, viser fremdeles en noget stærkere stigning end nærings- og nydelsesmidler og beklædning. Specielt kan nævnes, at der i de første 8 måneder af 1960 er tilmeldt over 90.000 fjernseere eller 20.000 flere end i samme tidsrum i 1959. Antallet af registrerede nye personbiler viser ligeledes en kraftig vækst, nemlig for januar – juli fra 33.700 i 1959 til 43.200 i år.

Samtidig med stigningen i forbruget er der efter alt at dømme sket en betydelig forøgelse af investeringerne. Produktionen af produktionsmidler er steget stærkere end produktionen af konsumvarer, og importen af maskiner, der i de første 7 måneder af 1959 udgjorde ca. 690 mill. kr., er i samme periode i år steget til ca. 940 mill. kr.

For de første 7 måneder af 1960 under ét viser eksporten af danske varer en fremgang i sammenligning med 1959 på omkring 600 mill. kr. eller 11–12 %, heraf ca. 125 mill. kr. (+ 5 %) for landbrugsvarer og godt 400 mill. kr. (+ 18 %) for industriprodukter incl. kød- og mælkekonserves.

Fremgangen i industrieksporten var særlig stærk i april kvartal, og da importen samtidig faldt væsentligt under det meget høje niveau i januar kvartal, har valutabeholdningerne i de senere måneder på ny været sti-

[1]) Se ogsaa tabelbilaget bag i hæftet.

gende. Herved er tendensen til likviditetsformindskelse, som udgik fra valutaunderskuddet i den første del af 1960, afløst af den modsatte tendens.

Når den stigende aktivitet endnu ikke har medført valutavanskeligheder, således som det før har været tilfældet, er en af de vigtigste årsager, at den internationale højkonjunktur ikke har givet sig udslag i en almindelig forhøjelse af råvarepriserne. Tværtimod viser f. eks. det statistiske departements råvareprisindeks for de første 8 måneder af 1960 en nedgang på ca. 7 pct. Herved er ikke blot undgået en fordyrelse af importen, men der har heller ikke været anledning til at forøge lagerbeholdningerne af råvarer i forventning om stigende priser. Nogen lageropbygning har dog fundet sted. Ifølge den sidste lagertælling, der i år undtagelsesvis fandt sted ultimo maj i stedet for ultimo juni, udgjorde lagerbeholdningerne af det sædvanlige udvalg af råvarer, eksklusive sukker, målt i 1955-priser 1662 mill. kr. mod 1615 mill. kr. 11 måneder tidligere. I sammenligning med stillingen ved udgangen af 1959 var råvarelagrene faldet med 4 pct., men en nedgang er det normale i årets første halvdel, og nedgangen i år var mindre end i 1. halvår 1959.

LANDBRUGET

Fremgangen i den animalske landbrugsproduktion i sammenligning med 1959 har i sommermånederne været betydeligt svagere end i årets første måneder. I perioden januar–juli har mængdeindekset for den animalske landbrugsproduktion ligget gnstl. 5 % højere end i 1959, medens værdien viser en stigning på kun 3 %.

Det nævnte forhold gør sig især gældende for mejeriproduktionen, der fra og med maj er faldet under 1959-niveauet. Såvel mælke- som smørproduktionen er i den forløbne del af 1960 kun forøget med 1 %, og osteproduktionen viser en tilbagegang på 3 %. Det må her erindres, at smør-

Den animalske landbrugsproduktion.

(Mill. kg)

	Januar–juli 1959	Januar–juli 1960	Stigning i pct.
Mælk	3367	3390	1
Smør	104	105	1
Ost	75	73	÷3
Æg	97	86	÷11
Okse- og kalvekød	164	178	9
Svinekød og flæsk	337	382	13
Mængdeindeks for den samlede animalske landbrugsproduktion (1955 = 100)	114	120	5
Værdi, mill. kr.	3854	3982	3

prisen i den senere tid har ligget væsentligt lavere end på samme tid i fjor, hvorfor fodringen af køerne formentlig har været mindre intensiv.

Ægproduktionen viser for den betragtede periode en tilbagegang på godt en halv snes procent. Hønsebestanden blev ved tællingen den 9. april opgjort til 22.4 mill. stk., 6,5 mill. færre end på samme tid i 1959. Alene for kyllinger udgjorde nedgangen 5 mill. stk. Siden april har priserne imidlertid rettet sig en del, og i begyndelsen af september var ægnoteringen steget til 4 kr. pr. kg mod 3,30 kr. i september i fjor.

I modsætning til mejeri- og ægproduktionen har kød- og flæskeproduktionen ligget væsentligt højere end i 1959; for de første 7 måneder andrager stigningen henholdsvis 9 og 13 %. Også for kød og flæsk var stigningen dog noget stærkere i årets begyndelse end senere hen. For flæskeproduktionens vedkommende hænger dette bl. a. sammen med, at svinebesætningerne på ny har været voksende. Medens der i slutningen af maj taltes godt 5,9 mill. svin, var tallet 3 måneder senere, i slutningen af august,

Eksporten af de vigtigste landbrugsprodukter.

	Mængde Januar–juli		Værdi Januar–juli	
	1959 1000 stk.	1960 1000 stk.	1959 Mill. kr.	1960 Mill. kr.
Levende hornkvæg	229.4	212.5	313.3	286.8
Heraf til Vesttyskland	207.3	198.2	281.8	262.8
Levende svin (Vesttyskland)	99.3	84.5	57.7	47.2
	Mill. kg	Mill. kg		
Okse- og kalvekød	31.6	46.2	162.4	239.0
Heraf til:				
Vesttyskland	1.6	5.5	9.3	28.4
Sverige	5.4	3.0	23.2	11.8
Frankrig	2.8	0.6	16.1	4.3
Italien	17.5	32.3	89.0	166.2
Flæsk og svinekød	152.6	187.7	690.3	794.1
Heraf til Storbritannien	138.7	174.3	624.4	739.5
Smør	73.7	76.2	438.6	438.4
Heraf til:				
Vesttyskland	1.3	2.4	9.0	18.5
Storbritannien	64.2	67.3	376.7	380.1
Frankrig	1.8	0.2	12.1	1.0
Ost	45.9	45.1	182.0	187.8
Heraf til:				
Vesttyskland	26.3	23.1	92.1	84.2
Storbritannien	5.6	7.1	24.7	31.9
Æg	64.6	52.4	209.5	175.9
Heraf til:				
Vesttyskland	53.3	41.5	171.0	138.2
Storbritannien	0.8	2.1	3.0	7.5
Schweiz	2.7	2.2	8.7	7.4

steget til næsten 6,3 millioner. Det samlede antal søer var på dette tidspunkt 689.000 mod 672.000 i august i fjor, da den samlede svinebestand var af samme størrelse som ved augusttællingen i år.

Eksporten af animalske landbrugsprodukter har i de første 7 måneder af 1960 udgjort 2500 mill. kr. eller ca. 170 mill. kr. mere end i den samme periode i fjor. Smøreksporten har, som det fremgår af ovenstående oversigt, indbragt nøjagtigt det samme beløb som i 1959, men eksportmængden er forøget med 3–4 %. Stigningen i eksporten til England har været endnu stærkere medens eksporten til de sekundære markeder er gået tilbage. Situationen på smørmarkedet er i øvrigt karakteriseret ved en meget stærk forøgelse af lagerbeholdningerne i England, Vesttyskland, Frankrig og Holland, og frygten for et sammenbrud af smørmarkedet bevirkede, at Danmark i slutningen af august anmodede den britiske regering om en forhandling i henhold til EFTA-traktatens bestemmelse om rådslagning, hvis statsstøttet eksport truer et andet lands interesser. Den britiske regering har derefter optaget forhandlinger med nogle af de sekundære smørleverandørlande. Smøreksportudvalgets afregningstal er for tiden 5 kr. pr. kg mod 7 kr. på samme tid i fjor. Da loven af 10. juni 1959 om minimumspriser for hjemmemarkedsforbruget af mælk og mejeriprodukter fastsætter en minimumspris for smør ved salg på hjemmemarkedet på 6 kr. pr. kg ab mejeri, er den smørpris, der lægges til grund for afregningen med landmændene, dog noget højere, end afregningstallet angiver, nemlig 530 øre pr. kg.

Den samlede eksport af flæsk og svinekød er i tiden januar–juli steget fra ca. 153 mill. kg til ca. 188 mill. kg eller med 23 %, men da priserne har været lavere end i 1959, er eksportværdien kun forøget med 15 %. Hele eksportforøgelsen er afsat på det engelske marked, i hvilken forbindelse kan nævnes, at den engelske bacontold fra 1. juli er nedsat fra 10 til 5 pct.

Nedsættelsen af den engelske bacontold er et led i den dansk-engelske aftale i forbindelse med Danmarks tilslutning til det europæiske frihandelsområde og har ligesom aftaler med nogle andre EFTA-lande – Sverige, Schweiz og Østrig – til formål at bøde på det misforhold, at EFTA-traktatens bestemmelser om toldnedsættelse og liberalisering ikke gælder landbrugsvarer. Stillingen er altså den, at Danmark efterhånden skal afskaffe told og importrestriktioner på praktisk taget hele importen fra de øvrige EFTA-lande, idet deres eksport væsentlig består af industriprodukter, medens Danmark ifølge frihandelsoverenskomsten kun opnår tilsvarende favører for knap halvdelen af sin eksport.

I den nævnte dansk-engelske aftale er det bestemt, at tolden – hidtil 10 % – på dansk bacon og svinekødkonserves skal nedsættes til 5 pct. fra 1. juli 1960 og helt bortfalde fra 1. juli 1961, og at tolden på skimmelost

og dåsefløde, ligeledes 10 %, helt skal bortfalde pr. 1. juli 1960. Desuden har England erklæret, at toldlettelserne ikke vil blive gjort illusoriske ved subsidier og landbrugspolitiske foranstaltninger, og at de danske landbrugsproducenter vil få mulighed for at bevare deres marked i Storbritannien for varer af betydning for dem og få andel i en eventuel forbrugsudvidelse.

I aftalen med Sverige er der ligeledes givet løfte om, at danske landbrugsproducenter skal have mulighed for at få andel i en svensk forbrugsudvidelse, og det erklæres, at svensk landbrugspolitik ikke tilsigter produktionsforøgelser. En mere konkret bestemmelse går ud på, at der årligt til Danmark skal tilbageføres 10 mill. sv. kr. af importafgifterne på landbrugsvarer. Desuden har Sverige bl. a. lovet at tage hensyn til danske interesser, når der foreligger behov for import af smør og æg.

INDUSTRIEN

I sammenligning med de tilsvarende kvartaler i 1959 viser den samlede industriproduktion i januar kvartal en stigning på 8 % og i april kvartal en stigning på 5 %. Fra april kvartal 1958 til april kvartal 1959 var stigningen 10 %. Der er således sket en afsvækkelse af stigningstakten, hvilket også var at vente, efter at praktisk taget alle ledige har fået beskæftigelse.

Stigningen har i år været noget stærkere for produktionsmidler end for konsumvarer, hvilket hænger sammen med nedgangen i tekstil- og beklædningsindustrien. De største stigninger finder man i ler-, sten- og glasindustrien, i træindustrien og i jern- og metalindustrien; i transportmiddelindustrien er, trods skibsfartens fortsatte vanskeligheder, nedgangen i 1959 afløst af en mindre opgang i produktionen.

Udviklingen i produktionsmiddelindustrien så vel som byggestatistikken og maskinimporten tyder på en væsentlig forøgelse af investeringerne i indeværende år. I denne forbindelse kan nævnes, at det statistiske departements undersøgelse vedrørende industriens investeringsplaner for 1960 viser en planlagt tilgang i procent af den faktiske tilgang i 1959 på 130, for fast ejendom alene på 158. Samtidig er industriens samlede investeringer i 1959 beregnet til 950 mill. kr. mod 750 mill. kr. i 1958.

Den fornyede opgang i industrieksporten har været særlig stærk for produktionsmidler – maskiner, skibe o.s.v. – således at produktionsmiddelindustrien har nydt godt både af de stigende indenlandske investeringer og af forøget udenlandsk efterspørgsel, men også eksporten af tekstilvarer og beklædningsgenstande er steget stærkt, ligesom de sidste års fremgang i møbeleksporten er fortsat. Eksporten af møbler og tilbehør har i de første 7 måneder af 1960 udgjort næsten 77 mill. kr., hvilket er ca. 40 % mere end i samme periode i fjor.

Industriproduktionen.

(Procentvis stigning fra tilsvarende kvartal det foregaaende aar)

	1. kvt. 1959	2. kvt. 1959	3. kvt. 1959	4. kvt. 1959	1. kvt. 1960	2. kvt. 1960
Næringsmiddelindustri	6	8	12	6	5	5
Tekstilindustri	8	20	22	19	÷1	÷4
Fodtøjs- og beklædningsindustri	10	21	12	5	÷3	÷9
Træindustri	÷1	0	1	7	12	11
Papir- og grafisk industri	1	1	3	2	6	6
Kemisk industri	4	12	11	9	7	2
Sten-, ler- og glasindustri	30	22	5	13	14	11
Jern- og metalindustri	8	13	12	15	14	10
Transportmiddelindustri	÷9	÷4	÷3	3	3	3
Industrien i alt	4	10	10	8	8	5

Industrieksporten.

(Mill. kr.)

	Januar–juli			Stigning i pct.	
	1958	1959	1960	1958–59	1959–60
Kød- og mælkekonserves	380	394	406	4	3
Sukker	24	13	8	÷44	÷40
Drikkevarer	59	61	64	4	5
Animalske og vegetabilske olier og fedtstoffer	46	61	63	33	4
Kemikalier	164	183	230	12	25
Tekstil og beklædning	125	131	166	5	27
Jern- og metalvarer	125	182	144	46	÷21
Maskiner	720	653	782	÷9	20
Skibe, nye	116	27	174	÷77	540
Skibe, brugte	18	38	58	13	12
Øvrige industriprodukter[1])	496	562	629	13	12
	2273	2305	2724	1	18

[1] Heri medregnet varer af træ, kautsjuk og ikke-metalliske mineraler samt instrumenter, møbler m.v.

Eksporten af kød- og mælkekonserves ligger for perioden som helhed nogle få procent højere end i 1959. Konservesindustrien er blandt de industrier, der i særlig grad rammes af dollarpræmieringens afvikling. Imidlertid har regeringen for nylig taget beslutning om, at præmien, der for tiden er 4 %, ikke som oprindelig planlagt skal nedsættes til 2 % fra begyndelsen af 1961, men holdes på det nuværende niveau gennem hele det kommende år. Denne ændring i afviklingsplanen skal dog godkendes af GATT.

BESKÆFTIGELSE OG ARBEJDSLØSHED

Antallet af arbejdere i industrien var ved udgangen af juli måned 285.000, 13.–14.000 flere end på samme tidspunkt i fjor. Af denne tilgang har jern- og metalindustrien absorberet godt halvdelen og beskæftiger nu over 84.000 arbejdere, medens resten af tilgangen fordeler sig på de øvrige industrier med undtagelse af tekstilindustri og beklædningsindustri, hvor antallet af arbejdere er gået lidt tilbage. Samtidig er antallet af ledige arbejdsløshedskassemedlemmer formindsket med 5000 til 12.000, hvoraf dog kun godt 4000 var egentlig arbejdsløse.

UDENRIGSHANDEL

Det samlede resultat af vareomsætningen med udlandet i de første 7 måneder af 1960 er en stigning i importen i sammenligning med 1959 på godt 1000 mill. kr. til 7050 mill. kr. og en forøgelse af eksporten med knap 600 mill. kr. til 5700 mill. kr. Herved er der fremkommet en merindførsel på 1350 mill. kr. mod 900 mill. kr. i samme tidsrum i 1959.

Udenrigshandel (generalhandel).

(Maanedsgennemsnit i mill. kr.)

	Import	Eksport			
		Ialt	Landbrugs-produkter	Industri-produkter[1]	Import-overskud
1. kvartal 1959.....	819	737	371	321	82
2. –	900	731	356	335	169
3. –	893	799	371	390	94
4. –	1062	898	417	435	164
1. kvartal 1960.....	1076	811	386	376	265
2. –	981	828	372	412	153
Juli 1960.....	895	795	393	360	100

[1] Inclusive kød- og mælkekonserves.

Stigningen i importværdien, der for de 7 måneder andrager gnstl. 17 %, modsvares af en lignende forøgelse af den importerede varemængde. Dette var i alt fald tilfældet i januar kvartal, for hvilket kvantumindekset for importen (ekskl. skibe og flyvemaskiner) er beregnet til 163 (1955 = 100) mod 124 i januar kvartal i fjor, en stigning på ca. 31 %, medens den gennemsnitlige enhedsværdi for importen kun lå ca. 1 % højere.

For eksportens vedkommende lå værdien i perioden januar–juli gnstl. 11 % højere i 1960 end i 1959. For januar kvartal er kvantumindekset for eksporten beregnet til 133 i 1960 og 122 i 1959 og lå således ca. 9 % højere end i fjor, medens den gennemsnitlige enhedsværdi for eksporten var 3 % lavere, især på grund af de lavere priser, der opnåedes for landbrugseksporten.

Bytteforholdet i udenrigshandelen (indekset for enhedsværdierne for eksporten divideret med indekset for importen) udviklede sig i januar kvartal, navnlig som følge af nedgangen i den gennemsnitlige enhedsværdi for eksporten, i Danmarks disfavør, men var dog fremdeles langt gunstigere end i 1957 og 1958, nemlig 102 mod 91 i januar kvartal 1957 og 97 i januar kvartal 1958. For januar kvartal 1959 er det opgjort til 106.

Importstigningen i den forløbne del af 1960 må ses på baggrund af den forøgede aktivitet og det højere forbrug. Nogen spekulativ lageropbygning af råstoffer har som nævnt ikke fundet sted, men derimod nok en vis forøgelse af lagrene for at bringe dem i overensstemmelse med det højere aktivitets- og forbrugsniveau.

BETALINGSBALANCE OG VALUTASTILLING

Den meget store merindførsel i januar kvartal bevirkede en stærk forøgelse af underskuddet på betalingsbalancens løbende poster. I den foreløbige oversigt er underskuddet opgjort til 415 mill. kr. mod 104 mill. kr. i oktober kvartal 1959 og i januar kvartal 1959 et overskud på 101 mill. kr. Bevægelserne i vare- og tjenestebalancens hovedposter fremgår af nedenstående oversigt.

Underskuddet på vare- og tjenestebalancen i januar kvartal modsvares af en nedgang i nationalbankens og forretningsbankernes samlede valutabeholdninger i samme tidsrum på 211 mill. kr., medens statens og kommunernes status over for udlandet forbedredes med 17 mill. kr. Der må derfor, under forudsætning af, at vare- og tjenestebalancen er korrekt opgjort, ved andre kapitalbevægelser – f. eks. ved kreditydelse fra udlandet, optagelse af lån i udlandet, hjemtagelse af tilgodehavender o. s. v. – være fremkommet et indtægtsoverskud på ca. 220 mill. kr. (forskellen mellem underskuddet på betalingsbalancen og den samlede forringelse af bankernes og det offentliges status over for udlandet).

Om udviklingen i april kvartal vides det, at bankernes samlede valuta-

Vare- og tjenestebalancen over for udlandet.

(Mill. kr.)

Indtægter eller udgifter (÷) netto vedrørende	1. kvt. 1959	2. kvt. 1959	3. kvt. 1959	4. kvt. 1959	Aaret 1959	1. kvt. 1960
Vareindførsel og -udførsel (f. o. b.)	÷53	÷339	÷91	÷290	÷773	÷585
Søtransport	130	140	140	130	540	125
Rejser	5	29	73	23	130	12
Renter, aktieudbytte o. l.	÷6	÷1	4	÷7	÷10	÷2
Varer og tjenester i øvrigt	25	35	35	40	135	35
Varer og tjenester ialt	101	÷136	161	÷104	22	÷415

stilling forringedes med 130 mill. kr., medens der på offentlig langfristet gæld blev afdraget ca. 10 mill. kr., således at der på disse områder under ét skete en statusforringelse på 120 mill. kr. Da underskuddet på handelsbalancen i april kvartal var af omtrent samme størrelse som i april kvartal i fjor, er det rimeligt at antage, at det samme gælder underskuddet på vare- og tjenestebalancen som helhed. I så fald har, jfr. ovenstående tabel, underskuddet på vare- og tjenestebalancen i april kvartal temmelig nøje modsvaret statusforringelsen for bankerne og den offentlige sektor tilsammen.

Efter at bankernes nettotilgodehavende i udlandet i løbet af 1. halvår var formindsket med 340 mill. kr., er der i juli kvartal indtrådt en ikke uvæsentlig forbedring af valutastillingen, og valutatabet i indeværende år er begrænset til 217 mill. kr. Ultimo september udgjorde bankernes samlede valutabeholdning 1314 mill. kr., hvilket var 308 mill. kr. mindre end i oktober 1959, da valutabeholdningen nåede sit hidtidige maksimum.

PENGE- OG KAPITALMARKED

Den sidste tids valutaoverskud har medvirket til en forøgelse af likviditeten, men mere har det i den henseende betydet, at statens udbetalinger i disse måneder har oversteget indbetalingerne, således at nationalbankens nettotilgodehavende hos finansministeriet er forøget med et ret betydeligt beløb. Af nedenstående oversigt fremgår det, at disse to poster på nationalbankens balance tilsammen er steget med over 250 mill. kr. i månederne juli og august. Likviditeten er dog stadig væsentlig ringere end i begyndelsen af året eller på samme tid i fjor, og stigningen i nationalbankens nettotilgodehavende hos finansministeriet må betragtes som et sæsonfænomen.

De private bankers samlede udlån er i de første 8 måneder af 1960 forøget med 800 mill. kr., medens indlånene kun er steget med ca. 575 mill. kr. Herudover har bankerne frigjort ca. 200 mill. kr. til udlån ved salg af obligationer. Desuden viser posten Kontokurant-aktiver i nationalbankens balance, at de under de stramme likviditetsforhold i sommer har gjort udstrakt brug af intradekreditter. Intradekreditterne fremkommer i forbindelse med afvikling af indbetaling gennem bankerne af skatter og afgifter til staten, idet statens konto i nationalbanken straks ved indbetalingen til den private bank godskrives beløbet, medens den private bank først behøver at afregne senere med nationalbanken. Disse kreditter, der højst kan løbe 2 uger, beløb sig ved udgangen af 1959 til 182 mill. kr., men synes ultimo juni at have ligget over 300 mill. kr.

Nettotilgangen af materiale til obligationsmarkedet har været væsentligt mindre end i fjor, nemlig – for de første 8 måneder – 779 mill. kr.

Mill. kr.	Aug. 1959	Dec. 1959	Marts 1960	Juni 1960	Juli 1960	Aug. 1960
Nationalbanken:						
Udl. tilgodeh., netto	823	1234	1119	989	1024	1003
Nettotilgodeh. hos staten	1908	1681	1596	1505	1695	1749
Obligationer og aktier	509	482	426	450	451	445
Seddelomløbet	2527	2892	2734	2814	2750	2716
Indlaan paa folio	299	301	270	217	244	233
Forr.bankernes udl. tilgodehav.	743	297	201	201	234	320
Indlaansbeviser (ikke-genbelånte)	326	265	293	212	281	327
»Pengeforsyning« i øvrigt	1368	863	764	630	759	880
»Pengeforsyning« i alt	3895	3755	3498	3444	3509	3596
Forretningsbankerne:						
Kassebeholdning	872	1080	836	929	842	850
Udl. tilgodeh., netto	743	297	201	201	234	320
Obligationer og aktier[1]	2358	2385	2342	2191	2166	2186
Udlaan i alt	8070	8922	9234	9772	9672	9728
Indlaan i alt	10144	10413	10351	10684	10776	10987
De større sparekasser:						
Obl., aktier og andelsbeviser	1534	1483	1492	1483	1477	1448
Udlaan i alt	5028	5211	5377	5543	5599	5663
Sparernes tilgodehavende	6485	6506	6571	6906	6953	6978

[1] incl. nationalbankens indlaansbeviser.

mod 1053 mill. kr. Nedgangen skyldes i første række den omstændighed, at cirkulationen af indenlandske statsobligationer i år er formindsket med 143 mill. kr., men i fjor forøgedes med 229 mill. kr. (pålydende værdi). Samtidig er nettotilgangen af kredit- og hypotekforeningsobligationer gået ned fra 968 til 946 mill. kr. I disse beløb indgår de af de nye tredieprioritetsinstitutter – Byggeriets Realkreditfond, Landsbankernes (d. v. s. Arbejdernes Landsbank og Andelsbanken) Reallånefond og Provinsbankernes Reallånefond – udstedte obligationer med henholdsvis 2 og 47 mill. kr. Tredieprioritetsinstitutterne begyndte som bekendt deres virksomhed samtidig med den nye byggestøttelovs ikraftræden den 1. april 1959, og de havde indtil udgangen af august i år udstedt obligationer til en pålydende værdi af 58 mill. kr.

Trods den formindskede tilgang af obligationsmateriale er nettoresultatet af bevægelserne i obligationskurserne i de første 8 måneder af 1960 en stigning i den effektive rente på omkring 1/3 %, og den samlede rentestigning i de sidste 2 år andrager op imod 1 %. Det kan tilføjes, at nationalbankens obligationsbeholdning siden udgangen af 1959 er formindsket med netto 37 mill. kr.

Effektiv obligationsrente (pct. p. a.).

	Statslaan s. 1997 4½ pct.	Øst. Kreditfg. 16. serie, 3. afd. 4½ pct.	Jydsk Hypotekfg. 11. afd. 5 pct.
August 1958	5.27	5.29	5.81
August 1959	5.85	5.90	6.38
December 1959	5.87	5.78	6.36
August 1960	6.18	6.08	6.77

Indekset for aktiekurserne har i de senere måneder ligget næsten konstant på det i foråret opnåede niveau, ca. 155 (1955 = 100). For august er det beregnet til 156 mod 148 i december 1959 og 143 i august 1959.

LØNNINGER OG PRISER

På arbejdsmarkedet har sommeren været præget af et utal af ulovlige strejker. På grund af den stærke konkurrence om den knappe arbejdskraft synes arbejdsgiverne ikke at have ydet større modstand mod de strejkendes krav, og så vidt man kan skønne har arbejderne i de normallønnede fag i reglen opnået ikke uvæsentlige lønforbedringer ved deres aktioner. Hvorvidt de derigennem har formindsket afstanden til de minimal- og akkordlønnede fag beror naturligvis på, i hvilket omfang lønglidningen i disse fag er fortsat. Mellem arbejdsgiverforeningen og LO har der været forhandlet om en fremrykning af forhandlingerne om nye overenskomster i stedet for de nuværende, der udløber pr. 1. marts 1961, således at roen på arbejdsmarkedet kunne genoprettes, men uden resultat.

Ifølge den nyeste lønstatistik var den gennemsnitlige timefortjeneste i industri og håndværk m. m. i januar kvartal (det statistiske departements standardberegning) 567 øre mod 571 øre i oktober kvartal 1959 og 535 øre i januar kvartal 1959. Disse tal inkluderer feriepenge og samtlige tillæg bortset fra overtidstillæg. Herefter var den gennemsnitlige timefortjeneste altså 4 øre lavere i januar kvartal 1960 end i oktober kvartal 1959. Nedgangen er dog i virkeligheden kun tilsyneladende, idet den beror på den omstændighed, at der i oktober kvartal var 2 søgnehelligdage mod kun 1 i januar kvartal (fordi påsken i år faldt i april måned). Herved er søgnehelligdagsbetalingen netop gået ned med 4 øre pr. time. Sædvanligvis ligger den gennemsnitlige timefortjeneste højere i oktober kvartal end i det følgende januar kvartal, fordi der i oktober kvartal udbetales særligt store beløb som akkordoverskud, specielt i bygge- og anlægsfagene, men i januar kvartal i år er nedgangen i akkordoverskuddet altså opvejet af en stigning i tidlønnen.

Fra januar kvartal 1959 til januar kvartal i år er den gennemsnitlige timefortjeneste forøget med 32 øre (44 øre for faglærte til 655 øre, 29 øre for ufaglærte til 576 øre og 21 øre for kvindelige arbejdere til 422

Detailpristallet.

	Stigning i pct.	
	Juli 1958–juli 1959	Juli 1959–juli 1960
Fødevarer	4.9	2.6
Klæder, fodtøj, vask	0.5	1.9
Brændsel og belysning	÷7.6	÷2.0
Anskaffelser og vedligeholdelse	1.3	3.7
Spiritus, tobak, fortæring ude	0.9	1.2
Hygiejne, kulturelle udgifter	1.4	3.3
Transport	1.5	7.7
Varer og tjenesteydelser i øvrigt, ekskl. bolig	1.9	2.7
Varer og tj.ydelser ekskl. bolig, tilsammen	2.0	2.4
Bolig	3.5	6.1
Varer og tjenesteydelser inkl. bolig, tilsammen	2.1	2.8
Personlige skatter efter fradrag af børnetilskud	÷1.3	÷12.6
Kontingenter m.v.	2.1	3.5
Ialt	1.8	1.3

øre). Af stigningen skyldes en del pristalsregulering af lønningerne og lønkompensation for arbejdstidsnedsættelse, nemlig for mænd ca. 21 øre (af en stigning på i alt 36 øre) og for kvinder ca. 16 øre (af 21 øre).

Medens både arbejderes og tjenestemænds lønninger i henhold til særpristallet for januar reguleredes opad med 1 dyrtidstillægsportion (fra henholdsvis 1. marts og 1. april), udløste særpristallet for juli trods en nedgang i forhold til januar på 4 points til 448 ikke nogen ændring i lønningerne. Derimod vil folke- og invalidepensionisterne, hvis grundpension reguleres efter det almindelige detailpristal, fra 1. oktober miste den portion, de opnåede den 1. april, efter at detailpristallet mellem januar og juli er faldet med 5 points til 453.

Nedgangen i detailpristallene i 1. halvår er en følge af nedsættelserne af de personlige skatter til stat og kommune, der for »pristalsfamilien« her medført en nedgang i udgiften på denne post på næsten 13 %. Udgifterne til varer og tjenesteydelser har derimod som helhed været stigende, og stigningen har, som det vil ses af ovenstående tabel, været noget stærkere i tidsrummet juli 1959–juli 1960 end i den foregående 12 måneders periode.

15. 10. 1960
C. L.

POLITISK KRONIK

UDLANDET

April 1960

1. – FNs sikkerhedsråd vedtager enstemmigt en resolution, der fordømmer racepolitikken i Sydafrika og pålægger generalsekretær Hammarskjöld at søge kontakt med den sydafrikanske regering for at få den til at ændre sin politik. Storbritannien og Frankrig undlader at stemme. – 5. Det sydafrikanske parlament færdigbehandler et lovforslag, hvorefter regeringen bemyndiges til at forbyde de afrikanske organisationer. – 6. Justitsminister Erasmus meddeler, at politiet har fået ordre til at kræve paslovene overholdt (se 6/3). Politiet indleder en række razzier i afrikanske kvarterer. – 8. Det britiske underhus vedtager uden afstemning en resolution, der beklager den sydafrikanske regerings racepolitik. Den afrikanske nationalkongres (ANC) og den panafrikanske kongres (PAC) forbydes for et år. – 9. Premierminister Hendrik Verwoerd såres hårdt ved et revolverattentat. Gerningsmanden er den hvide farmer David Pratt. Paul Sauer, der som den ældste minister leder kabinetsmøderne under premierministerens hospitalsophold, erklærer 19/4 i en tale i Humansdorp (Kapprovinsen), at begivenhederne i Sharpeville (se 6/3) er et vendepunkt i Sydafrikas historie, og at der må ske en ændring i den praktiske gennemførelse af apartheid-politikken. Dagen efter udtaler udenrigsminister Eric Louw i parlamentet, at grundlaget for racepolitikken er uændret. – 19. En opfordring fra de forbudte organisationer om en uges generalstrejke får ingen tilslutning. – 30. I Bloemfontein dannes et nyt parti, National Union. Til formand vælges Japie Basson, der i okt. 1959 blev udelukket af nationalistpartiet p. gr. af kritik af apartheid-politikken.

Fransk atombombeforsøg nr. 2 i Reggane i Sahara fremkalder nye protester fra afrikanske og asiatiske stater (se 15/2), men et afro-asiatisk forslag om en ekstraordinær generalforsamling i FN får ikke tilstrækkelig tilslutning.

Fra Cape Canaveral bringes den første kunstige »vejrdrabant« (Tiros I) i bane omkring jorden. – 13. opsendes en ny amerikansk drabant, Transit I – B, der betegnes som forløberen for et system af »rumfyrtårne« til hjælp ved navigation til søs og i luften.

Den internerede leder af den afrikanske nationalkongres i Nyasaland, dr. Hastings Banda, frigives (se 21/7 1959). – 5. Koloniminister Macleod har under et besøg i Nyasaland indbudt repræsentanter for alle politiske grupper i Nyasaland til en konference i London ved midsommertid. – 7. Dr. Hastings Banda ankommer til London. Han udtaler, at han ved den kommende konference vil kræve øjeblikkelig selvstyre for Nyasaland og dets udtræden af Federationen Rhodesia og Nyasaland, og at han håber, at Nyasaland kan blive forenet med Tanganyika og senere måske med Belgisk Kongo og Basutoland.

2. – Ministerpræsident Khrushchev afslutter sine samtaler med præsident de Gaulle (se 23/3) og flyver dagen efter tilbage til Moskva. – 4. aflægger Khrushchev i en

offentlig tale beretning om rejsen, som han karakteriserer som en betydelig succes.

I Paris underskrives en overenskomst, hvorefter Republikken Madagascars regering overtager de beføjelser, der hidtil er udøvet af det franske statssamfund. Samtidig paraferes overenskomster om det uafhængige Madagascars fortsatte medlemskab af det franske statssamfund og fremtidige samarbejde med Frankrig militært, diplomatisk, økonomisk og kulturelt. – 4. sluttes tilsvarende overenskomster for Federationen Mali (Sudan og Senegal).

3. – I Frankrig dannes et nyt, anti-gaullistisk parti, det socialistiske enhedsparti (Parti Socialiste Unifié, PSU). Blandt lederne er E. Depreux og D. Mayer samt fhv. konseilspræsident Pierre Mendès-France.

Norodom Suramarit, konge af Cambodja siden 1955, da han efterfulgte sin søn, Norodom Sihanouk, der abdicerede for at blive premierminister, afgår ved døden. – 6. Et regentskabsråd på 3 medlemmer, udpeget af nationalforsamlingen, træder i funktion. – 13. Premierminister prins Norodom Sihanouk har indgivet sin afskedsbegæring og afslået at danne ny regering. Han efterfølges af Pho Proeung, medens flertallet af de hidtidige ministre fortsætter.

4. – I Burma dannes ny regering under U Nu, lederen af AFPEL's »rene« fløj (se 6/2), der har taget navneforandring til unionspartiet (Pyidaungsu).

8. – Præsident de Gaulle har aflagt officielt besøg i Storbritannien, hvor han bl. a. informerer premierminister Macmillan om sine samtaler med Khrushchev. – 12.–14. afholdes i Washington et møde, hvor vestmagternes udenrigsministre forbereder den forestående topkonference i Paris. – 22. ankommer de Gaulle på officielt besøg til Washington, hvor han fører samtaler med præsident Eisenhower. Forinden har han aflagt besøg i Canada.

Udenrigsminister von Brentano meddeler, at de diplomatiske forbindelser med Guinea ikke vil blive afbrudt, idet præsident Sekou Touré i en skrivelse til den vesttyske regering har forsikret, at der ikke er oprettet diplomatiske forbindelser mellem Guinea og Østtyskland (se 6/3).

10. – Ved valget til nationalforsamling i Kamerun opnår Union Camerounaise under premierminister Ahmadou Ahidjo absolut flertal med 60 mandater. Det største oppositionsparti, Union des Populations du Cameroun (UPC) (se 21/2), får 22 mandater.

11. – Den italienske regering Tambroni (se 25/3) indgiver sin afskedsbegæring. – 23. Præsident Gronchi anmoder Tambroni om at tage afskedsbegæringen tilbage, efter at fhv. ministerpræsident Fanfani har afslået at danne ny regering. – 29. Senatet giver Tambroni et tillidsvotum med 128 stemmer (117 kr. dem., 8 neofascister og 3 uafh.) mod 110.

Den algierske oprørsregering meddeler, at befrielseshæren vil modtage udenlandske frivillige uden hensyn til hvorfra de kommer.

13. – Forsvarsminister Watkinson meddeler underhuset, at arbejdet på det ballistiske missil »Blue Streak« til militært brug ikke vil blive fortsat. Arbejdet har til dato kostet 65 mill. £. Det overvejes i stedet at købe den luftbårne amerikanske »Skybolt« og at undersøge, om »Blue Streak« kan anvendes i rumforskningen.

14. – På konferencen i Genéve om forbud mod forsøg med kernevåben (se 19/3) accepterer Sovjetunionen i princippet et anglo-amerikansk forslag om, at eksperter fra de tre lande skal samles 11/5 for at optrække retningslinierne for et koordineret forskningsprogram med det formål at finde metoder til at opdage og identificere underjordiske forsøg med mindre kernevåben.

Østberlins radio meddeler, at kollektiviseringen af landbruget er gennemført i hele Østtyskland. – 23. Fra den vesttyske regerings side betegnes kollektiviseringen

som et bevidst forsøg på at vanskeliggøre en overenskomst ved topmødet.

Den indonesiske regering indfører med virkning fra 6/6 forbud mod hollandsk skibsfart i indonesiske farvande. – 27. Holland beslutter at forstærke forsvaret af Hollandsk Ny Guinea, bl. a. ved afsendelse af hangarskibet »Karel Doorman«.

Til statsoverhoved (Yang di-Pertuan Agong) i den malajiske federation vælges for 5 år sultanen af Selangor, Sir Hisamuddin Alam Shah, efter Tuanku Sir Abdul Rahman, der 1/4 er afgået ved døden. – 19. Den nye konge meddeler ved åbningen af parlamentet i Kuala Lumpur, at undtagelsestilstanden, der har varet i 12 år, vil blive ophævet 31/7. – 25. vedtager repræsentanternes hus en forfatningsændring, hvorefter der kan indføres præventiv internering uden forudgående proklamering af undtagelsestilstand.

15. – En afro-asiatisk solidaritetskonference i Conakry i Guinea opfordrer til boykot af sydafrikanske varer og anerkendelse af den algierske oprørsregering.

17. – En forordning bemyndiger den franske regering til at proklamere undtagelsestilstand for et tidsrum af 12 dage. Til forlængelse af undtagelsestilstanden herudover kræves parlamentets samtykke.

Den 79-årige Väinö Tanner genvælges som formand for Finlands socialdemokratiske parti med 107 stemmer, medens Rafael Paasio, der er viceformand i rigsdagsgruppen, opnår 48 stemmer.

19. – Uroen i Sydkorea p. gr. af valgtryk og andre uregelmæssigheder ved valget 15/3 og det diktatoriske styre kulminerer. – 21. Samtlige ministre indgiver deres afskedsbegæring, og det liberale partis forretningsudvalg træder tilbage for at give præsident Syngman Rhee frie hænder ved dannelsen af en ny regering og ved en reorganisation af partiet. – 23. John M. Chang (det demokratiske parti), der først 15/8 skulle være afløst af Lee Ki Poong som vicepræsident, nedlægger sit embede; han kræver nyvalg til nationalforsamlingen og opfordrer Syngman Rhee og Lee Ki Poong til at træde tilbage. – 27. Syngman Rhee demissionerer. I sin egenskab af fungerende præsident meddeler Huh Chung, at han vil danne et forretningsministerium, og at nationalforsamlingen skal bestemme, om der først skal afholdes præsidentvalg eller gennemføres en forfatningsændring. – 28. Lee Ki Poongs søn, der er adopteret af Syngman Rhee, dræber sine forældre og sin broder og derefter sig selv. Huh Chung supplerer sin regering med 6 ministre, alle fagmænd uden partipolitiske forbindelser. – 30. Provinsguvernører og politichefer afskediges. Den tidligere indenrigsminister Choi In Kyu tilstår, at han har organiseret valgtryk og valgsvindel ved valget 15/3.

Ved afslutningen af et besøg af ministerpræsident Chou En-lai i Burma meddeles, at Kina og Burma er enige om snarest muligt at slutte endelig overenskomst om grænsen mellem de to lande (se 31/1).

Tangers særlige status ophører, idet det finansielt og økonomisk indlemmes i Marokko.

20. – Viceudenrigsminister Dillon erklærer, at U. S. A. er villig til at tage stilling til en provisorisk ordning, der kan mindske spændingen i Berlin. – 25. Ministerpræsident Khrushchev polemiserer i en tale i Baku mod Dillon og udtalelser af udenrigsminister Herter 4/4 og erklærer, at vestmagterne vil miste deres rettigheder i Vestberlin i det øjeblik, Sovjetunionen slutter fredstraktat med Østtyskland.

Det i januar (se 4/1) nedsatte firemandsudvalg (»de fire vise mænd«) om en reorganisation af OEEC offentliggør et udkast til en ny organisation for økonomisk samarbejde og udvikling (Organization for Economic Cooperation and Development = OECD) med de 18 OEEC-stater, U. S. A. og Canada samt evtl. andre lande uden hensyn til beliggenhed som medlemmer.

21. – Den nye by Brasilia bliver Brasiliens hovedstad i stedet for Rio de Janeiro.

23. – Den norske regering Gerhardsen omdannes. Kirke- og undervisningsminister Birger Bergersen, trafikminister Kolbjörn Varmann og landbrugsminister Harald Löbak fratræder, finansminister Trygve Bratteli overtager trafikministeriet, direktøren for statistisk centralbureau Petter Jakob Bjerve bliver finansminister, skoledirektør Helge Sivertsen kirke- og undervisningsminister og havebrugsskolebestyrer Einar Wöhni landbrugsminister.

Ceylons parlament opløses efter et mistillidsvotum til ministeriet Senanayake (se 19/3), og der udskrives valg til 20/7.

24. – Delegerede fra Somalia – tidl. Italiensk Somaliland, nu formynderskabsområde under FN og selvstændig fra 1/7 – og fra protektoratet Britisk Somaliland er enedes om en sammenslutning af de to områder fra det nævnte tidspunkt. Mogadiscio skal være den nye stats hovedstad.

25. – Den tidligere minister for Sahara og atomspørgsmål, Jacques Soustelle, udelukkes af Unionen for den nye Republik, fordi hans optræden ikke stemmer med partiets princip: at støtte de Gaulle på alle områder.

Forhandlinger i Delhi mellem ministerpræsident Chou En-lai og premierminister Nehru om den indisk-kinesiske grænsekonflikt (se 15/2) afsluttes. Spørgsmålet henvises til undersøgelse i et udvalg af embedsmænd fra de to lande, som skal afgive betænkning til regeringerne.

26. – Den internationale soretskonference i Genéve (se 17/3) slutter uden resultat, idet intet af de fremlagte forslag opnår 2/3 majoritet.

Ministerpræsident Chou En-lai ankommer til Nepal, hvor han og Nepals regeringschef B. P. Koirala 28/4 undertegner en 10-årig freds- og venskabstraktat mellem de to lande (se 21/3).

27. – Ved folkeafstemning i Ghana er afgivet over 1 mill. stemmer for og ca. 130.000 stemmer imod den nye republikanske forfatning (se 6/3). Samtidig er premierminister Kwame Nkrumah (Convention People's Party) valgt til republikkens første præsident med godt 1 mill. stemmer, medens J. B. Danquah (United Party) har fået ca. 125.000 stemmer. Ca. 54 pct. af samtlige vælgere har stemt.

Togo, hidtil formynderskabsområdet Fransk Togoland, bliver uafhængig republik. Premierminister Sylvanus Olympio udtaler, at Togo vil føre neutralitetspolitik over for stormagtsblokkene.

Den tyrkiske nationalforsamling vedtager et lovforslag, som giver et udvalg ret til at udøve pressecensur og evtl. forbyde aviser at udkomme. Oppositionens fører Ismet Inönü formenes adgang til nationalforsamlingens første 12 møder for sine udtalelser under debatten. – 28. Efter voldsomme studenterdemonstrationer i Istanbul indføres belejringstilstand dér og i Ankara. – 29. breder uroligheder sig til Ankara og Izmir (Smyrna).

28. – Landbrugs- og fiskeriminister Hare meddeler i underhuset, at britiske orlogsskibe indtil videre ikke vil patruljere inden for den islandske 12 miles' fiskerigrænse for at beskytte britiske trawlere. – 29. Den islandske regering har besluttet at tilbagekalde anklagerne mod ca. 300 britiske trawlere, som i tiden siden sept. 1958 under den britiske flådes beskyttelse har fisket inden for den islandske 12 miles' grænse.

Præsident Ydigoras Fuentes meddeler, at Guatemala har afbrudt de diplomatiske forbindelser med Cuba.

29. – Nedrustningskonferencen i Genéve (se 15/3) udsætter sine møder i 6 uger.

Maj 1960

1. – I Istanbul, hvor NATOs ministerråd skal mødes den følgende dag, indføres 24 timers udgangsforbud. – 3. Den øverstkommanderende over de tyrkiske landstyrker, general Gürsel, har fået orlov, indtil han 1/7 falder for aldersgrænsen. – 21. I Ankara demonstrerer kadetter fra militærakademiet og en del officerer. Belejringstilstanden skærpes, men lempes igen 24/5. – 27. Hæren tager magten i hele Tyrkiet. Præsident Bayar, alle ministrene samt bl. a. generalstabschefen Rüstü Erdelhun og nationalforsamlingens præsident Refik Koraltan arresteres. En officersjunta (komitéen for national enhed) under ledelse af general Cemal Gürsel overtager administrationen. – 28. dannes en provisorisk regering med general Gürsel, der også bliver statsoverhoved og øverstkommanderende for de væbnede styrker, som chef. Ministeriet består af 3 officerer, en politiker (finansminister Ekrem Alican, der i 1955 blev udstødt af det demokratiske parti og senere var med til at stifte frihedspartiet) samt statstjenestemænd og upolitiske eksperter. Fagdiplomaten Selim Sarper bliver udenrigsminister. – 29. Den tidligere indenrigsminister Gedik begår selvmord.

2. – Det sydafrikanske underhus vedtager et lovforslag om folkeafstemning blandt den hvide befolkning om indførelse af republik. 9/5 vedtages forslaget også af senatet.

3. – EFTA-konventionen træder i kraft, efter at de syv medlemslande har deponeret ratifikationsdokumenterne i Stockholm. – 13. Fællesmarkedets ministerråd har vedtaget Hallsteinplanen (se 3/2) i noget modificeret skikkelse. – 18. Fællesmarkedets, Euratoms og kul- og stålunionens parlamentariske forsamling har besluttet, at der skal oprettes et »europæisk parlament«, hvis medlemmer skal vælges ved direkte valg i de 6 lande. – 27. Den svenske handelsminister Gunnar Lange har på EFTAs vegne modtaget fællesmarkedets indbydelse til forhandlinger.

På konferencen i Genéve om forbud mod forsøg med kernevåben (se 14/4) meddeler lederen af den russiske delegation, at Sovjetunionen accepterer forslaget om, at eksperter fra de 3 lande skal drøfte udformningen af et fælles forskningsprogram med det formål at finde metoder til at konstatere og identificere mindre underjordiske kerneeksplosioner. Eksperterne begynder arbejdet 11/5.

Premierminister Macmillan åbner i London den 9. konference af Commonwealthlandenes premierministre efter den anden verdenskrig. – 13. Ved konferencens afslutning udsendes et kommuniqué, hvori det hedder, at ministrene understregede, at Commonwealth er en sammenslutning af mange racer, og at et godt forhold mellem alle stater og folk inden for Commonwealth er en nødvendighed.

4. – På en konference i London om den britiske vestafrikanske koloni Sierra Leones politiske fremtid meddeler koloniminister Macleod, at Sierra Leone vil blive uafhængig 27/4 1961.

I Sovjetunionen foretages en række ændringer i det kommunistiske partis ledelse og i ministerrådet. Nikolaj Bjeljajev og Aleksej Kirichenko udtræder af centralkomiteens præsidium, medens Aleksej Kosygin, Nikolaj Podgorny og Dmitrij Poljanskij bliver fulde medlemmer af præsidiet. Frol Kozlov fratræder som første viceministerpræsident for at blive sekretær i centralkomiteen, og Sosygin bliver første viceministerpræsident. – 7. Den 79-årige marskal Voroshilov fratræder af helbredsgrunde som formand for den øverste sovjets præsidium (statsoverhoved). Han efterfølges af Leonid Brezhnev, medlem af centralkomiteens præsidium. – 16. Finansminister siden 1946, Arseny Zverev, er trådt tilbage af helbredsgrunde og efterfølges af den hidtidige vicefinansminister Vasilij Garbuzov.

5. – I sin tale ved åbningen af den øverste sovjet meddeler ministerpræsident Khrushchev, at en amerikansk flyvemaskine 1/5 er skudt ned, da den fløj over russisk territorium. I følge udtalelser fra amerikanske myndigheder kan der være tale om en jetmaskine af typen Lockheed U–2, som den nævnte dag startede fra Adana i Tyrkiet for at foretage metereologiske observationer i stor højde, og som ikke er vendt tilbage. – 7. Khrushchev afslører, at U–2 i 20 km højde blev skudt ned af et russisk raketvåben ved Sverdlovsk 2000 km inde over Sovjetunionen, at piloten, Francis Gary Powers, er i russisk fangenskab og har tilstået, at han startede fra Peshawar i Pakistan og skulle lande i Bodø i Norge og undervejs over Sovjetunionen udspionere militære og industrielle anlæg ved fotografering. I en udtalelse fra det amerikanske udenrigsministerium hævdes, at U-2's flyvning ikke var godkendt af myndighederne, men man benægter i øvrigt ikke Khrushchevs fremstilling. – 10. Sovjetunionen erklærer i en note til U. S. A., at en gentagelse vil medføre gengældelsesforanstaltninger. – 11. Præsident Eisenhower forsvarer U-2 flyvningen og udtaler, at han på topkonferencen i Paris vil genoptage sit forslag om gensidig inspektion fra luften. – 13. Sovjetunionen protesterer over for Tyrkiet, Pakistan og Norge, fordi de tillader udenlandske militære flyvemaskiner at benytte deres luftrum ved spionflyvninger over Sovjetunionen. – 23. I FNs sikkerhedsråd forelægger udenrigsminister Gromyko forslag til en resolution, der fordømmer de amerikanske spionflyvninger som aggressive handlinger og henstiller til U. S. A. straks at træffe foranstaltninger til at gøre en ende på sådanne aktioner, der er en fare for verdensfreden. – 30. Den russiske forsvarsminister, marskal Malinovskij, meddeler, at han har givet chefen for raketvåbenet ordre til at slå til mod enhver base, hvorfra der starter flyvemaskiner, som krænker det russiske luftrum.

Nationalforsamlingen i Kamerun vælger premierminister Ahmadou Ahidjo til republikkens præsident.

6. – Præsident Eisenhower underskriver en lov om negrenes borgerlige rettigheder (se 24/3). Loven (Civil Rights Act of 1960) bemyndiger forbundsdomstolene til at udnævne opmænd, som skal sørge for, at stemmeberettigede optages på valglisterne.

7. – Den øverste sovjet godkender forslag om successiv afskaffelse af indkomstskatten, opskrivning af valutaen, således at den nye rubel bliver 10 gange så meget værd som den gamle (lønninger og priser nedsættes tilsvarende) og overgang i løbet af 1960 til 6–7 timers arbejdsdag for arbejdere og tjenestemænd.

8. – Til præsident i Panama efter Ernesto de la Guardia, hvis embedsperiode udløber 1/10, vælges Roberto F. Chiari med godt 100.000 stemmer, medens regeringspariets kandidat, Ricardo M. Arias, får ca. 86.000 og Victor F. Goytia knap 56.000 stemmer.

Ved valget i Laos besættes alle nationalforsamlingens 59 pladser af medlemmer af komiteen for forsvar af nationale interesser (C. D. I. N.), den laotiske folkeliga og andre tilhængere af den konservative regering Kou Abhay. Hverken det stærkt venstreorienterede Neo Lao Haksat under prins Souphanouvong eller det neutralistiske Santiphab Phenk Kong under Quinim Pholsena opnår mandater og beskylder regeringen og hæren for valgtryk. – 24. Prins Souphanouvong og andre ledere af Neo Lao Haksat undslipper fra lejren uden for Ventiane, hvor de har været interneret siden den fornyede Pathet Lao aktivitet i sommeren 1959.

9. – Ekspræsident Syngman Rhee erklærer, at han ikke vil beskæftige sig med politik i resten af sit liv. – 29. forlader han med regeringens tilladelse Sydkorea og flyver til Hawaii.

10. – Den amerikanske »atom«-undervandbåd »Triton« har fuldført en verdensomsejling hele tiden i neddykket tilstand.

11. – Den franske nationalforsamling vedtager en forfatningsændring, hvorefter et

medlem af det franske statssamfund (»Communauté«) kan forblive medlem, efter at det har opnået fuld uafhængighed, ligesom uafhængige stater kan blive medlemmer. Forslaget vedtages 18/5 af senatet og 3/6 af det franske statssamfunds senat. – 16.–17. På en konference i Fort Lamy (Tsad) beslutter premierministrene i Den centralafrikanske Republik og Tsad samt præsidenten i Republikken Congo (tidl. Fransk Congo) at danne en union af centralafrikanske stater, som skal søge fuld uafhængighed inden for det franske statssamfund. Premierministeren i Gabon, der deltager i konferencen, erklærer, at Gabon ikke vil gå ind i unionen, men søge fuld uafhængighed inden for det franske statssamfund på samme tid som unionen. Han understreger, at mønt- og toldunionen mellem de 4 lande vil forblive i kraft.

11.–12. afholdes valg til det congolesiske parlaments deputeretkammer og til de 6 provinsparlamenter, som senere skal vælge senatet. Før og under valgene forekommer uroligheder i forbindelse med parti- og stammefejder, og Belgien sender troppeforstærkninger til Congo. – 17. kræver Patrice Lumumba, lederen af den congolesiske nationalbevægelse (MNC) i et telegram til kong Baudouin, at tropperne straks skal trækkes tilbage. – 19. underskriver kong Baudouin den provisoriske forfatning for Belgisk Congo, der træder i kraft 1/7, da Belgisk Congo bliver en selvstændig stat.

12. – På en konference i London er der opnået enighed om, at protektoratet Britisk Somaliland skal være uafhængig fra 26/6, således at det 1/7 kan forenes med Somalia (se 24/4).

Det britiske trawlerforbund har meddelt regeringen, at dets medlemmer i de første 3 måneder ikke vil fiske inden for den islandske 12 miles grænse (se 28/4).

13. – Udenrigsminister Lange meddeler i stortinget, at Norge efter den mislykkede søretskonference (se 26/4) vil træffe forberedelse til at indføre en fiskerigrænse på 12 sømil, men er villig til at forhandle med andre lande om en overgangsordning for fiskeri i området mellem 4 og 12 sømil fra land.

14. – Den libanesiske regering under Rashid Karami demissionerer, og den tidligere ambassador i Paris Ahmed Daouk danner forretningsministerium med den opgave at lede det forestående valg.

15. – Et russisk ubemandet rumskib, vægt godt 9 tons, er sendt ud i rummet og kredser omkring jorden i en cirkelbane i 320 km højde. – 20. Det amerikanske luftvåben foretager et vellykket raketforsøg over en afstand af 15.000 km. – 24. Det amerikanske luftvåben bringer en »spion«-drabant i bane omkring jorden; formålet er på et tidligt tidspunkt at opdage og advare imod fjendtlige raketangreb.

Ved landdagsvalget i Baden-Württemberg får den kristelig-demokratiske union 51 (56) mandater, socialdemokraterne 44 (36), de frie demokrater 18 (21) og flygtningepartiet 7 (7).

Mau-Mau-lederen Jomo Kenyatta, som af myndighederne er forvist til en afsides egn, vælges til formand for Kenyas afrikanske nationalunion (se 27/3).

16. – Ved topkonferencens første møde i Paris kræver ministerpræsident Khrushchev som betingelse for at forhandle, at U. S. A. straks skal indstille flyvningerne over Sovjetunionen (se 5/5), gøre undskyldning for de allerede foretagne og straffe de ansvarlige; samtidig foreslår han, at konferencen udsættes 6–8 måneder, og annullerer indbydelsen til præsident Eisenhower til at besøge Sovjetunionen i juni. Eisenhower udtaler, at flyvningerne over russisk territorium er indstillet og ikke vil blive genoptaget, men afviser i øvrigt Khrushchevs krav. Senere på dagen forsøger premierminister Macmillan i samtaler med præsident Eisenhower og præsident de Gaulle og derefter med ministerpræsident Khrushchev at finde udveje, så at konferencen kan finde sted. – 17. indbyder præsident de Gaulle til et møde for at skaffe

klarhed over, om topkonferencen kan finde sted. Khrushchev, der til pressen udtaler, at han kun vil møde, hvis præsident Eisenhower opfylder hans betingelser, udebliver, og de Gaulle konstaterer derefter, at topkonferencen ikke kan finde sted. Nogle timer inden konferencen skulle begynde, giver forsvarsminister Gates fra Paris ordre til beredskabsøvelse for alle amerikanske styrker i hele verden. – 18. Sovjetunionen kræver sikkerhedsrådet sammenkaldt for at behandle det amerikanske luftvåbens aggressive handlinger mod Sovjetunionen. – 20. Ministerpræsident Khrushchev erklærer i en tale i Østberlin, at Sovjetunionen ikke har til hensigt at afslutte fredstraktat med Østtyskland i de første 8 måneder, og at han håber, at en ny topkonference forinden skal kunne løse det tyske spørgsmål. – 25. Præsident Eisenhower udtaler, at Khrushchev bevidst torpederede topkonferencen.

Premierminister Verwoerd, der nu er restitueret efter attentatet 9/4, benægter, at der inden for regeringen eller regeringspartiet er uenighed om racepolitikken. Justitminister Erasmus oplyser i parlamentet, at antallet af afrikanere, der er blevet arresteret i henhold til undtagelsesbestemmelserne, udgør 8454, hvoraf 987 er sat på fri fod. – 20. Regeringen meddeler, at passystemet for afrikanere vil blive bibeholdt, men forenklet, at afrikanere i byområder vil få begrænset selvstyre under de kommunale myndigheders tilsyn, og at der skal oprettes afrikanske hjælpekorps til støtte for politiet i dets kamp mod agitatorer.

20. – Det japanske underhus vedtager at ratificere sikkerhedstraktaten med U. S. A. (se 19/1). Under afstemningen demonstrerer en stor menneskeskare mod traktaten uden for parlamentet. – 26. finder nye store demonstrationer sted. Antallet af deltagere i Tokio anslås til 150.000 og i den øvrige del af landet til 1 1/2 million.

Kong Muhammed V af Marokko afskediger ministeriet Abdallah Ibrahim (dannet 24/12 1958), indenfor hvilket der har udviklet sig et spændt forhold mellem venstrefløjen under Ibrahim og de konservative ministre. – 26. udnævner kongen nyt ministerium med sig selv som premierminister og kronprins Moulay Hassan som vicepremierminister og forsvarsminister. – 29. afholdes kommunale valg (de første valg i Marokko overhovedet) med stor deltagelse.

23. – Ministerpræsident Ben Gurion meddeler, at den israelske sikkerhedstjeneste har opsporet den tidligere chef for Gestapos jødiske afdeling Adolph Eichmann, der nu er under arrest i Israel, hvor han vil blive stillet for retten som ansvarlig for udryddelsen af 6 millioner jøder. – 29. Den argentinske avis La Razon oplyser, at Eichmann blev pågrebet og bortført af israelske agenter i en forstad til Buenos Aires.

24.–25. – På en konference i Paris af repræsentanter for OEEC-landene, U. S. A., Canada og fællesmarkedet (»de 21«) nedsættes et arbejdsudvalg, som inden midten af juli skal udarbejde udkast til en konvention for OECD (se 20/4).

27. – Ecuador har besluttet at følge Columbias, Venezuelas, Perus og Bolivias eksempel og afbryde de diplomatiske forbindelser med Den dominikanske Republik.

Juni 1960

1. – I Ankara meddeler en talsmand for komiteen for national enhed, at alle de 400 demokratiske deputerede med undtagelse af 3, der ikke stemte for loven om undersøgelsesudvalget (se 27/4), er blevet arresteret og ligesom præsident Bayar og premierminister Menderes og hans ministre vil blive anklaget for krænkelse af for-

fatningen. – 12. En provisorisk tyrkisk forfatning for tiden indtil en ny nationalforsamling kan vælges offentliggøres. – 27. General Gürsel understreger i en radioudsendelse det nye styres ikke-partipolitiske karakter og fordømmer angreb på menige medlemmer af det demokratiske parti. (Såvel general Gürsel som lederen af det republikanske folkeparti, Ismet Inönü, har tidligere meddelt, at dette parti ikke havde forhåndskendskab til statskuppet 27/5).

2. – Sovjetunionen offentliggør en ny afrustningsplan, som forelægges på 10-magtskonferencen i Genéve, da denne 7/6 genoptager sine møder. Endnu inden vestmagterne har nået at fremsætte deres modforslag, erklærer den russiske delegerede 27/6, at Sovjetunionen ikke mere kan deltage i forhandlingerne, da vestmagterne ikke mener det alvorligt, men vil forelægge planen for FNs generalforsamling til efteråret. De 5 østmagters forhandlere forlader derefter konferencen.

I Laos dannes ny regering af indenrigsministeren i ministeriet Kou Abhay, prins Tiao Somsanith (se 8/5).

3. – Israel indrømmer i en note til Argentina, at Eichmann (se 23/5) er blevet opsporet i Argentina. – 23. Sikkerhedsrådet vedtager en resolution, hvorefter Israel skal yde Argentina en passende erstatning, som skal fastsættes ved forhandlinger mellem de to lande.

Regeringscheferne i de 4 »Conseil de l'Entente«-stater Elfenbenskysten, Øvre Volta, Dahomey og Niger fremsætter over for præsident de Gaulle ønske om fuld uafhængighed uden på forhånd at ville binde sig til at forblive i det franske statssamfund. – 20. Federationen Malis uafhængighed (se 2/4) proklameres i Dakar af Léopold Senghor, præsident for Malis federale forsamling. To dage senere underskriver premierminister Debré og premierminister Modibo Keita aftaler om samarbejde mellem Frankrig og Mali m. h. t. forsvar, udenrigspolitik m. m. – 26. Madagascars uafhængighed (se 2/4) proklameres, og dagen efter underskrives samarbejdsaftaler af lignende karakter som mellem Frankrig og Mali.

4. – I Japan anordnes store strejker som protest mod den amerikansk-japanske sikkerhedstraktat (se 20/5) og præsident Eisenhowers forestående besøg. – 10. Da James C. Hagerty, præsident Eisenhowers pressesekretær, ankommer til Tokio for at forberede besøget, bliver hans vogn omringet af demonstranter, og han må bringes i sikkerhed med helikopter. – 16. beslutter regeringen at anmode præsident Eisenhower om at udsætte besøget, da man ikke kan garantere hans sikkerhed. – 23. Sikkerhedstraktaten træder i kraft efter udveksling af ratifikationsdokumenterne i Tokio. Premierminister Kishi meddeler, at han har besluttet at demissionere.

I Finland strander et forsøg på at danne en flertalsregering af repræsentanter for agrarforbundet (det nuværende regeringsparti), samlingspartiet, det svenske folkeparti, det finske folkeparti og den socialdemokratiske opposition.

5. – Ved præsidentvalget i Bolivia sejrer Victor Paz Estenssoro, der også var præsident fra revolutionen i 1952 til 1956. Den afgående præsident Hernàn Siles Zuazo tilhører ligesom Paz Estenssoro den nationalrevolutionære bevægelse (MNR).

Den æthiopiske regering meddeler, at overenskomsten med Storbritannien, der giver nomaderne i Britisk Somaliland græsningsrettigheder i Haudområdet i Ogaden, bortfalder samtidig med, at protektoratet 1/7 opnår uafhængighed (se 12/5).

6. – I Ecuador vælges José Maria Velasco Ibarra, der allerede har været præsident 3 gange (sidst 1952–56) og 2 gange er blevet afsat, til præsident med 1/4 mill. stemmer. Ibarra er opstillet som uafhængig. De konservative og kristelige demokraters kandidat, Gonzalo Cordero Crespo, får 150.000 stemmer, Galo Plaza (præsident 1948–52), der støttes af de liberale og nogle socialister, 135.000, og Antonio Parra Velasco (soc. og komm.) 30.000. (Den afgående præsident er den konservative Camilo Ponce Enriques).

8. – Resultaterne af de congolesiske valg (se 11–12/5) offentliggøres. I deputeretkammeret (137 medlemmer) er Patrice Lumumbas fløj af den nationale Congobevægelse (MNC) med 41 mandater den største gruppe. Det moderate nationale fremskridtsparti (PNP) besætter 22 pladser, det venstreorienterede afrikanske solidaritetsparti (PSA) 13, Joseph Kasavubus Abako 12, Centre du Regroupement Africain (Cerea) i provinsen Kivu 10, Kalonjis fløj af MNC 8 og Balubakat (Balubastammen i provinsen Katanga) 7. I provinsparlamenterne erobres mange mandater af stamme- eller lokale grupper, i Katanga således at Conakat, der konkurrerer med Balubakat, i Leopoldville af Abako og i Kivu af Cerea. Lumumbas MNC er det eneste parti, der har repræsentation i alle seks provinser. – 23. Lumumba danner regering med repræsentanter for de fleste politiske grupper. Han selv overtager forsvarsministeriet, medens Justin Bomboko bliver udenrigsminister. – 24. Joseph Kasavubu vælges til præsident. – 26. Regering og parlament beslutter at kalde den nye stat Republikken Congo, hvilket fremkalder en protest fra den allerede eksisterende Republikken Congo (tidl. Fransk Congo). – 29. underskrives en venskabs- og samarbejdstraktat med Belgien. – 30. Belgisk Congo proklameres som selvstændig stat.

12. – Prins Norodom Sihanouk erklærer sig villig til at overtage posten som Cambodias statsoverhoved, efter at et overvældende flertal ved en folkeafstemning har udtalt sig derfor (se 3/4).

14. – Præsident de Gaulle opfordrer de algierske oprørsledere til at komme til Paris og aftale betingelserne for våbenstilstand. – 26. ankommer to udsendinge fra oprørsregeringen til Paris for at drøfte tilrettelæggelsen af våbenstilstandsforhandlingerne.

14.–25. – I Addes Abeba afholdes den anden konference af Afrikas uafhængige stater.

15. – Sydkoreas nationalforsamling vedtager en grundlovsændring, der formindsker præsidentens magt og indfører parlamentarisk regeringsform.

Undtagelsestilstanden i Nyasaland (se 3/3 59) ophæves.

21. – I en tale ved det rumænske kommunistiske partis kongres i Bukarest tager ministerpræsident Khrushchev afstand fra de kinesiske udtalelser om krigens uundgåelighed og hævder muligheden af fredelig sameksistens.

25. – Den italienske regering foreslår, at Sydtyrolspørgsmålet skal afgøres af den internationale domstol i Haag. – 28. beslutter den østrigske regering at indbringe spørgsmålet for FN.

27. – I Canada har der i juni været afholdt valg til 4 provinsparlamenter. De liberale har vundet Quebec fra Union Nationale, der har været ved magten i næsten 16 år, og New Brunswick fra de progressive konservative. I Nova Scotia har de progressive konservative og i Saskatchewan arbejderpartiet (C. C. F.) bevaret flertallet.

29. – Den cubanske regering overtager Texacos (1/7 tillige Essos og Shells) raffinaderier i Cuba, fordi de har nægtet at raffinere olie importeret fra Sovjetunionen i henhold til cubansk-russisk kontrakt.

Juli 1960

1. – Den første toldnedsættelse inden for EFTA – 20 pct. – træder i kraft. Samtidig nedsættes tolden inden for de seks for anden gang med 10 pct.

Ghana bliver republik (se 27/4), men forbliver i det britiske Commonwealth. Den nye præsident Kwame Nkrumah fortsætter tillige som premierminister.

Den uafhængige Somalirepublik (se 12/5) proklameres. Til midlertidig præsident vælges formanden for Somalias lovgivende forsamling, Adan Abdullah. – 12. Abdelrashid Ali Shermarke, der har været medlem af Somalias lovgivende forsamling, udnævnes til premierminister og danner regering. Af de øvrige 13 ministre er 9 tidligere ministre i Somalia og 4 tidligere ministre i (Britisk) Somaliland. Abdullah Issa, hidtil premierminister i Somalia, bliver udenrigsminister, og Ibrahim Egal, hidtil premierminister i Somaliland, forsvarsminister.

9 af det tyske partis 15 mand store forbundsdagsgruppe, deriblandt forbundsministrene von Merkatz og Seebohm, udmelder sig af partiet for at slutte sig til de kristelige demokrater. – 2. Det tyske partis ledelse beslutter, at partiet skal fortsætte som selvstændigt parti.

2. – En amerikansk flyvemaskine af typen RB-47, der havde til opgave at foretage elektromagnetiske observationer, meldes savnet. Dens sidste opgivne position var 800 km nord for Murmansk. – 11. Moskva Radio meddeler, at RB-47 1/7 blev skudt ned af russiske jagere over russisk territorium, og at 2 af maskinens 6 mand store besætning er i russisk fangenskab. Sovjetunionen protesterer i noter til U. S. A. og til Storbritannien og Norge, der beskyldes for meddelagtighed ved at have stillet baser til rådighed for den fornyede luftspionage mod Sovjetunionen (se 5/5). – 12. U. S. A. erklærer i en note, at påstanden om, at RB-47 har været over russisk territorium, er en bevidst fordrejelse af kendsgerningerne, protesterer mod den uberettigede nedskydning, kræver de to flyvere frigivet og forbeholder sig ret til at kræve erstatning. – 13. Udenrigsminister Gromyko kræver sikkerhedsrådet indkaldt. – 19. Premierminister Macmillan betegner nedskydningen som et uprovokeret angreb. – 22. Norge afviser påstanden i den russiske note af 11/7. – 26. Sikkerhedsrådet forkaster med alle stemmer mod 2 (Sovjetunionen og Polen) et russisk resolutionsforslag, der fordømmer det amerikanske luftvåbens fortsatte provokationer som aggression. Et amerikansk forslag om at lade sagen undersøge af en kommission eller henvise den til den internationale domstol og et italiensk forslag om at lade Røde Kors få adgang til de to flyvere vedtages med alle stemmer mod 2, men strander på Sovjetunionens veto.

4. – Den algierske oprørsregering meddeler, at den ikke vil sende en delegation til Paris for at forhandle om våbenstilstand, idet de præliminære forhandlinger (se 14/6) har vist, at Frankrig vil diktere forhandlingsbetingelserne.

5. – Som repressalie for beslaglæggelsen af olieraffinaderierne (se 30/6) nedskærer præsident Eisenhower i henhold til en netop vedtagen bemyndigelseslov sukkerimporten fra Cuba. – 9. Ministerpræsident Khrushchev truer U. S. A. med raketangreb i tilfælde af amerikansk militær intervention i Cuba. – 11. Cuba kræver sikkerhedsrådet indkaldt for at tage stilling til U. S. A.s »økonomiske aggression«. – 12. Khrushchev udtaler, at Monroedoktrinen er forældet. – 19. Sikkerhedsrådet vedtager enstemmigt (Sovjetunionen og Polen undlader at stemme) en resolution, der udsætter sagen til der foreligger en rapport fra Organisationen af amerikanske Stater.

I Libanon er der afholdt valg til deputeretkammeret under en ny valglov, som har indført hemmelig afstemning og forøget antallet af mandater fra 66 til 99 med bibeholdelse af det traditionelle styr-

keforhold (6:5) mellem kristne og muhammedanere. – 20. meddeler præsident Chehab, at han vil træde tilbage, da han anser sit hverv for fuldført. Under stærkt pres fra de deputerede lader han sig dog bevæge til at fortsætte.

6. – De congolesiske tropper (Force Publique) gør mytteri mod deres belgiske officerer. Den belgiske øverstbefalende, general Emile Janssens, tvinges til at træde tilbage. Hovedstaden Léopoldville er i nogle dage helt i oprørernes vold. Disciplinen går i opløsning, og talrige overfald på de hvide fremkalder masseflugt til Brazzaville i Fransk Congo, hvorfra der etableres luftbro til Bruxelles (i dagene 8.–16. juli ankommer 14.000 flygtninge til Bruxelles ad luftvejen). De tilbageværende belgiske styrker går i flere tilfælde i aktion for at beskytte de hvides liv og ejendom, og der afsendes forstærkninger fra Belgien. – 11. Regeringschefen i provinsen Katanga, Moise Tshombe, proklamerer Katanga som selvstændig stat. – 13. Præsident Kasavubu og førsteminister Lumumba anmoder FN om militær hjælp mod »den belgiske aggression«. Sovjetunionen anklager Belgien for »direkte militær intervention« i Congo med støtte af U. S. A., Storbritannien, Frankrig og Vesttyskland. – 14. Sikkerhedsrådet bemyndiger generalsekretær Dag Hammarskjöld til at sende FN-tropper til Congo og opfordrer Belgien til at trække sine tropper bort. Et russisk forslag, der fordømmer »den belgiske militære aggression« og kræver de belgiske troppers øjeblikkelige fjernelse, bliver nedstemt. Den belgiske regering erklærer, at de belgiske tropper vil udføre deres opgave, at beskytte europæerne, til FN-styrkerne er i stand til at sikre ro og orden. Tshombe erklærer, at ingen FN-tropper vil få lov til at komme ind i Katanga. Kasavubu og Lumumba udtaler i et telegram til ministerpræsident Khrushchev, at de muligvis bliver nødt til at bede om hjælp fra Sovjetunionen, hvis aggressionen fortsætter, og Khrushchev svarer, at Sovjetunionen er parat til enhver bistand. – 15. De første FN-tropper (fra Ghana og Tunis) ankommer til Congo; et par dage senere overtager den svenske general Carl von Horn kommandoen over FN-styrkerne. Congo (og Guinea) afbryder de diplomatiske forbindelser med Belgien. – 17. Den congolesiske regering kræver i en henvendelse til FN de belgiske tropper bort inden 3 dage – 20. erklærer Lumumba, at regeringen vil anmode Sovjetunionen og afro-asiatiske stater om militær hjælp, hvis det ikke lykkes FN at udvirke de belgiske troppers borttrækning. – 22. Efter at Dag Hammarskjöld har aflagt beretning om gennemførelsen af resolutionen af 14/7, vedtager sikkerhedsrådet på forslag af Ceylon og Tunis enstemmigt en resolution, der billiger de gennemførte foranstaltninger, pålægger Belgien hurtigt at trække sine tropper tilbage og opfordrer alle stater til at undgå handlinger, som kan vanskeliggøre genoprettelsen af ro og orden og af den congolesiske regerings autoritet. Lumumba erklærer, at en henvendelse til Sovjetunionen om hjælp herefter er overflødig. – 27.–29. Lumumba forhandler i Washington med udenrigsminister Herter, der lover Congo økonomisk og teknisk hjælp.

Den engelske arbejderfører Aneurin Bevan, minister 1945–51, afgår ved døden, 62 år gammel.

Venezuela indklager Den dominikanske Republik for organisationen af amerikanske stater (O. A. S.)

7. – I Nikosia underskrives den britisk-cypriotiske traktat om Cyperns uafhængighed, efter at der er opnået enighed om størrelsen af de britiske baser på øen (se 1/2) og om, at Storbritannien i de første 5 år skal yde Cypern en finansiel hjælp på ca. 15 mill. £. – 31. Ved valget til nationalforsamling besætter den patriotiske front (ærkebiskop Makarios) 30, Akel (kommunister) 5 og den tyrkiske nationale front 15 pladser.

8. – Ministerpræsident Khrushchev afslutter et 10 dages besøg i Østrig.

11. – Den tjekoslovakiske nationalforsamling (nyvalgt 12/6) vedtager enstemmigt en

ny forfatning. Herefter benævnes T. ikke længere folkerepublik, men det officielle navn bliver Den tjekoslovakiske socialistiske Republik. Forsamlingen godkender endvidere en omdannelse af regeringen Siroky og femårsplan nr. 3 for 1961–65.

Den tyrkiske straffelovs bestemmelser vedrørende højforræderi ændres med tilbagevirkende kraft, således at også personer over 65 år kan idømmes dødsstraf. – 12. meddeles, at ekspræsident Bayar (der er 77 år) vil blive anklaget for højforræderi.

12. – I Paris underskrives overenskomster, hvorefter Republikken Tsad, Den centralafrikanske Republik og Republikken Congo (Fransk Congo) bliver uafhængige stater i det franske statssamfund. Planen om at søge uafhængighed for en union af de 3 stater (se 11/5) er opgivet. – 15. underskrives en tilsvarende traktat for Republikken Gabon.

13. – Det demokratiske partis nationalkonvent i Los Angeles vælger i første omgang den 43-årige katolske senator John F. Kennedy, Massachusetts, til partiets kandidat ved præsidentvalget i november. Senator Lyndon B. Johnson, Texas, nomineres som kandidat til vicepræsidentposten. – 27. Det republikanske partis nationalkonvent i Chicago nominerer vicepræsident Richard M. Nixon som partiets præsidentkandidat og Henry Cabot Lodge, U. S. A.s faste repræsentant ved FN, til vicepræsidentkandidat.

Sovjetunionen protesterer imod, at amerikanske militærflyvemaskiner overflyver russiske skibe i internationalt farvand i lav højde. Lignende protester tilstilles Storbritannien, Canada, Frankrig, Norge og Danmark (se p. 228). Klagerne afvises som grundløse.

14. – Det liberaldemokratiske parti udser handels- og industriminister Hayato Ikeda til premierminister Kishis afløser (se 4/6). Samme dag såres Kishi ved knivstik af et medlem af en ultranationalistisk gruppe, og dagen efter demissionerer han. – 18. Parlamentet vælger Ikeda til premierminister. – 19. Ikeda danner regering med Zantaro Kosaka som udenrigsminister. Den første kvindelige minister i Japan, fru Masa Nakayama, overtager velfærdsministeriet. – 22. Premierminister Ikeda udtaler, at han ikke har til hensigt at søge sikkerhedstraktaten med U. S. A. ændret.

15. – Nationalforsamlingen i Nordvietnam genvælger enstemmigt Ho Chi Minh som præsident og Pham Van Dong som første- og udenrigsminister.

16. – Under indtrykket af kommunistisk inspirerede uroligheder har de italienske midterpartier, socialdemokraterne, republikanerne og de liberale, besluttet at støtte en kristelig-demokratisk regering. – 19. Regeringen Tambroni indgiver sin afskedsbegæring. – 26. Amintore Fanfani, lederen af det kr.-dem. partis venstre fløj, danner regering med Attilio Piccioni som viceministerpræsident, Mario Scelba som indenrigsminister og Giuseppe Pella som budgetminister. Antonio Segni fortsætter som udenrigsminister.

Marskal Voroshilov er efter eget ønske udtrådt af det kommunistiske partis centralkomites præsidium, og Voroshilovs efterfølger som formand i den øverste sovjets præsidium, Leonid Brezhnev, fratræder som sekretær i det kommunistiske partis centralkomite (se 4/5).

19. – Sovjetunionen protesterer i noter til U. S. A. og Vesttyskland imod, at det vesttyske forsvar udstyres med Polarisraketter.

Nureddin Kuhala, præsident i eksekutivrådet for den syriske region, udnævnes til vicepræsident i Den forenede arabiske Republik. (Posten har været ubesat siden Akram Hourani trådte tilbage 30/12 59). – 21. Præsident Nasser åbner F. A. R.s første parlament. Nationalforsamlingen består af 400 ægyptiske og 200 syriske deputerede valgt af præsidenten blandt kandidater udpeget af Den nationale Union.

20. – Der foretages vellykkede forsøg med afskydning af ballistiske missiler fra den amerikanske »atom«undervandsbåd »George Washington« i neddykket tilstand.

Ved valget i Ceylon (se 23/4) vinder Sri Lanka frihedspartiet 29 og får 75 af i alt 151 mandater, medens regeringspartiet, Det forenede nationale Parti, går ned fra 50 til 30, skønt det får flere stemmer end Sri Lanka. Der er valgsamarbejde ligesom i 1956 mellem Sri Lanka, Lanka Sama Samaja-partiet (Trotzkyister) og kommunister, hvilke sidste to partier får henholdsvis 12 (+2) og 4 (+1) mandater. – 23. Sirimavo Bandaranaike, enke efter den myrdede premierminister Solomon B. (se 25/9 1959) og i maj valgt til leder af Sri Lanka efter C. P. de Silva, danner regering, hvori hun tillige overtager forsvars- og udenrigsministerposten. Fru Bandaranaike er verdens første kvindelige premierminister.

24. – Persien har genoptaget diplomatiske forbindelser med Israel. Shahen udtaler, at Persien allerede for 11 år siden anerkendte Israel de facto og indtil 1951 var repræsenteret i Tel-Aviv. Han understreger, at der ikke er tale om anerkendelse de jure. – 26. retter præsident Nasser et voldsomt angreb mod shahen og meddeler, at Den forenede arabiske republik har afbrudt de diplomatiske forbindelser med Persien.

26. – Efter et møde i Paris mellem præsident de Gaulle og premierminister Mokhtar Ould Daddah meddeles, at Den islamiske Republik Mauretania 28/11 vil opnå fuld uafhængighed, men forbliver i det franske statssamfund. Samtlige de oprindelige 12 afrikanske medlemsstater af det franske »communauté« er herefter uafhængige.

27. – Den britiske regering omdannes. Finansminister Heathcoat Amory afløses af den hidtidige udenrigsminister Selwyn Lloyd og sundhedsminister Derek Walker-Smith af Enoch Powell. Lord Home, hidtil minister for Commonwealth-anliggender, bliver udenrigminister, med den hidtidige arbejdsminister Edward Heath som udenrigsministeriets talsmand i underhuset og med europæiske anliggender som særligt arbejdsområde. Commonwealth-ministeriet overtages af luftfartsminister Duncan Sandys, arbejdsministeriet af landbrugs- og fiskeriminister John Hare; Peter Thorneycroft (se 6/1 58) bliver luftfartsminister, krigsminister Christopher Soames landbrugs- og fiskeriminister og John Profumo krigsminister.

Koloniminister Macleod meddeler i underhuset, at der vil blive nedsat en kommission til at udarbejde en ny forfatning for Malta, hvorefter der skal afholdes valg i første halvdel af 1961. – 31. Det maltesiske arbejderpartis fører, Mintoff, kræver, at der først skal afholdes valg, og at det sejrende parti derefter skal udarbejde forfatningen.

29. – Ghana indfører fra 1/8 forbud mod import af sydafrikanske varer, mod indrejse eller gennemrejse af sydafrikanske statsborgere, med mindre de erklærer, at de er modstandere af apartheid og racediskrimination, og mod at sydafrikanske skibe og flyvemaskiner benytter havne og flyvepladser i Ghana. Fra samme tidspunkt træder et forbud i Malaya mod import af sydafrikanske varer i kraft.

Ved valget i Sydkorea besætter det førende oppositionsparti under Syngman Rhees styre, det demokratiske parti, 170 af repræsentanternes hus' 233 pladser (foreløbig opgørelse) og erobrer også flertallet i overhuset, der tæller 58 medlemmer.

August 1960

1. – Sovjetunionen afviser et amerikansk forslag om et snarligt møde i FNs afrustningskommission (bestående af samtlige FN-stater) og foreslår, at samtlige regeringschefer skal deltage i afrustningsdiskussionen ved FNs forestående generalforsamling.

Dahomey i Vestafrika proklameres som uafhængig republik, efterfulgt af de 3 andre »Conseil de l/Entente«-stater: Niger

(3/8), Øvre Volta (5/8) og Elfenbenskysten (7/8) og af de 4 stater i Ækvatorialafrika Tsad (11/8), Den centralafrikanske Republik (13/8), (fransk) Congo (15/8) og Gabon (17/8). (Se 3/6 og 12/7).

Da ingen modkandidater har meldt sig, fortsætter Asgeir Asgeirsson som Islands præsident for en tredie 4 års periode.

2. – Generalsekretær Dag Hammarskjöld meddeler, at FN-troppernes indmarch i Katanga vil finde sted 6/8. Som svar herpå beordrer ministerpræsident Moise Tshombe alm. mobilisering og erklærer, at Katanga om nødvendigt vil modsætte sig FN-troppernes indmarch med magt. – 4. Under samtaler i Elisabethville med generalsekretærens stedfortræder Ralph Bunche kræver Tshombe Katangaspørgsmålet behandlet i et ekstraordinært møde i sikkerhedsrådet. – 5. Sovjetunonen kræver de belgiske tropper bort hurtigst muligt. FN-kommandoen kritiseres. Hammarskjöld annullerer ordren om indmarch i Katanga og indkalder til møde i sikkerhedsrådet. – 6. Den belgiske regering afviser Sovjetunionens påstand om, at Belgien modarbejder FN i Congo og gør sig skyldig i aggression. – 8. Sikkerhedsrådet vedtager på forslag af Ceylon og Tunis en resolution, der opfordrer den belgiske regering til at trække sine tropper bort fra hele Congo og betoner nødvendigheden af FN-troppernes indmarch i Katanga. Resolutionen vedtages enstemmigt med 9 stemmer, idet Frankrig og Italien undlader at stemme. – 12. Hammarskjöld ankommer med to kompagnier svenske tropper til Elisabethville og forhandler med Tshombe om betingelserne for indmarch i Katanga. – 14. begynder afløsningen af de belgiske tropper i Katanga af FN-styrker. – 15. Ministerpræsident Lumumba kræver FNs indgriben mod Tshombe og afsendelse af neutrale observatører til Congo. Han erklærer, at Congos regering og folk har mistet tilliden til Hammarskjöld. – 18. FN-troppерne, der bevogter Leopoldvilles lufthavn, får ordre til at skyde, hvis congolesiske soldater forsøger at tiltvinge sig adgang. Forinden har congolesiske soldater overfaldet FN-tropper. – 22. Sikkerhedsrådet vedtager en resolution, der slutter op bag Hammarskjöld. Et russisk resolutionsforslag trækkes tilbage, efter at det har vist sig, at det kun støttes af Polen. Den congolesiske regering erklærer sig tilfreds med resultaterne at sikkerhedsrådets møde og udtaler, at der ikke er brug for at tilkalde særlig hjælp fra venligsindede nationer. Belgien lover at trække sine sidste tropper tilbage fra Congo i løbet af 8 dage. – 26. Premierminister Lumumba kræver FN-troppерne trukket bort, så snart de belgiske tropper er ude af Congo. – 28. Albert Kolonji, der har proklameret minestaten Kasais uafhængighed, flygter for Lumumbas tropper og erklærer centralregeringen krig. – 31. Hammarskjöld protesterer over for Belgien imod, at de belgiske kamptropper ikke som lovet alle var ude af Congo 29/8.

I Libanon afløses Ahmed Daouks forretningsministerium af en ny regering med Saeb Salam som premier- og indenrigsminister. Philippe Takla, den eneste af de hidtidige ministre, der går over i den nye regering, fortsætter som udenrigsminister. I regeringen er alle politiske (og religiøse) afskygninger repræsenteret med undtagelse af de nationalliberale under den tidligere præsident Chamoun.

Rawalpindi proklameres som Pakistans hovedstad i st. f. Karachi.

3. – Efter en delvis fornyelse af det hollandske førstekammer er partistillingen: katolikker 26 (+ 1), socialister 23 (+ 1), det antirevolutionære parti 8, det kristeligt-historiske parti 8, det liberale parti 8 (+1), kommunister 2 (÷2). Det politisk reformerte parti har mistet sit eneste mandat.

Den tyrkiske forsvarminister, general Fabri Özdilek meddeler, at 233 generaler, admiraler og andre højere officerer, deriblandt Özdilek selv, er afskediget for at gøre plads for yngre mænd. – 6. meddeles, at over 30 pct. af alle oberster, oberstløjtnanter og majorer i hær og flyvevåben og af officerer af tilsvarende grader i flåden vil blive afskediget i løbet af få uger. –

25. 10 af den tyrkiske regerings 19 medlemmer afskediges.

Siden 1945 er (ifl. det hollandske socialministerium) ca. 300.000 hollandske statsborgere vendt hjem fra Indonesien. Heraf er ca. 50.000 emigreret til U. S. A. Antallet af hollandske statsborgere i Indonesien anslås til 14.000, og den hollandske regering gør alt for at fremskynde repatrieringen af dem, der ønsker det.

Præsident Hector Bienvenido Trujillo i Den dominikanske Republik træder tilbage og efterfølges af den hidtidige vicepræsident Joaquin Balaguer.

4. – I et svar til premierminister Macmillan afviser ministerpræsident Khrushchev, at Sovjetunionen skulle være skyld i forværringen af den internationale situation. Han udtaler håbet om et topmøde om de forskellige stridsspørgsmål.

På en konference i London under ledelse af koloniminister Macleod og med deltagelse af guvernør sir Robert Armitage og 18 repræsentanter for afrikanere, asiater og europæere er der opnået fuld enighed om en ny forfatning for Nyasaland.

Det meddeles, at Argentina og Israel har besluttet at betragte konflikten i anledning af bortførelsen af Eichmann (se 3/6) som afsluttet.

5. – Det italienske parlament godkender regeringen Fanfani (se 16/7) med 310 stemmer mod 156 (kommunister og neofascister), medens 96 (Nenni-socialister og monarkister) undlader at stemme.

Generalresidenten i Ruanda-Urundi, der administreres af Belgien under FNs formynderskab, meddeler, at området vil blive selvstyrende i 1961 og kort derefter opnå fuld uafhængighed.

7. – Den cubanske regering udsteder et dekret, hvorefter 3/4 af al amerikansk ejendom i Cuba (værdi ca. 750 mill. $) nationaliseres mod erstatning i 2 pct. obligationer med en løbetid af 50 år. – 24. Udenrigsminister Herter opfordrer de amerikanske udenrigsministre, forsamlet i Costa Rica, til at fordømme sovjetisk og anden kommunistisk intervention i den vestlige halvkugles anliggender og give udtryk for dyb bekymring over, at Cuba tolererer og opmuntrer en sådan indblanding. – 28. Udenrigsministerkonferencen vedtager en udtalelse, der fordømmer intervention eller trusler om intervention fra lande uden for den vestlige halvkugle.

8. – Understatssekretær i det britiske finansministerium Frank Edward Figgures udnævnes til EFTAs generalsekretær.

Det meddeles, at Pakistan 1. 1. 1961 vil indføre decimalsystemet i møntvæsenet, idet der skal gå 100 paisa på en rupia. – 18. I Australien foreslår et udvalg, at møntenheden fra 2. mandag i februar 1963 skal være 10 s. = 100 cents.

9. – En ung kaptajn i faldskærmstropperne, Kong Lae, tager magten i hovedstaden Vientiane i Laos. – 13. På et af oprørerne arrangeret møde i nationalforsamlingen vedtages et mistillidsvotum til ministeriet Tiao Somsanith (se 2/6). – 15. meddeles at kong Savang Vatthana har opfordret den neutralistiske tidligere premierminister prins Souvanna Phouma til at danne regering. Souvanna Phouma erklærer, at han vil respektere alle internationale forpligtelser og føre en strengt neutral politik, og at han ikke vil optage det pro-kommunistiske Neo Lao Haksat (der ledes af hans halvbroder, prins Souphanouvong, se 8/5) i regeringen. Situationen afklares imidlertid ikke førend i slutningen af august, og en overgang truer borgerkrigen mellem oprørerne og loyale tropper under regeringen Somsaniths stærke mand, general Phoumi Nosavan.

10. – Det amerikanske senat vedtager med 66 stemmer mod 21 at ratificere traktaten om fredeligt videnskabeligt samarbejde i Antarktika og demilitarisering af det antarktiske kontinent. Traktaten er til dato ratificeret af U. S. A., Storbritannien, Japan, Norge, Belgien og Sydafrika. Den er endnu ikke ratificeret af U. S. S. R., Argentina, Australien, Chile, Frankrig og New Zealand.

11. – Efter samtaler i Bonn mellem premierminister Macmillan og forbundskansler Adenauer udsendes et kommuniqué, hvor det hedder, at det af hensyn til den europæiske enhed er nødvendigt at finde en løsning på de problemer, der er opstået ved dannelsen af fællesmarkedet og EFTA.

Efter 12 mislykkede forsøg (det sidste i april) lykkes det det amerikanske luftvåben i Stillehavet at opfiske en kapsel med instrumenter, som er løsgjort fra en drabant (Discoverer XIII) under dens 17. omdrejning om jorden 19/8 opfanges ved et lignende forsøg (Discoverer XIV) kapslen i luften af en flyvemaskine. – 12. Fra Cape Canaveral bringes en drabant i form af en stor ballon, Echo I, i bane om jorden. – 19. I Sovjetunionen bringes et rumskib (se også 15/5) med 2 hunde, rotter, mus, fluer, mikroorganismer, planter og frø i bane om jorden. Efter at have tilbagelagt 700.000 km bringes rumskibet 21/8 tilbage til jorden med passagererne i god behold, kun en halv snes km fra det fastsatte landingssted.

12. – Ved åbningen af parlamentet bebuder Ceylons nye regering (se 20/7) en række reformer, deriblandt indførelse af republik, statens overtagelse af private (især katolske) skoler med statstilskud, indførelse af tvungen arbejds- og militærtjeneste, nationalisering af livsforsikringsselskaberne (men ikke af te- og gummiplantagerne) og det offentliges overtagelse af de af Associated Newspapers of Ceylon Ltd. og Times of Ceylon Ltd. udgivne aviser. – 28. Parlamentet godkender med stort flertal regeringens program.

Yoon Bo Sun vælges til Sydkoreas præsident og John M. Chang til førsteminister.

14. – Den jugoslaviske avis Borba meddeler, at de russiske eksperter i Kina i massevis rejser tilbage til Sovjetunionen. – 26. Pravda angriber med tydelig adresse til Kina »de venstre-doktrinære«.

16. – Cypern bliver uafhængig republik. – 17. Cyperns præsident, ærkebiskop Makarios, udtaler, at efter hans personlige opfattelse må Cypern forblive i det britiske Commonwealth.

17. – Præsident Sukarno meddeler, at han har givet ordre til afbrydelse af de diplomatiske forbindelser med Holland p. gr. af Hollands vedholdende vægring ved at afstå Vest Irian (Holl. Ny Guinea) til Indonesien og specielt afsendelsen af hollandske krigsskibe til Ny Guinea (se 14/4). Han meddeler samtidig, at han har givet ordre til opløsning af det muhammedanske Masjumi-parti og det indonesiske socialistiske parti, fordi nogle af disse partiers ledere er gået over til oprørerne på Sumatra og Celebes, og partierne har nægtet at udtale en fordømmelse af dem.

19. – Bundeswehr har offentliggjort en pjece, hvori man kræver feltstyrkerne udrustet med kernevåben.

Piloten fra U-2, Francis Gary Powers (se 5/5) dømmes af en russisk militærdomstol til 10 års frihedstab, de første 3 år i fængsel. Anklageren havde krævet 15 år.

Premierministeren i Federationen Mali, Modibo Keita – der også er premierminister i Sudan – afskediger i et kabinetsmøde i Dakar Senegals premierminister Mamadou Dia fra posten som federationens forsvarsminister og proklamerer undtagelsestilstand. Som svar på kuppet vedtager Senegals lovgivende forsamling Senegals udtræden af Federationen Mali.

James M. Wadsworth, der har været leder af den amerikanske delegation ved tremagtskonferencen i Geneve om forbud mod forsøg med kernevåben, udnævnes til U. S. A.'s permanente repræsentant ved FN i stedet for Henry Cabot Lodge, der nu er republikanernes vicepræsidentkandidat.

21. – De amerikanske staters udenrigsministre har i Costa Rica vedtaget kollektive sanktioner imod Den dominikanske Republik for aggression og intervention i Venezuela, bl. a. ved forsøg på at myrde præsident Betancourt. – 26. U. S. A. afbryder de diplomatiske forbindelser med Den dominikanske Republik.

23. – Den internationale atomenergiorganisation (I. A. E. A.) i Wien meddeler, at fhv. udenrigsminister Molotov, der siden 1957 har været ambassadør i Mongoliet, er udnævnt til Sovjetunionens permanente repræsentant ved I. A. E. A. med ambassadørstatus.

Den algierske oprørsregering kræver folkeafstemning i Algier under FNs ledelse og kontrol.

26. – Justitsminister Erasmus meddeler, at undtagelsestilstanden i Sydafrika (proklameret 20/3) vil blive ophævet 31/8.

27. – I Kabul underskrives en venskabs- og ikke-angrebspagt mellem Kina og Afghanistan.

29. – Jordans premierminister Hazza Majali dræbes, da en tidsindstillet bombe eksploderer i regeringsbygningen i Amman. Til ny premierminister udnævnes chefen for kongens kabinet, Bahjat Talhoun. Moussa Nasser fortsætter som udenrigsminister. – 30. Kong Hussein meddeler, at bomben var blevet anbragt i regeringsbygningen af to underordnede funktionærer, som er flygtet til Syrien, og siger, at de havde forbindelse med ansvarlige personer i Den forenede arabiske Republik, som havde kendskab til komplottet. – 31. ankommer FNs særlige udsending i Mellemøsten, Pier Spinelli, til Amman for efter generalsekretær Hammarskjölds ordre at tilbyde hjælp, hvis det måtte ønskes.

30. – Sovjetunionen er gået ind på at yde en tillægskredit på 500 mill. rubler til gennemførelsen af Indiens 3. femårsplan (tidligere er aftalt en kredit på 1500 mill. rubler).

31. – De allierede kommandanter i Vestberlin protesterer over for den russiske kommandant mod den østtyske regerings beslutning om, at vesttyske statsborgere i 5 dage skal have særlig indrejsetilladelse for at komme ind i Østtyskland og Østberlin. Som begrundelse for restriktionerne angives planlagte møder i Berlin af tidligere krigsfanger og af flygtninge.

September 1960

1. – Frankrig og Marokko slutter overenskomst, hvorefter de franske baser i Marokko skal være rømmet 2/3 1961. (Tidligere er sluttet aftale om rømningen af de amerikanske baser i Marokko).

Statsoverhovedet (Yang di Pertuan Agong) i Malaja, Sir Hisamuddin Alam Shah (sultanen af Selangor) afgår ved døden (se 14/4). – 21. vælges rajaen af Perlis, Syed Sir Putra ibni al-Marhum Syed Hassan Jamalullail, som hans efterfølger.

3. – Cuba opsiger forsvarspagten med U. S. A., anerkender Pekingregeringen og afbryder de diplomatiske forbindelser med Formosaregeringen. – 16. Den cubanske regering beslaglægger tobaksindustrien. – 18. De amerikanske banker i Cuba nationaliseres. – 29. Det amerikanske udenrigsministerium opfordrer amerikanske statsborgere til at forlade Cuba.

5. – Præsident Joseph Kasavubu meddeler, at han har udnævnt senatets præsident Joseph Ileo til premierminister i stedet for Patrice Lumumba, og anmoder FN om at overtage kontrollen. Kasavubu erklærer, at han personlig overtager kommandoen over hæren. Lumumba svarer med at erklære Kasavubu for afsat. – 6. FN-styrker besætter radiostationen i Leopoldville for at hindre, at de stridende parter gennem radiotaler ophidser stemningen. Samtidig skærper FN bevogtningen af og kontrollen med flyvepladserne. – 7. Det congolesiske andetkammer vedtager efter en tale af Lumumba med 59 stemmer mod 19 (af i alt 137 medlemmer) at erklære såvel Kasavubus afskedigelse af Lumumba som Lumumbas afsættelse af Kasavubu for ugyldig. – 8. I en rapport til sikkerhedsrådet erklærer generalsekretær Hammarskjöld, at den indre konflikt i Congo er blevet skærpet, fordi

en af parterne har opnået en vis hjælp udefra i strid med ånden i rådets resolutioner. – 11. FN-tropper fra Ghana forhindrer Lumumba i at få adgang til radioen i Leopoldville. – 12. Fra Leopoldville meddeles, at Kasavubu har arresteret Lumumba. Senere meddeles, at han er på fri fod. Både Lumumba og Ileo sender delegationer til sikkerhedsrådet. Fra Cairo meddeles, at Den forenede arabiske Republik ikke længere skal deltage i FN-aktionen. – 13. Lufthavnene åbnes for civil trafik, og der gives fri adgang til Leopoldville radio. Forinden har præsident Nkrumah truet med at stille Ghanatropperne i Congo til rådighed for Lumumba, hvis denne ikke får adgang til sin egen radiostation. – 14. Oberst Joseph Mobutu meddeler, at hæren overtager magten i Congo indtil årets udgang. Forinden har Kasavubus premierminister Ileo givet meddelelse om, at han har udnævnt oberst Mobutu til chef for hæren i stedet for Victor Lundula, der er afskediget for at have løsladt Lumumba, da denne var blevet arresteret. Et flertal i sikkerhedsrådet modsætter sig, at Lumumbas repræsentant får ordet. Forslaget får kun Sovjetunionens, Polens og Ceylons stemmer. – 15. Lumumba må søge tilflugt hos FNs Ghanatropper mod congolesiske soldater. – 16. Congolesiske tropper arresterer Lumumbas stab og besætter parlamentet. Præsident Kasavubu drøfter muligheden for en tilnærmelse mellem ham og Lumumba med de afrikanske landes ambassadører i Leopoldville. – 17. Sovjetunionens og Tjekoslovakiets ambassadører forlader med deres personale Congo efter ordre fra oberst Mobutu. Samtidig afrejser også teknikerne fra østblokken. Sovjetunionen nedlægger i sikkerhedsrådet veto mod en af Ceylon og Tunis foreslået resolution, der henstiller til generalsekretæren at fortsætte gennemførelsen af sikkerhedsrådets resolutioner og bekræfter, at militær hjælp ikke må sendes til Congo undtagen som led i FNs aktion. På forslag af USA vedtager rådet derefter, at sagen skal sendes til behandling i generalforsamlingen. – 20. FNs ekstraordinære generalforsamling vedtager på forslag af 17 afro-asiatiske stater en resolution, der pålægger generalsekretæren fortsat kraftigt at arbejde for gennemførelsen af sikkerhedsrådet resolutioner. Resolutionen vedtages enstemmigt med 70 stemmer, idet Sovjetunionen og 8 andre oststater samt Frankrig og Sydafrika undlader at stemme. Et russisk resolutionsforslag, der indeholder et mistillidsvotum til generalsekretær Dag Hammarskjöld, trækkes tilbage. I Congo besætter oberst Mobutu administrationsbygningen og lader meddele, at han har udnævnt en ny regering, et råd af universitetsstudenter, med udenrigsminister Bomboko som chef. – 21. Mobutu anmoder FN om at tilbagekalde FN-styrkens afdelinger fra Guinea og Ghana.

Ved afslutningen af ministerpræsident Khrushchev's besøg i Helsingfors i anledning af præsident Kekkonens 60 års fødselsdag udsendes et kommuniqué, hvoraf det fremgår, at Sovjetunionen ikke vil modsætte sig, at Finland søger tilknytning til EFTA.

7. – Østtysklands præsident, Wilhelm Pieck, afgår ved døden, 84 år gammel. – 12. Det østtyske folkekammer beslutter, at præsidentens funktioner skal overtages af et statsråd under ledelse af førstesekretæren for det socialistiske enhedsparti, Walter Ulbricht, der imidlertid får langt større beføjelser end tidligere præsidenten.

Den britiske fagforbundskongres vedtager både en resolution (foreslået af Frank Cousins, transportarbejdernes og arbejdsmændenes forbund), der går ind for, at Storbritannien ensidig skal give afkald på kernevåben, og en resolution, der billiger arbejderpartiets officielle politik.

8. – Den østtyske regering beslutter, at vesttyske statsborgere skal have særlig tilladelse til indrejse i Østberlin (se 31/8). – 12. Som modtræk begynder vestmagterne at tilbageholde rejsetilladelser for østtyskere. – 14. Den russiske kommandant i Berlin har afvist vestmagternes protest. – 27. Vestmagterne understreger i et brev til den russiske kommandant, at de ikke

vil tolerere ændringer i deres status i Berlin og gør Sovjetunionen ansvarlig for sikkerheden i luftkorridorerne til Berlin. – 28. Sovjetunionen vil i fremtiden nægte at anerkende vesttyske pas som gyldige for vestberlinere, der ønsker at rejse til Sovjetunionen, Polen og Tjekoslovakiet har tidligere taget tilsvarende skridt. – 30. Fra Bonn meddeles, at handelsaftalen med Østtyskland vil blive opsagt med virkning fra 31/12.

12. – Den franske regering har anerkendt Senegals og Sudans uafhængighed, efter at forsøgene på en genforening er mislykkedes (se 19/8). – 22. Sudan tager navneforandring til Republikken Mali og erklærer Federationen Malis overenskomster med Frankrig for ugyldige. – 26. Frankrig anerkender Republikken Mali som uafhængig og suveræn stat og vil anbefale Malis og Senegals optagelse i FN (se 20/9).

13. – Ved valget til provinsparlamentet i Britisk Columbia taber Social Credit Party 7 mandater, men bevarer flertallet (se også 27/6).

18. – Ved valget til det svenske andetkammer får socialdemokraterne 47.8 (1958: 46.2) pct. af de afgivne stemmer og 114 (111) mandater, folkepartiet 17.5 (18.2) pct. og 40 (38) mandater, højre 16.5 (19.5) pct. og 39 (45) mandater, centrumpartiet 13.6 (12.7) pct. og 34 (32) mandater og kommunisterne (der i modsætning til 1958 opstiller i alle kredse) 4.5 (3.4) pct. og 5 (5) mandater. Medlemstallet i andetkammer er siden 1958 forøget med 1 til 232. Valgdeltagelsen er 85.6 pct.

20. – FN's 15. ordinære generalforsamling åbnes i New York i nærværelse af 11 stats- eller regeringschefer, deriblandt ministerpræsident Khrushchev. Til præsident vælges Frederick Boland, Irland, og 13 nye afrikanske stater samt Cypern optages som medlemmer. Spørgsmålet om Federationen Malis optagelse udskydes. – 22. Præsident Eisenhower erklærer, at U. S. A. med hele sin magt støtter FN og generalsekretær Hammarskjöld i Congo. – 23. Ministerpræsident Khrushchev foreslår, at generalsekretærembedet afskaffes og erstattes af et 3 mands udvalg, og rejser spørgsmålet om flytning af FN's hovedkvarter fra New York. – 26. Generalsekretær Hammarskjöld afviser Khrushchevs beskyldninger for partiskhed, erklærer, at han hellere vil se generalsekretærembedet gå til grunde end fravige dets høje principper, og henviser til, at aktionen i Congo ikke er generalsekretærens, men FNs. – 27. Sovjetunionen foreslår en resolution hvorefter 10 magts afrustningsudvalget (se 2/6) skal udvides med Indien, Ghana, Indonesien, Den forenede arabiske Republik og Mexico. – 29. Premierminister Macmillan foreslår, at militære, videnskabelige og administrative eksperter skal undersøge mulighederne for at gennemføre en gradvis nedrustning, uden at magtbalancen på noget tidspunkt forrykkes. Republikken Mali (se 12/9) og Senegal optages i FN. – 30. Præsidenterne Tito, Jugoslavien, Sukarno, Indonesien, Nasser, FAR, og Nkrumah, Ghana, samt premierminister Nehru, Indien, foreslår en resolution, der opfordrer præsident Eisenhower og ministerpræsident Khrushchev til at genoptage den personlige kontakt.

28. – Ved forhandlinger i Oslo er Storbritannien gået med til de facto at anerkende en udvidelse af det norske fiskeriterritorium til en bredde af 12 sømil, men britiske fiskere skal i de første 10 år have ret til at fiske i den yderste zonehalvdel.

DANMARK

April 1960

6. – Udenrigsminister Krag og landbrugsminister Skytte har i Bonn forhandlet med repræsentanter for den vesttyske regering om den dansk-tyske samhandel. Fra tysk side har man erklæret sig rede til snarest muligt at indlede forhandlinger om en »klassisk« handelstraktat, der kan sikre opretholdelsen og en videre udvikling af samhandelen.

Folketinget vedtager enstemmigt forslaget om ændring i loven om oprettelse af »Statens almindelige Videnskabsfond« (se 24/2).

Forslaget om ekstraordinær hjælp til langvarigt arbejdsløse (se 3/2) nægtes overgang til 3. behandling og forslag til beslutning om skolelovens praktiske gennemførelse (se 4/3) forkastes mod kommunisternes stemmer.

7. – Socialminister Bomholt fremsætter forslag om fordelingen af ydelsen fra Forbundsrepublikken Tyskland til fordel for danske statsborgere, der har været ramt af nationalsocialistiske forfølgelsesforanstaltninger (se 13/1).

Folketinget foretager 1. behandling af venstres og de konservatives forslag om forbud mod strejker og lockouter på livsvigtige områder og om oprettelse af en særlig voldgiftdomstol (se 15/3). Forslaget afvises af arbejdsminister Bundvad på regeringens vegne.

8. – Folketinget færdigbehandler en række lovforslag:

Forslag til lov om statens husholdningsråd (se 14/1); forslag om ændring i lov om ungdommens uddannelsesfond (se 24/2); forslag om ændring i lov om off. forsorg vedr. skolebespisning (se 13/11 59) og forslagene om ændring i lov om arbejdsløshedsanvisning og arbejdsløshedsforsikring og i lov om kommunale beskæftigelsesudvalg (se 2/3).

9. – Statsminister Kampmann udtaler om valglovens spærrebestemmelser, at han ikke er tilhænger af alt for mange partier i folketinget, men at det for ham ikke er afgørende, om der skal kræves 60, 50 eller 40.000 stemmer for at et parti kan få mandater.

12. – Arbejdsministeret udsender et cirkulære om standsning af beskæftigelsesarbejder og vejarbejder, der udføres med vejfondsmidler eller anden form for statstilskud.

20. – Statsminister Kampmann udtaler i folketinget som svar på et spørgsmål af Henry Christensen (v.), at overflytningen af hvervet som kgl. bankkommissær fra handelsministeren til finansministeren (se 31/3) er begrundet i udviklingen, som har bragt finans- og pengepolitikken i forgrunden, og at ændringen ikke berører nationalbankens selvstændige stilling.

21. – Socialminister Bomholt fremsætter forslag om eftergivelse af kommunehjælp, ekstraordinær adgang til folkepension og forhøjelse af de hædersgaver, der i en række tilfælde ydes som følge af krigen og besættelsen. Anledningen er kongeparrets sølvbryllup 24/5.

Folketinget forkaster med 69 stemmer mod 49 (v. og k. f.) forslag til beslutning angående ændring af lov om boligbyggeri (se 27/11 1959).

Folketinget vedtager enstemmigt forslagene om ændringer i konkurs-, retsplejeog tinglysningslov (vedr. underpant i løsøre, se 4/12 1959).

23. – Ved det konservative folkepartis repræsentantskabsmøde oplyses, at medlemstallet nu er 108.751 mod 103.019 i fjor, og at tallet i løbet af 4 år er steget med 20.000.

25. – En ny dansk-britisk aftale om fiskeriet ved Færøerne indebærer en gennemførelse af det amerikansk-canadiske forslag på søretskonferencen i Genéve (se p. 91) hvorefter fremmede statsborgere, der hidtil har fisket i zonen mellem 6 sømil fra kysten (territorialgrænsen) og 12 sømil fra kysten, bevarer denne rettighed i en årrække.

Folketingsmand Per Federspiel (v.) vælges til præsident for Europarådets rådgivende forsamling.

26. – På et nordisk udenrigsministermøde i Helsingfors har man drøftet den verdenspolitiske situation med særlig henblik på nedrustningsforhandlingernes nuværende stilling og visse spørgsmål, der kommer til behandling på FNs 15. plenarforsamling. Repræsentanterne for Danmark, Island, Norge og Sverige har desuden diskuteret spørgsmålet om OEEC's reorganisation.

Folketinget vedtager enstemmigt forslaget om anlæg af en statshavn på Rømø (se 18/2) samt forslagene om ratifikation af konventionerne om lige løn til mandlige og kvindelige arbejdere og forskelsbehandling m. h. t. beskæftigelse og erhverv (se 26/2).

27. – Formanden for Færøernes Fiskeriforening, Erlendur Patursson, protesterer mod den danske delegations holdning ved den nu sammenbrudte søretskonference (se p. 91) og kræver 12 sømils fiskerizone uden »historiske rettigheder«.

Maj 1960

1. – I en 1. maj-tale erklærer formanden for Dansk Arbejdsmands- og Specialarbejderforbund, Alfred Petersen, at det er et spørgsmål, om man kan fortsætte med 3-årige overenskomster, uden at der gives adgang til løntillæg for normallønnede inden for overenskomstperioden.

3. – Indenrigsminister Søren Olesen fremsætter forslag om ændring af lov om kommunale ejendomsskatter (forhøjelse af grænserne for de skattefri fradrag i forskelsværdierne i sogne- og amtskommuner i anl. af den forestående 12. alm. vurdering af fast ejendom).

Trafikminister Lindberg fremsætter forslag om udbygning af det storkøbenhavnske S-banenet og om forarbejder for tunnelbaneanlæg i København og Frederiksberg. Forslaget omfatter 1) forlængelse af S-banen fra Dybbølsbro S-station til Vallensbæk ved Køge bugt for 63 mill. kr., 2) elektrificering af Hareskovbanen for 54 mill. kr., 3) anlæg af Lundtoftebanen fra Jægersborg til Lundtofte og Nærum for 25 mill. kr., 4) nedsættelse af to udvalg til forberedelse af og udarbejdelse af skitseprojekt til tunnelbaner i København og Frederiksberg (anslået udgift 1500 mill. kr.).

Folketinget vedtager forslag til lov om børns retsstilling og forslag om ændringer i retsplejeloven vedr. faderskabssager (se 29/10 1959).

4. – Finansminister Philip fremsætter forslag om ændring i lov om vurdering og beskatning til staten af faste ejendomme, hvorefter en større del af grundværdistigningen end efter de gældende regler indrages af det offentlige, og indenrigsminister Søren Olesen fremsætter forslag om, at faste ejendomme, der er eller fremtidig kommer i offentlig eje, fra 1/1 1961 at regne kun må sælges på jordrentevilkår.

Boligminister Carl P. Jensen fremsætter

forslag til lov om planlægning af Køge Bugt-området. Ifl. forslaget, der må ses i forbindelse med forslaget om Køgebugtbanen (se 3/5), skal et udvalg udarbejde en dispositionsplan for områdets anvendelse og en plan for tidsfølgen i områdets udbygning.

5. – Finansminister Philip fremsætter forslag om ændring i lov om særlig indkomstskat m. v. Forslaget, der går ud på, at der i et vist omfang skal svares særlig indkomstskat – kapitalvindingsskat – af fortjeneste ved salg af fast ejendom, er et led i regeringens bestræbelser for at inddrage en del af den senere tids kraftige grundværdistigninger til fordel for samfundet (se også 4/5).
Folketinget vedtager enstemmigt forslaget om eftergivelse af kommunehjælp m. m. (se 21/4).

11. – En aftale mellem Arbejdsgiverforeningen og LO om forhandlingsregler bevarer den i 1956 indførte inddeling af overenskomstområdet i 8 grupper og de fællesudvalg, til hvilke parterne eller forligsmanden kan henskyde afgørelsen af ikke-generelle spørgsmål, hvorom der ikke har kunnet opnås enighed.

I et svar til Lannung (r. v.) erklærer boligminister Carl P. Jensen sig rede til at undersøge muligheden af at give lejerne forkøbsret ved salg af udlejningsejendomme.

Folketinget færdigbehandler forslagene om erhvervsmæssig uddannelse af ikke-faglærte arbejdere, om beskæftigelse og uddannelse af unge og om ændring i arbejdsløshedsforsikringsloven (se 3/12 1959).

12. – Nationalbanken beslutter at give banker, sparekasser og fondsbørsvekselerere adgang til at belåne deres beholdninger af værdipapirer i nationalbanken, men understreger samtidig, at den økonomiske situation tilsiger, at pengeinstitutterne udviser stærk tilbageholdenhed med ydelse af forbrugsbetonede kreditter.

Landbrugsminister Skytte fremsætter forslag til lov om et finansieringsinstitut for landbrug m. v., som vil blive oprettet af Danske Bankers Fællesrepræsentation og Danmarks Sparekasseforening.

Folketinget vedtager forslaget om ratifikation af overenskomsten med Forbundsrepublikken Tyskland om ydelser til danske statsborgere, der har været ramt af nationalsocialistiske forfølgelsesforanstaltninger (se 13/1).

13. – Det radikale venstres landsmøde godkender enstemmigt folketingsgruppens holdning under forsvarsforhandlingerne og udtaler sin anerkendelse af, at det lykkedes at nå frem til en ordning, der afviser enhver art af atombevæbning og modtagelse af atomammunition samt stationering af fremmede tropper i Danmark, samtidig med at tjenestetiden gradvis nedsættes til 12 måneder.

14. – Udenrigsminister Krag har modtaget en opfordring til at lade sig vælge til formand i udvalget om OEECs reorganisation.

I en udtalelse fra det radikale venstres landsmøde hedder det, at partiet efter valget vil stå frit i sin vurdering af de foreliggende muligheder, men ligesom i 1957 vil tilstræbe et bredt demokratisk samarbejde, der både giver dansk parlamentarisme den fornødne stabilitet og hindrer en ensidig økonomisk og politisk udvikling.

17. – Udenrigsminister Krag erklærer i det udenrigspolitiske nævn, at det er regeringens standpunkt, at flyvepladser på dansk område ikke må være basis for allierede flyvemaskiners uhjemlede overflyvninger over ikke-NATO-landes områder, hverken landterritorium eller søterritorium.

Folketinget vedtager enstemmigt forslaget om ændringer i lov om saltvandsfiskeri (se 26/2).

18. – De danske Grundejerforeningers Landsorganisation har protesteret mod forslaget om kapitalvindingsafgift på særlig store fortjenester ved salg af fast ejendom og bebuder sagsanlæg, hvis forslaget vedtages. Samtidig har de store erhvervsorganisationer henstillet, at behandlingen af dette og de andre forslag, der er fremkaldt af grundværdistigningerne, udsættes.

19. – På Dansk Arbejdsgiverforenings generalforsamling konstaterer formanden, civilingeniør Ejnar Thorsen, at organisationens opfordring til medlemmerne om ved kollegialt sammenhold at dæmme op for lønglidningen, ikke har virket tilstrækkeligt, og udtaler, at stærke inflatoriske kræfter er ved at slå igennem og truer fremgangen i produktion og beskæftigelse. Til ny formand vælges arbejdsgiverforeningens næstformand og tidligere formand i jernindustrien, fabrikejer, dr. rer. pol. Svend Heineke.

23. – LO's repræsentantskab godkender – ligesom tidligere arbejdsgiverforeningen – de nye forhandlingsregler (se 11/5). Formanden Eiler Jensen erklærer sig villig til at forlænge septemberforliget til 1/10 (se 27/11 59), idet han understreger, at man sidst af alt bør ønske spørgsmålet løst ad lovgivningens vej og derfor så vidt muligt bør hindre, at sagen går tilbage til arbejdsretskommissionen.

24. – Statsministeren nedsætter et udvalg til at gennemgå den historisk betingede opgavefordeling mellem departementer og institutioner og overveje, om der ved ændringer heri vil kunne opnås besparelser og administrative forenklinger, som tillige vil medføre kortere ekspeditionstid.

Folketinget vedtager enstemmigt forslag om ændring i lov om offentlig forsorg (vedr. alkoholistforsorg m. m.) og forslag til lov om invalide- og folkepension (se 15/12 1959).

26. – Handelsministeriet har nedsat et udvalg, som inden 15/10 skal fremkomme med forslag om en ændring af formerne for fastsættelse af sukkerroeprisen.

Ved et møde i Odense stiftes selskabet »Liberal Debat«, der skal arbejde for, at venstre fastholder sin linje som et frisindet midterparti, bl. a. ved udgivelse af et tidsskrift af samme navn som selskabet og med redaktør K. Jespersen, tidligere Roskilde Dagblad, som ansvarshavende. Fhv. finansminister Thorkil Kristensen er medlem af bestyrelsen, hvis formand er sognepræst Riber Jensen, Holsted. Desuden vælges et repræsentantskab med forstander J. Th. Arnfred, Askov, som formand.

29. – Ved provinsbankernes årsmøde udtaler nationalbankdirektør Svend Nielsen, at tilsagnet om belåning (se 12/5) ikke er udtryk for ønske om en egentlig likviditetsforøgelse.

30. – Ved den nordiske økonomiske ministerkomités møde i Oslo træffes beslutninger om organiseringen af det fremtidige samarbejde, herunder samordning af de nordiske landes synspunkter i økonomiske og handelspolitiske spørgsmål. Ministerkomiteen skal udarbejde en rapport til Nordisk Råds møde i Reykjavik i juli.

31. – En udenrigspolitisk forespørgselsdebat i folketinget drejer sig især om forholdet mellem de seks og de syv og om den spændte internationale situation efter sammenbruddet af topkonferencen i Paris.

Forslaget om forlængelse af kornordningen for høståret 1960–61 vedtages mod kommunisternes stemmer.

Juni 1960

1. – Folketinget færdigbehandler forslag til byggelov for købstæderne og landet og forslag til lov om brandvæsenet i købstæderne og på landet (se 7/10 1959).

Forslag til lov om den offentlige sygeforsikring (se 27/11 1959) vedtages ved 3. behandling med 83 stemmer mod 63 (v. og k. f.). Efter at socialministeren har nægtet at indhente responsum fra de juridiske fakulteter om, hvorvidt bestemmelsen i forslagets § 65 om anvendelsen af en fortsættelsessygekasses formue i tilfælde af dens ophør er en ekspropriationsbestemmelse, bebuder oppositionen, at den vil kræve grundlovens § 73 anvendt.

2. – 65 folketingsmedlemmer af v. og k. f. fremsætter krav om, at forslag til lov om den offentlige sygeforsikring først indstilles til kgl. stadfæstelse, når nyvalg til folketinget har fundet sted, og forslaget derefter på ny er vedtaget af folketinget.

Folketinget vedtager enstemmigt forslagene om fordeling af ydelsen fra Forbundsrepublikken Tyskland (se 7/4) og om deling af Københavns stift og oprettelse af et nyt bispeembede (se 18/2). Det nye stift vil få navnet Helsingør stift, og domkirken bliver St. Olai i Helsingør.

V. og k. f. s. forslag om ophævelse af § 24 i monopoltilsynsloven og af lov om indseende med priser (se 8/3) vedtages i ændret skikkelse med regeringspartiernes mod kommunisternes stemmer, medens v. og k. f. undlader at stemme. Det vedtagne forslag går alene ud på en lempelse af § 24 om forudgående godkendelse af forhøjelse af anmeldte priser.

Endvidere færdigbehandles forslag til lov om tillægsbevilling for 1959–60, der vedtages med alle stemmer mod 6 (k. og s. f.). Under generaldebatten bebuder Erik Eriksen (v.), at oppositionen, hvis den får magt dertil, vil ophæve de forskellige »jord«-love (kapitalvindingsafgift på grundværdistigninger m. v.), som regeringen agter at gennemføre, inden folketinget tager ferie. Poul Møller (k. f.) kritiserer tilrettelæggelsen af folketingets arbejde og efterlyser tidsfrister for lovforslags fremsættelse ligesom i Norge og Sverige. Statsminister Kampmann udtaler, at han ikke ser nogen stor grund til at afholde valg før valgperiodens udløb, så længe folketinget er arbejdsdygtigt og der kan opnås betydelige resultater ved forhandling på tværs i folketingssalen.

3. – Folketinget vedtager enstemmigt forslag til lov om luftfart (se 4/12 1959).

7. – Den polske udenrigsminister Adam Rapacki ankommer til København, hvor han bl. a. underskriver en dansk-polsk kulturoverenskomst og fører politiske samtaler i udenrigsministeriet.

Venstres og det konservative folkepartis folketingsgrupper anmoder folketingets formand om at udskyde behandlingen af forslaget om kapitalvindingsafgift af fast ejendom indtil videre.

En kommission med professor Poul Nyboe-Andersen som formand har afgivet betænkning om folkehøjskolens fremtid.

9. – Professor Alf Ross afviser i en udtalelse til regeringen, at § 65 i den nye sygeforsikringslov er en ekspropriationsbestemmelse, og at grundlovens regler om udskudt stadfæstelse af en lov kan bringes til anvendelse i det foreliggende tilfælde (se 2/6).

10. – I et svar til Gideon (v.) forsvarer forsvarsminister Poul Hansen udnævnelsen af oberst J. H. Johansen, som i sommeren 1940 en kort periode var medlem af DNSAP, til generalmajor og chef for 2. division og hjemmeværnsregion II. Da det imidlertid har vist sig, at der kan ventes meget store samarbejdsvanskeligheder med hjemmeværnet, vil han ikke komme til at tiltræde posten som regionschef. Udnævnelsen til generalmajor vil derimod stå ved magt.

Folketinget foretager 3. behandling af

forslag til lov om indkomstbeskatning af aktieselskaber og de dertil knyttede forslag om en særlig indkomstskat og om ændring af lov vedrørende personlig skat til kommunen (se 26/11 1959).

14. – Folketinget vedtager enstemmigt forslagene om et finansieringsinstitut for landbrug m. v. (se 12/5) og om adgang til forskudsvis udbetaling af underholdsbidrag m. v.

Formanden for LO, Ejler Jensen, oplyser at opsigelsesterminen for septemberforliget er prolongeret til 1/10. Han advarer stærkt mod de ulovlige strejker, men mener, at baggrunden i nogle tilfælde kan være brudte løfter og manglende indsats for rigtig tilrettelæggelse af arbejdet. I de kommende overenskomster vil LO søge gennemført bestemmelser, der giver mulighed for regulering af normallønninger i overenskomstperioden.

15. – En delegation af 8 medlemmer af den øverste sovjet indleder et 8 dages besøg i Danmark.

Landbrugets Afsætningsråd nedsætter et 12 mands udvalg, som skal lægge en plan for rådets fremtidige arbejde.

16. – Mellem Danmark og Storbritannien er sluttet aftale om et fælles atomforskningsprogram.

Det meddeles officielt, at general Viggo Hjalf, hvis ansættelsesperiode som chef for hæren udløber 1/7, ikke vil blive genansat. Hans efterfølger bliver chefen for hærstaben, generalmajor Valdemar Jacobsen, der udnævnes til generalløjtnant. Forsvarsminister Poul Hansen beklager, at det for at tilvejebringe fornøden ro omkring hærens arbejde er nødvendigt, at der sker et skifte på posten som chef for hæren. (Uroen omkring general Hjalf er opstået efter at han i diskussionen om dr. Jørgen Hæstrups bog om modstandsbevægelsen har erklæret, at det var ham, der havde ansvaret for den såkaldte skæve våbenfordeling, se 23/3).

17. – Østre landsret idømmer chefredaktør Martin Nielsen, Land og Folk, 3 måneders fængsel og en erstatning på 25.000 kr. til general Hjalf for beskyldninger for landsforræderi, indirekte meddelagtighed i mord på landsmænd m. v.

19. – Det radikale venstres politiske ordfører, A. C. Normann, udtaler med henblik på de mange ulovlige strejker, at 3-årige overenskomster er værre end 2-årige, hvis den ene part ikke reelt vil holde sine løfter, og opfordrer til beherskelse.

20. – Forsvarsminister Poul Hansen understreger i et svar til Alfred Jensen (k.), at der i beslutningen om ikke at genansætte general Hjalf som hærchef ikke ligger nogen kritik af hans holdning under besættelsen.

Folketinget vedtager forslaget om ændring af lov om kommunale ejendomsskatter (se 3/5).

Dansk Arbejdsgiverforenings forretningsudvalg har idømt Bryggeriforeningen en bøde på 100.000 kr. for i strid med foreningens love at have truffet aftale om lønforhøjelser (for de kvindelige arbejdere efter en ulovlig strejke) med Bryggeriarbejderforbundet inden for overenskomstperioden.

21. – Forhandlinger i Bonn mellem de skandinaviske og de vesttyske luftfartsmyndigheder slutter uden resultat, men vil blive genoptaget senere på måneden, inden den nuværende aftale mellem SAS og Lufthansa udløber 1/7 (se 24/3).

22. – En folketingsdelegation vender hjem efter et 11 dages officielt besøg i Jugoslavien.

27. – Folketingsmand Harald Nielsen oplyser på venstres landsmøde, der åbnes på 50 års dagen for »venstres« dannelse ved sammenslutning af venstrereformpartiet, det forhandlende venstre og »de 11«, at partiet nu tæller 192.629 medlemmer, 5.763 flere end før valget i maj 1957.

Formanden for chaufførernes fagfor-

ening, Andreas Hansen, udtaler en skarp fordømmelse af de københavnske renovationsarbejderes strejke, men tilføjer, at den faste voldgiftsret må bære en stor del af skylden for, at strejken løber videre, idet den ikke har taget hårdt nok fat i første omgang.

28. – På venstres landsmøde udtaler fhv. statsminister Erik Eriksen, at skillelinien går mellem dem – deriblandt ledelserne, men ikke vælgerne, af det radikale parti og retsforbundet – der vil styrke statsmagten, og de partier, der vil udnytte en stigende velstand til at sikre borgernes frihed også over for statsmagten. Erik Eriksen genvælges til formand for partiet med akklamation.

30. – De gældende aftaler om SAS's landingsrettigheder i Vesttyskland er forlænget til 15/7, idet forhandlerne endnu ikke har kunnet enes om en ny overenskomst.

Juli 1960

1. – De samvirkende danske Andelssvineslagterier vedtager enstemmigt at indmelde Slagteriernes Arbejdsgiverforening i Sammenslutningen af Landbrugets Arbejdsgiverforeninger, der foruden landbruget omfatter mejeribrug, skovbrug, plantager, planteskoler og gartneri. Samtidig nedsættes et udvalg på 14 medlemmer, som skal tilrettelægge landbrugets erhvervspolitik under overenskomstforhandlinger. Landbrugsrådets præsident (Hans Pinstrup) bliver formand for udvalget, der i øvrigt består af repræsentanter for De samvirkende danske Landboforeninger, slagterierne og mejerierne og disse arbejdsgiverforeninger samt Sammenslutningen af Landbrugets Arbejdsgiverforeninger. (Se også 28/10 1959).

5. – Folketinget færdigbehandler forslag om ændring i lov om vurdering og beskatning til staten af faste ejendomme (se 4/5) og forslag om ændring af lov om særlig indkomstskat (se 5/5).

I den forløbne del af folketingsåret 1959–60 er der fremsat 157 lovforslag (145 regeringsforslag, 12 fremkommet ved privat initiativ). Af de fremsatte lovforslag er 139 endeligt vedtaget, 18 ikke behandlet til ende eller bortfaldet. Endvidere er der fremsat 28 forslag til beslutning, hvoraf 11 er vedtaget, og stillet 6 forespørgsler, og af ministre er der givet 4 redegørelser.

9. – Kongeparret og tronfølgeren rejser til Grønland på et 3 ugers besøg.

11. – Arbejdsgiverforeningen og LO drøfter situationen på arbejdsmarkedet med de mange ulovlige strejker. LO erkender, at de kollektive overenskomster skal overholdes, men henstiller, at der snarest muligt optages forhandlinger for at løse det problem, der ved lønglidningen er opstået for de lavest lønnede, navnlig de normallønnede arbejdere. Arbejdsgiverforeningen anser det ikke for rimeligt at aftale generelle ændringer i overenskomsterne, som er gældende indtil 1/3 1961, men er villig til at forhandle om en hovedaftale angående arbejdstidsstudier, idet der herigennem vil kunne skabes muligheder for i øget omfang at anvende produktivitetsfremmende lønsystemer inden for de bestående overenskomster.

20. – Efter at en ulovlig strejke mod DFDS har lammet landbrugseksporten, henvender repræsentanter for slagterierne og mejerierne sig i statsministeriet, hvor de afleverer spørgsmålet: Hvad agter regeringen at gøre i tilfælde af, at den ulovlige strejke ikke ophører i morgen? Imidlertid beslutter havnearbejderne dagen efter at genoptage arbejdet.

21. – SAS's flyverettigheder i Vesttyskland forlænges på ubestemt tid med den ændring, at SAS's ret til at opsamle passagerer til Sydamerika bortfalder.

23. – Fhv. finansminister Thorkil Kristensen udpeges til generalsekretær for den nye økonomiske samarbejdsorganisation OECD, der skal afløse OEEC.

24. – Retsforbundets politiske ordfører, Niels Andersen, udtaler om regeringsdannelsen efter valget, at retsforbundet ikke vil binde sig på forhånd, men hvis v. og k. f. ønsker at ophæve love, som er gennemført af den nuværende regering, vil mulighederne for et fremtidigt samarbejde med v. og k. f. være vanskeliggjort i meget høj grad.

28. – Nordisk Råds 8. session åbnes i Reykjavik. Til præsident vælges Gisli Jònsson, Island, til vicepræsidenter Erik Eriksen, Danmark, Karl-August Fagerholm, Finland, Nils Hönsvald, Norge, og Bertil Ohlin, Sverige.

29. – Ved åbningen af Færøernes lagtings ordinære samling udtaler lagmand Peter Mohr Dam, at Færøerne i 1963, når aftalen med Storbritannien udløber, må indføre 12 miles fiskerigrænsen. Samtidig udtrykker han håbet om, at der kan etableres en aftale mellem Færøerne, Island og Grønland om gensidig ret til fiskeri indtil 4 sømil fra kysten.

30. – Detailpristallet og det lønregulerende særpristal for juni er beregnet til henholdsvis 453 og 448, for begges vedkommende et fald på 4 points i forhold til april. Faldet i detailpristallet medfører, at folke- og invalidepensionister mister en dyrtidstillægsportion, medens nedgangen i særpristallet ikke er tilstrækkelig stor til at påvirke arbejderes og tjenestemænds lønninger.

31. – Nordisk Råds 8. session slutter, efter at der er vedtaget 12 rekommandationer, bl. a. om lettere adgang for nordiske statsborgere til at erhverve statsborgerret i andet nordisk land, rationalisering af udenrigstjenesten, især i de nye lande, ved nordisk samarbejde, fælles initiativ m. h. t. uddannelse af eksperter til tjeneste i underudviklede lande og nordisk lægemarked.

August 1960

4. – Regeringen offentliggør sit svar på en polsk note, der ud fra påståede tendenser til en vesttysk revanchepolitik, som kunne true Polens vestgrænse, retter en række spørgsmål til den danske regering.

Folketingsmand Poul Møller (k. f.) kræver det udenrigspolitiske nævn indkaldt for at drøfte situationen i Congo, specielt med henblik på FN-troppernes indmarch i Katanga.

5. – Udenrigsministeriet afviser russiske klager over danske militære luftfartøjers overflyvning af russiske dampere.

8. – Grønlands afgående landshøvding, P. H. Lundsteen, åbner den 10. landsrådssamling.

Funktionærer i offentlig tjeneste på Færøerne nedlægger arbejdet.

11. – Thorshavns byråd vedtager at afvise forhandlinger med funktionærforeningen og truer med erstatningskrav og afskedigelse, hvis funktionærerne ikke straks genoptager arbejdet.

12. – Efter forhandlinger med repræsentanter for Reersøboerne udtaler statsminister Kampmann, at lejemålet for Lyngby radio vil blive søgt forlænget for et år, således at det kan blive undersøgt til bunds, om der er mulighed for at placere den nye radiostation andre steder end Reersø.

Finansminister Philip udtaler, at hans personlige opfattelse er, at skattefradragsretten er uhensigtsmæssig, men tilføjer, at hans parti, det radikale venstre, ikke har skiftet standpunkt, og at spørgsmålet i øvrigt ikke er aktuelt.

De fleste kommunale funktionærer i Thorshavn genoptager arbejdet.

13. – De handelsrejsendes landsorganisation, »Danmarks aktive Handelsrejsendes Forening af 1901«, der i oktober 1959 har indsendt andragende om statsanerkendelse af en nyoprettet arbejdsløshedskasse, men endnu ikke modtaget noget svar, henvender sig i den anledning til folketingets ombudsmand.

14. – Fhv. finansminister Thorkil Kristensen nedlægger fra 1/9 sit folketingsmandat (se 23/7).

16. – Det færøske landsstyre meddeler hver enkelt af de strejkende funktionærer, at hans stilling vil blive nybesat, hvis han ikke møder på sit arbejdssted til normal arbejdstid 18/8.

17. – På slagteriarbejdernes kongres udtaler statsminister Kampmann, at det vil være kompromitterende for den fulde beskæftigelsespolitik, hvis resultatet er vedvarende uro på arbejdsmarkedet, og udtrykker håbet om, at de løbende forhandlinger mellem arbejdsmarkedets hovedorganisationer må føre til et resultat.

Dansk Postforbunds hovedbestyrelse opfordrer centralorganisation I (sølvsnorene) til at forhandle med finansministeren om fremrykning af tidspunktet (1/10 1961) for opnåelse af overenskomsttillæg, således at der snarest ydes tjenestemændene fuld dækning for lønglidningen på det private arbejdsmarked.

19. – Arbejdsgiverforeningens hovedbestyrelse bemyndiger forretningsudvalget til fortsatte drøftelser med LO om en udligning af de opståede skævheder på tidlønsområdet under forudsætning af, at underorganisationerne snarest muligt, eventuelt 15/9, påbegynder deres forhandlinger om alle overenskomstspørgsmål med henblik på, at forhandlingerne om samtlige overenskomster søges afsluttet så tidligt, at nye overenskomster kan træde i kraft 1/1 1961 i stedet for 1/3 1961.

Dansk Smede- og Maskinarbejderforbunds hovedbestyrelse giver tilslutning til en fremrykning af overenskomstforhandlingerne, således at de nye overenskomster kan træde i kraft 1/1 1961, under forudsætning af, at der for de lavtlønnede arbejdere gennemføres et midlertidigt udfyldningstillæg med udbetaling eventuelt 1/9.

De strejkende funktionærer på Færøerne genoptager arbejdet 20/8, efter at landsstyret har lovet at indkalde lagtingets lønudvalg straks for at udarbejde et midlertidigt lønreglement. Landsstyret har samtidig lovet at søge arbejdet på en egentlig lønningslov fremmet mest muligt.

20. – Det radikale venstres pressebureau skriver, at ingen i dag ville indføre skattefradragsretten, hvis vi ikke havde den, men på den anden side er der heller ingen stemning for at afskaffe den, nu da vi har den.

Forhandlingerne mellem arbejdsgiverforeningen og LO afbrydes, efter at arbejdsgiverne har afvist et krav om garanti for, at lønaftalerne skal have virkning fra 1/1 1961, uanset om der i øvrigt er opnået enighed om overenskomsterne eller ej.

21. – Statsminister Kampmann udtaler, at grunden til forhandlingernes sammenbrud synes at være arbejdsgivernes interesse i den taktiske situation. Tanken om længere overenskomstperioder bør ikke opgives.

22. – Dansk Arbejdsmands- og Specialarbejder Forbunds hovedbestyrelse tilsiger sin medvirken til genoptagelse af forhandlingerne på basis af, at der ydes et tillæg til de lavest lønnede som forskud på den kommende overenskomst.

23. – De samvirkende Fortsættelsessygekasser i Danmark drøfter på et repræsentantskabsmøde spørgsmålet om højere ydelser til medlemmerne som modtræk i konkurrencen med de almindelige sygekassers B-afdelinger under den nye sygekasselov.

Lagtingets finansudvalg har afslået at bevilge lønforhøjelser, og funktionærforeningen har vedtaget at gå i strejke igen 5/9.

30. – På et 2 dages møde i Oslo har de 5 nordiske udenrigsministre foretaget en gennemgang af de spørgsmål, som kommer op ved FNs generalforsamling i efteråret. De bekræfter beslutningen på mødet i Helsingfors i april om at støtte Islands faste repræsentant ved FN, ambassadør Thor Thors, ved valget af præsident for generalforsamlingen.

Københavns Postbudeforening vedtager at nægte at udføre overarbejde fra 1/9.

31. – Udenrigsministeriet har anmodet den engelske regering om en forhandling i anledning af faldet i smørprisen på det engelske marked.

September 1960

2. – Borgmester Høyer-Nielsen, Esbjerg, foretager et mislykket mæglingsforsøg i en konflikt mellem partsfiskerne og Esbjerg fiskeskippere, der efterhånden har ført til næsten fuldstændig standsning af fiskeriet fra Esbjerg.

6. – Det thailandske kongepar ankommer til København på officielt besøg i Danmark.

7. – Statsministeren har udpeget 7 amtmænd, der hver i sin region skal forestå planlægningen af det civile beredskab og i tilfælde af krig udøve den øverste civile myndighed inden for området.

Der sluttes forlig mellem postvæsenet og Københavns Postbudeforenings bestyrelse i konflikten i anledning af postbudenes vægring ved at tage overarbejde.

Ved postkontorerne i Købmagergade og på Vesterbro nægter postbudene fortsat at udføre overarbejde.

9. – Arbejdsgiverforeningens formand, fabrikant Sv. Heineke, advarer imod at lade presset på lønningerne blive så stærkt, at det går ud over konkurrencedygtigheden, og spørger hvorfor arbejdernes andel i velstandsstigningen nødvendigvis skal være i form af højere pengeløn og ikke i form af lavere varepriser. Han udtaler også, at han finder den faste voldgiftsrets bøder for små til at have præventiv virkning.

10. – De københavnske postbude har med stor majoritet forkastet forliget mellem Københavns Postbudeforenings bestyrelse og generaldirektoratet (se 7/9), og bestyrelsen går af.

11. – Overassistenter, assistenter og kontorister på Købmagergades postkontor beordres til at sortere den ophobede post.

12. – Henved 3000 postbude i det storkøbenhavnske område går i strejke, efter at det er betydet ca. 70 postbude på Købmagergades postkontor, der har nægtet at udføre beordret overarbejde, at de vil blive indberettet til generaldirektoratet for grov tjenesteforsømmelse.

13. – Det meddeles, at regeringen efter forhandling med repræsentanter for kødkonservesindustrien er gået med til, at den nugældende dollarpræmie på 4 pct. skal have gyldighed til udgangen af 1961.

Regeringen drøfter postkonflikten, men griber ikke ind. Tjenestemændenes centralorganisationer (guld- og sølvsnorene) beklager udviklingen og henstiller til postbudene at tage situationen op til ny overvejelse.

14. – De københavnske postbude har genoptaget arbejdet, men opretholder vægringen ved at udføre overarbejde. Forinden har de fået meddelelse om, at indberetningerne om vægring ved at tage overarbejde (se 12/9) er blevet annulleret. Centralorganisation 1 (solvsnorene) meddeler, at der er opnået enighed om en ordning m. h. t. overarbejde, som er tiltrådt af repræsentanter for Københavns Postbudeforening og Provinspostbudeforeningen.

15. – Fiskerikonflikten i Esbjerg er bilagt efter at have varet i over 3 uger.

21. – En delegation af polske parlamentsmedlemmer ankommer til København, hvor de er folketingets gæster i en uge.

25. – Forsvarsministeriet indleder en hvervekampagne for at skaffe de godt 5000 frivillige, som er betingelsen for en generel nedsættelse af tjenestetiden for de værnepligtige.

Statsminister Kampmanna bebuder forslag om 21 års valgretsalder efter valget.

Landbrugsminister Skytte (r. v.) udtaler, at han ønsker skattefradragsretten bevaret.

27. – På et formandsmøde i LO formulerer formanden, Eiler Jensen, flg. generelle hovedkrav til de nye overenskomster: 1) forbedring af timelønnen, specielt for de lavtlønnede, lønbevægelighed i overenskomstperioden, særlig for de lavtlønnede, og revision af prislister, 2) forbedring af søgne-helligdagsbetalingen og forhøjelse af feriegodtgørelsen, 3) indførelse af tryghedsbestemmelser både for enkeltpersoner og for tillidsmænd, 4) kortere arbejdstid.

28. – Udenrigsminister Krag foreslår i en tale i FN's generalforsamling oprettelsen af et internationalt organ til kontrol med nedrustningen og tilbyder i denne forbindelse at åbne Grønland for international inspektion.

En række møder i København (påbegyndt 12/9) mellem en dansk-norsk-svensk og en amerikansk regeringsdelegation om forståelsen af kapacitetsbestemmelserne i luftfartsoverenskomsterne slutter uden at der er opnået enighed.

29. – Det meddeles, at regeringen har fastsat datoen for folketingsvalget til 15/11.

Arbejdsgiverforeningen og LO enes om, at septemberforliget, der af LO er opsagt med virkning fra 1/10, skal gælde indtil overenskomstperiodens udløb 1/3 1961.

30. – Ifl. folketingets ombudsmands beretning indkom der i 1959 873 sager mod 1100 det foregående år.

Dansk Arbejdsmands- og Specialarbejderforbund opstiller på et gruppe repræsentantskabsmøde en række krav til de nye overenskomster, deriblandt nedsættelse af arbejdstiden til 40 (5 x 8) timer ugentlig og en normal-ugeløn på 250 kr.